

K.

109

13 Kopy

ca. 1700
op. 1700
ca. 1700

A B R É G É
DE TOUTES LES
SCIENCES.

KROTKIE
ZEBRANIE
WSZYSTKICH
NAUK.

ABRÉGÉ
DE
TOUTES LES
SCIENCES,
A
L'USAGE DES ENFANS
DE DEUX SEXES ;
POUR SERVIR DE SUITE
AU
LIVRE DES ENFANS.

Avec Privilège.

à VARSOVIE 1781.

De l'imprimerie de MICHEL GRÖLL,
Libraire de S. M. le Roi de Pologne,

KROTKIE
ZEBRANIE
WSZYSTKICH
NAUK,
KU
POŻYTKOWI MŁODZI
OBOIEY PŁCI ;
ALBO
CZĘŚĆ DRUGA
KZIAŹKI DLA DZIECI.

Feliks Kwir
Warszawa.

Za Przywilejem.

W WARSZAWIE. 1781.

Drukiem i Nakładem MICHAŁA GRÖLLA,
Księgarza Nadwornego J. K. Mci.

P R É F A C E
D E
L' A U T E U R. (*)

Rien n'est plus certain que ce que la plupart des Enfans sont ignorans. Qu'on les considère dans une Société où l'on parle des choses qui leur sont inconnues ; on les verra faire de grands yeux, & saisis de la plus grande surprise. Et pourquoi cela ? C'est parcequ'ils ne comprennent rien de ce qu'on parle, ni en conçoivent le but. Cet Abrégé les mettra sans doute à portée d'apprendre bientôt au moins ce qui leur est nécessaire de savoir pour ne paroître pas ignorans.

Au reste je prie ceux qui pourroient regarder cet Ouvrage d'un oeil de critique

(*) Elle a été imprimée dans l'Édition de Bern de 1757.

P R Z E M O W A
A U T O R A. (*)

Nic niemasz nadto prawdziwszego, że naywiększa jest część Dzieci nieumiejętnych. Zważmy ie tylko w iakim zgromadzeniu, gdzie o bardzo nieznaomych rzeczach jest mowa ; postrzeżemy na ow czas iak zadziwione y zdumiałe zostaną. A to czemu ? jest to, ponieważ tego, o czym mówią, i do czego zmierzają, wcale nie poymią. To krotkie Zebranie nieochybnie ie do tego nakłoni, aby przynajmniey w ogolności to wnet poięły, co im wiedzieć potrzeba, aby się nie zdawały nieumiejętnemi.

W reszcie proszę tych, ktorzyby się na to dzieło krytycznym zapatrywali okiem,
A 3 aby

(*) Wydrukowana jest w Edycyi Berlińskiej R. 1757, na początku.

tique de vouloir l'épargner par égard à ma tendre Jeunesse, puisque je n'ai que quatorze ans. La lecture que j'en ai faite, je puis dire, avec plaisir, m'a fait prendre la résolution de proposer cet Abrégé à quelque Libraire, pour tirer par là la Jeunesse d'une sottie ignorance; dont les Pères & Mères ne veulent pas se donner la peine de les tirer eux-mêmes.

Cet Ouvrage étant petit (*), il ne lassera point la patience de ceux qui voudront s'en servir, & j'ose me flatter qu'en les instruisant, il les amusera en même-tems.

(*) On a conservé sa première forme dans cette nouvelle Edition, cependant on y a fait beaucoup de changemens considérables, & de corrections qui ont paru absolument nécessaires.

aby go przez wzgląd na moy młody wiek, gdyż nie mam więcey nad lat czterynaście, ślaskawie oszczędzali. Moie onego czytanie, mogę mowić, z ukontentowaniem, nakłoniło mnie do tego przedsięwzięcia to Zebranie Księgarzowi ofiarować, i tym sposobem Młodzież z głupiey nieumiejętności wyprowadzić, z ktorey iey sami rodzice wyprowadzić starać się nie chcą.

Gdy to dzieło (*) jest szczerpłe, nie będzie przykre dla tych, którzy go używać zechcą; y podchlebiam sobie, że ucząc ich oraz i bawić będzie.

(*) Zostawione jest w tej nowej Edycyi, przy swoim kształcie; iednakże zaszło w nim wiele znacznych i potrzebnych odmian.

A B R E G E
DE TOUTES
LES SCIENCES.

SECTION I.

Du Tems.

*Demande. Qu'est-ce qu'on nomme un
Siccle ?*

*Réponse. C'est un tems qui renferme l'espace de
cent Ans.*

D. Qu'est ce qu'un An ?

R. C'est l'espace de douze Mois.

D. Qu'est-ce qu'un Mois ?

*R. C'est l'espace de quatre Semaines & quel-
ques jours.*

D. Combien une Semaine a-t-elle de Jours ?

R. Sept.

D. Comment les nomme-t-on ?

*R. Dimanche, Lundi, Mardi, Mercredi, Jeudi,
Vendredi, & Samedi.*

*D. Toutes les Nations les comptent-elles
dans le même ordre ?*

*R. Non. Les Chrétiens comencent par le Di-
manche ; les Juifs par le Samedi ; les Mahométans
par le Vendredi.*

D. Qu'est-tp://ron.org.pl

KROTKIE ZEBRANIE
WSZYSTKICH
N A U K.

ROZDZIAŁ I.

O Cza sie.

*Pytanie. Co się ma rozumieć przez
Wiek ?*

*Odpowiedz. Rozumie się czas, który zamyka
w sobie Lat sto.*

P. Co jest Rok ?

*O. Jest czas zawierający w sobie dwanaście
Miesiący.*

P. Co jest Miesiąc ?

*O. Jest czas zamykający w sobie cztery Tygo-
dnie, y kilka dni.*

P. Wiele Tydzień ma w sobie Dni ?

O. Siedm.

P. Jak się nazywają ?

*O. Niedziela, Poniedziałek, Wtorek, Szrzo-
da, Czwartek, Piątek i Sobota.*

*P. Czyli wszystkie Narody tym porządkiem
ie rachują ?*

*O. Nie. Chrześciance zaczynają od Niedzieli ;
Żydzi od Soboty ; Turcy od Piątku.*

A 5

P. Co

D. *Qu'est-ce qu'un Jour?*

R. C'est l'espace qui renferme vingt-quatre heures; & on l'appelle Jour naturel.

D. *Comment est-il partagé?*

R. En deux parties; savoir: la nuit, & le jour proprement dit.

D. *Le partage-t-on aussi autrement?*

R. Oui; relativement à quatre termes, qui sont: le Matin, le Midi, le Soir & le Minuit.

D. *Qu'est-ce que le Jour proprement dit?*

R. C'est le tems qui dure depuis le Soleil levant jusqu'au Soleil couchant.

D. *Qu'est-ce que la Nuit?*

R. C'est le tems qui dure depuis que le Soleil se couche jusqu'à ce qu'il se lève.

D. *Combien d'heures renferme l'espace du Jour & de la Nuit?*

R. Vingt-quatre.

D. *Tous les Jours & toutes les Nuits sont-ils toujours égaux entre eux?*

R. Non. Cela change suivant les Saisons; car tantôt le Jour est plus long, tantôt plus court; & il en est ainsi de la Nuit.

D. *Qu'est-ce qu'une Heure?*

R. C'est l'espace de soixante minutes, & chaque minute a soixante secondes.

D. *Qu'est-ce qu'une Saison?*

R. C'est une révolution dans la nature, qui arrive régulièrement quatre fois dans l'Année.

D. *Comment nomme-t-on les Saisons?*

R. Le Printems, l'Été, l'Automne & l'Hiver.

D. *Combien dure chaque Saison?*

R. Trois Mois.

D. *Quand commence le Printems?*

R. C'est le 21 ou le 22 du Mois de Mars.

D. *Quand* <http://rcin.org.pl>

P. *Co to jest Dzień?*

O. Jest czas zamykający w sobie dwadzieścia cztery godzin, i nazywa się Dniem naturalnym.

P. *Jak on się dzieli?*

O. Na dwie części, to jest: na noc i dzień właściwie wzięty.

P. *Czyli się dzieli jeszcze inaczej?*

O. Tak jest; dzieli się względem tych czterech czasów, kroje są: Rano, Południe, Wieczor i Północ.

P. *Co to jest dzień właściwie wzięty?*

O. Jest to ten czas, który od wschodu, aż do zachodu Słońca trwa.

P. *Co jest Noc?*

O. Jest czas, który od zachodu słońca trwa aż do wschodu.

P. *Wiele godzin zawiera w sobie czas Dnia i Nocy?*

O. Dwadzieścia cztery.

P. *Czy wszystkie Dni i Nocy są z sobą równe?*

O. Nie. Te się odmieniają według czasu; bo czasem jest Dzień dłuższy, czasem krótszy; toż samo ma się rozumieć o Nocy.

P. *Co to jest Godzina?*

O. Jest czas sześćdziesiąt minut, a każda z nich, ma sześćdziesiąt minut drugich, nazwanych z łacińskiego sekund.

P. *Co to jest Pora?*

O. Jest to imiana w naturze, która cztery razy na Rok nie ochylnie przypada.

P. *Jak się te Pory nazywają?*

O. Wiosna, Lato, Jesień, Zima.

P. *Jak długo trwa każda Pora czasu?*

O. Trzy Miesiące.

P. *Kiedy się zaczyna Wiosna?*

O. Zaczyna się 21 albo 22 Marca.

P. *Kiedy*

D. *Quand commence l'Été ?*

R. Le 21 ou le 22 de Juin.

D. *Quand commence l'Automne ?*

R. Le 21 ou le 22 de Septembre.

D. *Et l'Hiver ?*

R. C'est le 21 ou le 22 de Décembre.

D. *Quand y a-t-il une égalité de durée entre le jour & la nuit ?*

R. Cela arrive deux fois dans l'année, savoir : le 21 ou le 22 de Mars, & le 21 ou le 22 de Septembre. L'un & l'autre de ces tems est appelé Equinoxe.

D. *Quand le Jour est-il le plus long ?*

R. C'est le 21 ou le 22 de Juin, qui est le commencement de l'Été ; & alors les jours commencent à diminuer successivement jusqu'au 21 ou 22 de Décembre.

D. *Quand le Jour est-il le plus court ?*

R. C'est le 21 ou le 22 de Décembre, c'est-à-dire, à l'entrée de l'Hiver ; & alors les jours commencent à croître successivement.

D. *Ce changement est-il le même par toute la Terre ?*

R. Non. Il varie suivant qu'un Pays est situé par rapport à l'Equateur. Il y a, par exemple, des Pays où la Nuit dure, en tout tems, autant que le Jour ; d'autres, où la Nuit, pendant l'Été, n'est que d'une heure ; d'autres, où la Nuit dure toujours six mois, & le Jour conséquemment autant. C'est ce que l'on démontre sur le Globe

D. *Comment nomme-t-on autrement le 21 ou le 22 de Juin ?*

R. Le Solstice d'Été.

D. *Comment nomme-t-on le 21 ou le 22 de Décembre ?*

R. Le Solstice d'Hiver.

P. *Kiedy się zaczyna Lato ?*

O. 21 albo 22 Czerwca.

P. *Kiedy się zaczyna Jesień ?*

O. Albo 21 albo 22 Września.

P. *Kiedy się zaczyna Zima ?*

O. 21 albo 22 Grudnia.

P. *Kiedy przypada Porównanie dnia z nocą ?*

O. Przypada dwa razy na Rok, to jest, 21 albo 22 Marca, i 21 albo 22 Września. Te oboie nazywa się : Porównanie dnia z nocą.

P. *Kiedy Dzień jest najdłuższy ?*

O. 21, albo 22 Czerwca, y tegoż dnia zaczyna się Lato ; a odtąd Dni się zmniejszać zaczynają porządkiem ieden po drugim aż do 21 albo 22 Grudnia.

P. *Kiedy Dzień jest najkrótszy ?*

O. 21, albo 22 Grudnia, to jest na samym początku Zimy ; od ktorego czasu zaraz dzień powiększa się.

P. *Ta odmiana czyli wszędzie iednakowo bywa ?*

O. Nie. Rożnie przypada według położenia iakiego Kraiu względem Ekwatora. Tak naprzykład, są takie kraie, gdzie Noc tyle czasu trwa, co y Dzień, a to w kaźdey części roku iednakowo. Są inne, gdzie Nocy tylko godzina jest w Lecie ; w inszych Noc przez sześć miesięcy wciąż, a potem Dzień tyleż miesięcy trwa. Co wszystko na Globie pokazać się może.

P. *Jak się nazywa czas przypadający dnia 21 albo 22 Czerwca ?*

O. Przesilenie Dnia.

P. *Jak się nazywa czas przypadający dnia 21 albo 22 Grudnia ?*

O. Przesilenie Nocy.

D. *Comment appelle-t-on les Mois dans l'ordre où on les place ?*

R. Janvier, Février, Mars, Avril, Mai, Juin, Juillet, Août, Septembre, Octobre, Novembre, Décembre.

D. *Combien de Jour chacun de ces Mois contient-il ?*

R. Il y en a sept qui ont trente-un jours; savoir: Janvier, Mars, Mai, Juillet, Août, Octobre, & Décembre; quatre, qui en ont trente, savoir: Avril, Juin, Septembre, & Novembre; & un seul, savoir, Février, qui en a vingt-huit, ou vingt-neuf.

D. *Combien l'Année a-t-elle de Jours ?*

R. Trois-cens-soixante-cinq.

D. *Le nombre est-il toujours le même ?*

R. Non. Il change tous les quatre Ans; & la quatrième Année, qu'on nomme Bissextile, a un jour de plus.

D. *D'où vient ce changement ?*

R. C'est que chaque Année ayant six heures de plus, on les réunit tous le quatre ans; ce qui fait alors un jour, qu'on ajoute à ceux de Février; & cela donne à ce Mois vingt-neuf jours.

D. *Les Romains comptoient-ils leurs Mois comme nous ?*

R. Non. Ils n'en avoient d'abord que dix. Ensuite ils y en ajoutèrent deux; mais ils commençoient l'Année par le mois de Mars.

D. *Qui ont été les deux grands Réformateurs du Calendrier ?*

R. Jules-César & le Pape Grégoire XIII.

D. *Que fit Jules-César à cet égard ?*

R. Il fit déterminer le cours du Soleil par un Mathématicien, nommé Sosigenes; & on le fixa à trois-cens-soixante-cinq jours & six heures. Pour faire

P. *Jak się nazywają Miesiące podług porządku ?*

O. Styczeń, Luty, Marzec, Kwiecień, Maj, Czerwiec, Lipiec, Sierpień, Wrzesień, Październik, Listopad, Grudzień.

P. *Wiele Dni ma w sobie każdy Miesiąc ?*

O. Jest takich siedm, które mają 31 dni, to jest: Styczeń, Marzec, Maj, Lipiec, Sierpień, Październik i Grudzień. A cztery, które mają po dni 30, to jest: Kwiecień, Czerwiec, Wrzesień i Listopad, a jeden sam Luty, który ma albo 28, albo 29 Dni.

P. *Wiele Dni Rok zamyka w sobie ?*

O. Trzysta sześćdziesiąt i pięć.

P. *Liczba ta czyli zawsze jest jednakowa ?*

O. Nie. Odmienia się co cztery Lata, i w czwartym Roku (który się nazywa Przybyszowy) przybywa jeden dzień.

P. *Zkądże ta odmiana pochodzi ?*

O. Ztąd, że każdy Rok ma sześć godzin nadto, zbierają je co cztery lata; zebrane razem, czynią dzień jeden, który się Lutemu dodają; i ztąd pochodzi, że ten Miesiąc ma dni 29.

P. *Rzymianie tyleż rachowali Miesiący co my ?*

O. Nie. W początkach swoich nie liczyli tylko dzieśięć; potem dodali dwa; ale Rok od Miesiąca Marca zaczęli.

P. *Ktorzy to byli dwaj wielcy Ludzie, co Kalendarz poprawili ?*

O. Juliusz Cezarz, y Grzegorz XIII. Papież.

P. *Jak się Juliusz Cezarz do tey przyłożył poprawy ?*

O. Zdał pewnemu Matematykowi zwanemu Sosigenes, aby bieg Słońca wykalkulował, i tak na 365 dni i 6 godzin wykalkulowany i ustanowio-

faire honneur à cet Empereur, on a donné à cette Année le nom de *Julienne*.

D. *Qu'y a-t-il à remarquer dans l'Année Grégorienne ?*

R. Elles s'accorde en plusieurs points avec l'Année Julienne; mais, tous les quatre ans, elle forme un jour intercalaire des minutes qui excèdent les trois-cens foixante-cinq jours de l'Année Julienne.

D. *Qu'est-ce qu'une Olympiade ?*

R. C'est un tems de quatre Années. Les anciens Grecs se servoient de cette manière de compter, parce qu'ils célébroient, tous les quatre ans, près de la ville d'Olympie des jeux qui par cette raison furent nommés Olympiques. Ils avoient été institués par Hercule à l'honneur de Jupiter.

D. *Qu'est-ce qu'une Epoque ?*

R. C'est un événement mémorable dont on se sert pour fixer l'ordre des tems, & pour soulager la mémoire; comme la Création du Monde, le Déluge &c.

D. *Qu'est-ce qu'une Période ?*

R. C'est la suite des événemens qui sont écoulés depuis une Epoque jusqu'à l'autre.

D. *Qu'est-ce qu'un Lustre ?*

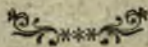
R. C'est l'espace de cinq Ans.

D. *Qu'est-ce qu'un Jubilé ?*

R. C'est une Fête destinée à célébrer une chose remarquable, arrivée, il y a un Siècle, ou un demi-Siècle.

D. *Qu'est-ce qu'une Indiction ?*

R. C'est un espace de quinze ans. Ce terme n'est en usage, que lorsqu'il s'agit du Calendrier.

ny został. Na honor więc tego Cesarza nazwany taki rok *Juliuszowym*.

P. *Co jest uwagi godnego w Roku Grzegorzowym ?*

O. To, iż z Juliuszowym w wielu punktach zgadza się; lecz co cztery lata wkłada ieden dzien, który się robi z minut zbywających od 365 roku Juliuszowego.

P. *Co jest Olimpiada ?*

O. Jest czas czteroletni. Dawni Grecy ten wymiar czasu za rcherbę lat swoich brali, ponieważ co cztery lata, przy mieście *Olympii*, odprawiali igrzyska, które też z tej przyczyny nazwane są Olimpiackie. Te gry były postanowione od Herculeśa na honor Jowisza.

P. *Co jest Epocha ?*

O. Jest przypadek iaki sławny, którego na wymiar czasu zażywają dla łatwiczszego zamiętania. Epochy takowe są: Stworzenie Świata, Potop, &c.

P. *Co jest Peryod ?*

O. Jest czas przypadku iakiego znacznego, który od iedney aż do drugiey upłynął Epochy.

P. *Co jest Lustrum ?*

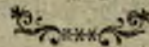
O. Jest czas pięcio-letni.

P. *Co jest Jubileusz ?*

O. Jest święto naznaczone do obchodzenia rzeczy iakiej godney pamięci. Przypada albo co ieden Wiek, albo co puł Wieku,

P. *Co jest Indykcyja ?*

O. Jest czas piętnasto-letni. Tego wymiaru czasu zażywają tylko do Kalendarzy.

SECTION II.

De la Cosmographie.

Demande. *Qu'est-ce que la Cosmographie ?*

Reponse. C'est la description du Monde.

D. *Qu'entendez-vous par le Monde ?*

R. La Terre avec tous le corps célestes.

D. *Quelle est la forme de la Terre ?*

R. Elle est presque celle d'un globe parfait; c'est pourquoi elle est représentée avec toutes les terres & les mers par un globe qu'on appelle globe terrestre.

D. *Qu'est-ce qui environne la Terre ?*

R. La Terre est entourée de toutes parts à la distance de quelques lieues de l'Atmosphère, qui cependant n'est pas tout-à-fait pure, puisqu'elle renferme, surtout dans la proximité de la terre, des vapeurs aqueuses, combustibles & autres. C'est dans cette Atmosphère que se forment les nuages & autres météores.

D. *Qu'est-ce que le Soleil ?*

R. C'est un très-grand corps céleste rond lumineux & chaud, qui surpasse de beaucoup la terre en grandeur.

D. *Combien le Soleil est-il plus grand que la terre ?*

R. Selon le calcul le plus exact des Astronomes il surpasse la terre environ d'un million & demi de fois. Et il ne nous paroît si petit qu'à cause de sa grande distance.

D. *De combien est cette distance ?*

R. A peu près de 20 millions de milles d'Allemagne.

D. *Le Soleil a-t-il aussi un certain mouvement ?*

R. Oui : il se tourne tous les 25 jours & 12 heures

ROZDZIAŁ II.

O Kosmografii.

Pytanie. *Co jest Kosmografia ?*

Odpowiedz. Jest opisanie Świata.

P. *Co rozumiesz przez Świat ?*

O. Rozumiem Ziemię, i wszystkie niebieskie rzeczy.

P. *Jakaż jest postać Ziemi ?*

O. Okrągła na kształt kuli, i dla tego wystawia się ze wszystkimi krajami y morzami w postaci kuli czyli globu, nazwanego globem ziemskim.

P. *Co otacza Ziemię ?*

O. Ziemia jest na kilka mil wysoko otoczona zewsząd Atmosferą, która wprawdzie składa się z powietrza, lecz nie zupełnie czystego. Albowiem ona zawiera w sobie, zwłaszcza bliżko ziemi, wiele wodnistych, ogniistych y innych par. W tej Atmosferze robią się obfoki i inne powietrzne rzeczy.

P. *Co jest Słońce ?*

O. Słońce jest niezmierny wielkości ciało niebieskie okrągłe, iasniejące i zagrzewające, które wielkością swoją ziemię daleko przewyższa.

P. *Jak wielkie Słońce jest większe od Ziemi ?*

O. Według naydokładniejszego wyrachowania Astronomow większe jest od ziemi około półtora miliona razy. Nam się zaś tak małym zdać dla wielkiej odległości swoiey od ziemi.

P. *Wiele mil wyśokość ta wynosi ?*

O. Bliżko dwadzieścia milionow mil Niemieckich.

P. *Słońce czy ma jaką ruchawość ?*

O. Tak jest : obraca się co 25 dni y 12 godzin

heures une fois autour de lui-même. Autrement c'est la terre qui fait son cours autour de lui dans l'espace d'un an, en faisant toutes-fois tous les 24 heures ou plutôt tous les 23 heures & 56 minutes, sa révolution autour d'elle-même.

D. *Quelle est l'utilité du Soleil à l'égard de la Terre ?*

R. Celle-là est infiniment grande; puisqu'il est la source de toute lumière & de chaleur. Sans le Soleil une nuit perpétuelle couvrirait l'univers; tout roidiroit de froid, rien pourroit vivre ni croître.

D. *D'où vient que nous ne voyons pas toujours le Soleil ?*

R. C'est parce qu'un épais nuage nous le cache, en interceptant ses rayons. On peut s'en convaincre, lorsqu'on se trouve sur la cime d'une haute Montagne au dessus des nuages. On voit alors le Soleil; mais ceux qui sont au fond du Vallon ne le voient pas.

D. *Qu'est-ce que la Lune ?*

R. C'est un globe destiné à nous éclairer pendant la nuit.

D. *La Lune est-elle un Luminaire comme le Soleil ?*

R. Non. C'est un corps opaque; & sa lumière est celle du Soleil, qu'elle nous donne par réflexion.

D. *D'où vient qu'elle n'est pas toujours éclairée en entier ?*

R. Cela dépend de la manière dont l'Hémisphère de la Lune, éclairé par le Soleil, est tourné par rapport à la Terre.

D. *Comment nomme-t-on les diverses apparences de la Lune ?*

R. On les nomme des Phases.

D. *La Lune est-elle plus grande que la Terre ?*

R. Non. La Terre est environ cinquante fois plus grande que la Lune.

D. Com-

raz około siebie samego, a zaś ziemia obchodzi co rok raz około niego, obracając się oraz około siebie samey co 24 godzin, albo dokładniej co 23 godzin i 56 minut.

P. *Jaki jest pożytek Słońca względem Ziemi ?*

O. Nieskończony: ponieważ jest źródłem wszelkiego światła i gorącości. Bez niego wieczna noc okrywałaby wszystko; wszystkoby od straszego zimna zdrętwiało, i nichy żyć ani rosnąć nie mogło.

P. *Zkąd to pochodzi, że nie zawsze widzimy Słońce ?*

O. Dla tego, że go nam czarna chmura zakrywa, przysłaniając jego promienie. Można to poznać z tego, że gdy jesteśmy na wierzchołku góry iakiey wyższej nad chmury, w ten czas widzimy słońce; przeciwnie zaś ci, którzy na dole stoją, nie widzą go.

P. *Co jest Miesiąc ?*

O. Jest to okrąg przeznaczony dla przyświeccania nam w nocy.

P. *Miesiąc czyli ma taką światłość iak Słońce ?*

O. Nie. Jest ciało nieprzezroczyste; jego światłość jest światłem Słońca. Przychodzi do nas przez odbicie się.

P. *Zkąd to pochodzi, że nie zawsze bywa oświetlony cały Miesiąc ?*

O. Zawisto to od sposobu, którym połowa okręgu Miesiąca od Słońca oświetlona, jest obrocona ku Ziemi.

P. *Jak się nazywają różne pokazowania się Miesiąca ?*

O. Nazywają się Phases.

P. *Xiężyc czy większy jest od Ziemi ?*

O. Nie. Ziemia jest blisko pięćdziesiąt razy większa iak Xiężyc.

B 3

Wiak

D. *Combien est-elle éloignée de la Terre ?*

R. Environ 51,000 de milles d'Allemagne.

D. *Quel effet considérable attribue-t-on à la Lune ?*

R. Elle cause le Flux & le Reflux de la Mer.

D. *Comment divise-t-on les autres astres communs outre le Soleil & la Lune ?*

R. On les divise en Etoiles fixes & en Planètes.

D. *A quoi connoît-on une Etoile fixe ?*

R. On la connoît tantôt par la lumière claire & étincillante, tantôt parce que les Etoiles fixes ne changent jamais considérablement leur éloignement mutuel.

D. *Qu'est-ce que les Etoiles fixes ?*

R. Celles-là étant si fort éloignées de la Terre & même plusieurs milliers de fois plus que le Soleil, & qui néanmoins sont si étincillantes, ce ne sont donc pas seulement des corps énormes, mais vraisemblablement ce sont autant de Soleils qui ont leur propre lumière.

D. *A quoi connoît-on une Planète ?*

R. Les Planètes ou Etoiles errantes changent toujours considérablement leur distance, aussi bien à l'égard d'elles-mêmes, qu'à l'égard d'autres Etoiles fixes, & elles n'ont point de lumière étincillante, elles n'ont qu'une lumière empruntée du Soleil, qui même souvent est bien pâle.

D. *Qu'est-ce que les Planètes ?*

R. Ce sont des corps opaques, qui se tournent en différentes distances autour du Soleil, en sont éclairés, & qui sont infiniment plus proches de la Terre que les Etoiles fixes. Leur forme est ronde, leur grandeur tantôt égale à celle de la Terre, tantôt moindre, tantôt aussi plus considérable. Il est aisé de voir par là, que la Terre même & la Lune ne sont que des Planètes.

P. *W iak wielkicy jest odległości od Ziemi ?*

O. Około 51,000 mil Niemieckich.

P. *Jaka jest osobliwa własność Miesiąca ?*

O. Sprawuje Przybywanie i Ubywania Morza.

P. *Jak się dzielą inne zwyczajne Planety oprócz Słońca i Księżyca ?*

O. Dzielą się na Gwiazdy miełcowe y na Planety.

P. *Jak się poznaje Gwiazda nieruchoma ?*

O. Poznaie się już to z swego światła iafnego y błyszczącego, już to ztąd, że Gwiazdy nieruchome nie odmieniają nigdy znacznie swoiey odległości między sobą.

P. *Co to są Gwiazdy nieruchome ?*

O. Gdy one tak bardzo od Ziemi oddalone, i nawet wiele tysięcy razy więcej iak Słońce, a jednakowoż się tak błyszczą; więc nietylko są ciałami ogromnymi, ale iaszczę, według wszelkiego podobieństwa, są tyłoz Słońcami, które własnę mają światłość.

P. *Z czego poznaiemy Planety ?*

O. Planety czyli Gwiazdy błędne, odmieniają bardzo znacznie odległość swoię tak względem siebie, iako też względem Gwiazd nieruchomych, a przytym nie mają żadnego światła błyszczącego, ich światłość nie jest tylko udzielone od Słońca, i to często blade.

P. *Co są Planety ?*

O. Są to ciała ciemne, które się w różnych odległościach około Słońca obracają, od niego biorą oświecenie, i daleko są bliższe ziemi iak Gwiazdy nieruchome. Ich postać jest okrągła, a ich wielkość czasem równa z wielkością ziemi, czasem nieco mniejsza, a czasem też i znaczniejsza. Ztąd dochodzimy, iż nawet Ziemia i Księżyc są Planetami.

D. Comment divise-t-on les Planètes ?

R. On les divise en Planètes principales, qui se meuvent immédiatement autour du Soleil ; & en Planètes subalternes ou *Satellites*, qui font leur rotation autour d'une autre Planète, & se tournent avec celle-là autour du Soleil. Parmi les premières sont : Mercure, qui approche le plus du Soleil, Vénus, la Terre, Mars, Jupiter & Saturne, qui en est le plus éloigné. Parmi les *Satellites* la Lune est la principale, qui tourne autour de notre globe terrestre.

D. Qu'est-ce qu'une Comète ?

R. C'est une Etoile extraordinaire, qui ne paroît que de tems-en-tems, & qui, pour la plupart, a une lumière blanche & pâle, ayant une queue ou un cercle de vapeurs visibles à l'entour d'elle.

D. L'apparition d'une Comète présage-t-elle quelque grand évènement ?

R. Non. On l'a cru autrefois ; mais c'est une superstition.

D. Qu'est-ce que l'Iris ?

R. C'est un arc de diverses couleurs, qui se forme dans les nuées, lorsque les rayons du Soleil tombent obliquement sur les gouttes de pluie. Pour en être spectateur, il faut être placé entre le Soleil & le Nuage.

Qu'est-ce qu'un Nuage ?

R. C'est un amas de vapeurs, qui se fait dans l'air.

D. D'où vient la Pluie ?

R. La Pluie n'est autre chose que cette même vapeur, qui, étant condensée, se change en eau.

D. Qu'est-ce qu'un Météore ?

R. C'est un phénomène inattendu, qui de tems-en-tems paroît dans le ciel, comme sont l'Aurore-Boréale, un Globe de feu, une Lumière subite, &c.

D. <http://rcm.org.pl>

P. Jak się dzielą Planety ?

O. Na głoŹniejszye, które prosto około Słońca bieg swoy odprawiają ; y na mniejsze, które inaczej *Satellites* nazywają, a te się obracają około więkŹszy, i z nią razem około Słońca. Do głoŹniejszych Planet należą : Merkuryusz, który iest naybliŹszy Słońca, Venus, Ziemia, Mars, Jowisz i Saturnus, iako nayodlegleyszy. Między *Satellitami* iest Xięzyc, który się około naszego okręgu ziemskiego obraca, nayznaczniejszy.

P. Co iest Kometa ?

O. Jest to Gwiazda niezwycajna, która się tylko czasem pokazuje, iey swiatło iest po więkŹszej części blade, i ma albo ogon lub też koło widzialne pary naokoło siebie.

P. Pokazanie się Komety, czyli znaczy iaki wielki przypadek ?

O. Nie. Wierzono temu przedtym ; ale to iest zabobon.

P. Co iest Tęcza ?

O. Jest to obłak wielofarby, robiący się na obłokach dźdzyŹtych, gdy promienie Słońca biają z ukośa, na krople deszczu. Dla przypatrzienia się iey, trzebaby się znaydować między Słońcem i Chmurą.

P. Co iest Chmura ?

O. Jest zbior pary, która się formuie na powietrzu.

P. Zkąd się deszcz bierze ?

O. Deszcz nie co innego iest, iako taŹ sama para, która gdy gęŹtnie, obraca się w wodę.

P. Co to iest Meteora ?

O. Jest to przypadek na powietrzu niezwycajny, który się czasami pokazuje na niebie, iako to : Jutrzenka pułnocna, Kula ogniŹsta, Swiatłość iaka nagła, &c.

B 5

P. Co

D. *Qu'est-ce que la Neige ?*

R. Ce n'est autre chose que des vapeurs gelées.

D. *Qu'est-ce que la Grêle ?*

R. C'est de la Pluie gelée par un froid plus vif, au point que chaque goutte en devient un grêlon.

D. *Qu'est-ce que la Foudre ?*

R. C'est un feu violent & rapide, qui s'allume par l'approche d'un nuage électrisé, entre lui & la Terre. Il faut avoir vu les étincelles d'une machine électrisée pour qu'on puisse s'en former une certaine idée.

D. *Qu'est-ce que le Tonnerre ?*

R. C'est le bruit que fait la Foudre par la violente séparation de l'air.

D. *Quels sont les effets de la Foudre ?*

R. Elle tue des hommes & des animaux qu'elle atteint, brise les bâtimens les plus solides, & souvent elle cause des embrasemens.

D. *Qu'est-ce qu'une Eclipsé ?*

R. C'est une privation totale ou partielle, de la lumière du Soleil, ou de la Lune.

D. *Combien de sortes d'Eclipses y a-t-il ?*

R. Deux sortes principales; l'une du Soleil, & l'autre de la Lune.

D. *Quand arrive celle du Soleil ?*

R. Lorsque la Lune se trouve entre le Soleil & la Terre; dans cette position elle intercepte, en tout ou en partie, les rayons du Soleil; de sorte que nous avons alors plus ou moins d'obscurité. Quand cette Eclipsé est totale, l'on voit les Etoiles, comme dans la nuit.

D. *Comment se fait l'Eclipsé de la Lune ?*

R. C'est par la position de la Terre entre la Lune & le Soleil. On conçoit aisément, qu'alors les rayons du Soleil étant interceptés par la Terre, la Lune ne peut pas être éclairée.

P. *Co iesz Snieg ?*

O. Snieg nie co innego iesz, tylko zmarzła para.

P. *Co iesz Grad ?*

O. Jest to deszcz zmarzły od zimna, tak dalece, że każda kropla obraca się w grad.

P. *Co iesz Piorun ?*

O. Jest gwałtowny i nagły ogień, który się przez zbliżenie elektryzowanego obłoku między nim i ziemią zapala. Trzeba było widzieć iskiarki maszyny elektryzowanej, aby sobie można o tym naciąki uczynić wyobrażenie.

P. *Co iesz Grzmot ?*

O. Jest hałas, który Piorun sprawuje przez nagłe i gwałtowne dzielenie powietrza.

P. *Jakie skutki ma Piorun ?*

O. Zabija ludzi i zwierzęta, gdy trafia, gruchoce najmocniejsze budynki, i często zapala.

P. *Co iesz Zaćmienie ?*

O. Jest pozbawienie całkowe, albo częścikowe światła słonecznego, albo Miesiąca.

P. *Wielorakie iesz Zaćmienie ?*

O. Dwojakie obożliwie; jedno Słońca, a drugie Miesiąca.

P. *Kiedy bywa Zaćmienie Słońca ?*

O. Gdy się Miesiąc znadnie między Słońcem i Ziemią; w takim zysciu się, Miesiąc przeymuie wszystkie albo po części promienie słoneczne, tak że zaraz więktsze lub mniejsze mamy Zaćmienie. Kiedy iesz Zaćmienie całego Słońca, widać Gwiazdy tak iak w nocy.

P. *Jakim sposobem staie się Zaćmienie Miesiąca ?*

O. Dzieie się to przez zayście Ziemi między Miesiąc i Słońce. Łatwo to poiąć można, gdyż w ten czas promienie słoneczne będąc zastłonięte od Ziemi, Miesiąc nie może być oświecony.

SECTION III.

De la Géographie.

Demande. *Qu'est-ce que la Géographie ?*

Réponse. C'est la description de la Terre.

D. *En combien de parties divise-t-on la Terre ?*

R. En quatre : savoir, l'Europe, que nous habitons, l'Asie, l'Afrique, & l'Amérique.

D. *Pourquoi nomme-t-on l'Amérique le nouveau Monde ?*

R. Parce qu'elle n'a été découverte que sur la fin du XV. Siècle ; de sorte qu'il n'y a pas encore trois cens ans que nous la connoissons.

D. *Par qui l'Amérique a-t-elle été découverte ?*

R. Par Christoph Colombe, sous les auspices du Roi d'Espagne Ferdinand le Catholique.

D. *Mais pourquoi est-elle nommée Amérique ?*

R. C'est parce que celui qui y fut envoyé après Colombe, & qui en découvrit la plus grande partie, s'appelloit *Americus Vespucius*.

D. *Quelle est de ces quatre parties la plus étendue ?*

R. L'Amérique.

D. *Quelle est celle où il y a le plus de Mines d'or & d'argent ?*

R. La même.

D. *Quelle est la plus riche en productions naturelles ?*

R. L'Asie. C'est elle qui nous fournit les Epiceries.

D. *Quelle est celle où la chaleur du Soleil est la plus ardente ?*

R. C'est l'Afrique, qui produit les Nègres.

D. *Enfin*

ROZDZIAŁ III.

O Geografii.

Pytanie. *Co jest Geografia ?*

Odpowiedz. Jest opisanie Ziemi.

P. *Na wiele części dzieli się Ziemia ?*

O. Na cztery : to jest, Europę, w ktorej mieszkamy, Azją, Afrykę, i Amerykę.

P. *Dla czego Ameryka nazywa się nowym Światem ?*

O. Dla tego, że jest wynaleziona dopiero przy końcu Wieku XV. tak dalece, że nie maż ieszcze trzysta lat, iak o niey wiemy.

P. *Od kogo wynaleziona jest Ameryka ?*

O. Od Krzysztofa Kolumba pod powagą Krola Hiszpańskiego Ferdynanda Katolika.

P. *Ale dla czego nazywa się Ameryką ?*

O. Dla tego, że ten, ktory tam był zapłynął po Kolumbie, i ktory icy naywięcey odkrył, nazywał się *Americus Vespucius*.

P. *Która jest z tych czterech części naywiększa ?*

O. Ameryka.

P. *W ktorej części znayduie się naywięcey kruszcow złotych i srebrnych ?*

O. W teyże samey.

P. *Która jest nayobfitsza w płody naturalne ?*

O. Azya. Ona to nam dodaie wszystkich korzeni.

P. *Która jest część, w ktorej Słońce naybardziej dogrzewa ?*

O. Afryka, w ktorej są Murzyni.

P. *Która*

- D. *Enfin, quelle est la plus peuplée, & où les Sciences sont le plus cultivées ?*
- R. C'est l'Europe, la plus petite de toutes.
- D. *Comment nomme-t-on les quatre côtés, ou plages du Monde ?*
- R. Le Midi, le Septentrion, l'Orient, l'Occident.
- D. *Comment peut-on savoir où ils se trouvent ?*
- R. Il ne faut que tourner le dos au Soleil levant, & l'on a alors à la main gauche le Midi, à la droite le Septentrion, par derrière l'Orient, & devant soi l'Occident.
- D. *Comment nomme-t-on les Vents qui soufflent des quatre côtés ?*
- R. On les nomme dans le même ordre ; le Vent du Sud, le Vent du Nord, le Vent d'Est, le Vent d'Ouest.
- D. *La Surface de la Terre n'est-elle composée que de pays ?*
- R. Non. La plus grande partie en est couverte d'eau salée & amère ; & une grande étendue couverte de telle eau est appelée Mer.
- D. *Comment divise-t-on les Mers ?*
- R. On les distingue généralement par leur situation ; ainsi l'on dit la Mer du Sud, la Mer du Nord, &c. La dénomination générale d'une grande Mer est celle d'Océan.
- D. *Qu'est-ce qu'un Détroit ?*
- R. C'est une Mer étroite, qui est resserrée par des parties avancées de la terre ferme.
- D. *Qu'est-ce qu'un Golfe ?*
- R. C'est une partie de Mer, qui, de tous côtés, est tellement entourée de terre ferme qu'elle en paroit séparer la communication.
- D. *Qu'est-ce qu'un Isthme ?*
- R. C'est une portion de terre ferrée entre deux mers, qui joint une terre avec une autre.
- D. *Qu'est-ce*

- P. *Która jest na koniec najładniejsza, i gdzie nauki najbardziej kwitną ?*
- O. Europa, najmniejsza ze wszystkich.
- P. *Jak się nazywają cztery strony Świata ?*
- O. Południe, Północ, Wschód, Zachód.
- P. *Jak można wiedzieć, gdzie się one znajdują ?*
- O. Potrzeba się tyłem obrócić do Słońca wschodzącego, a tak na lewey ręce będzie Południe, na prawey Północ, w tyle Wschód, na przeciwko Zachód.
- P. *Jak się nazywają Wiatry, ktore od tych czterech stron wieją ?*
- O. Nazywają się według tegoż samego porządku : Wiatr Południowy, wiatr Północny, wiatr Wschodni, wiatr Zachodni.
- P. *Czy powierzchność ziemi z samego tylko składa się krajin ?*
- O. Nie. Największa iey część pokryta jest wodą słoną i gorzką, a znaczna rozległość takową pokryta wodą, nazywa się Morze.
- P. *Na wiele części dzieli się Morze ?*
- O. Dzieli się powszechnie podług położenia miejsca ; i tak są : Morze Południowe, Morze Północne, &c. W powszechności zaś wzięte całe Morze, nazywa się Oceanem.
- P. *Co jest Przesmyk morski ?*
- O. Jest Morze wąskie, ktore z obu stron przez rozciągające się części lądu jest ściśnione.
- P. *Co jest Odnoga ?*
- O. Jest to pewna rozległość Morza, ktora z obu stron tak ziemią jest otoczona, iż się zdać, iakoby iey łączenie przerywała.
- P. *Co jest Miedzy-Morze ?*
- O. Jest szczupła i wąska między dwoma Morzami ziemia, z inną łącząca się.

D. *Qu'est-ce qu'un Promontoire ?*

R. C'est une langue de Terre, qui avance dans la Mer. On le nomme aussi un Cap.

D. *Qu'est-ce qu'une Isle ?*

R. C'est une Terre entourée d'eau.

D. *Qu'appellez-vous une Presqu'île ?*

R. C'est une Terre qui est environnée d'eau, à l'exception d'un seul endroit, par où elle tient au Continent.

D. *Qu'est-ce qu'un Lac ?*

R. C'est une grande étendue d'eau morte.

D. *Qu'est-ce qu'un Fleuve ?*

R. C'est une quantité d'eau douce qui parcourt plus ou moins rapidement une grande étendue de pays, & se jette ensuite dans la Mer

D. *Qu'est-ce qu'une Rivière ?*

R. C'est une eau de la même nature, mais en moindre quantité, & qui se perd ou dans une Mer, ou dans un Lac, ou dans un Fleuve.

D. *Qu'est-ce qu'un Ruissseau ?*

R. C'est une Rivière en petit.

D. *Quelle est l'origine des Fleuves & des Rivières ?*

R. On croyoit autrefois, que la Mer leur fournissoit les eaux par des canaux souterrains. Mais on fait aujourd'hui, que la pluie & la neige les produisent. Cela est si vrai, que dans le tems d'une grande sécheresse, l'eau des Fleuves devient fort-basse. Ces pluies & ces neiges tombent du haut des montagnes, d'où les Fleuves & les Rivières tirent ordinairement leurs sources.

D. *Qu'est-ce qu'un Etang ou Vivier ?*

R. C'est une eau qui vient d'une Rivière, ou d'une source, & qu'on retient par une chaussée ou par un autre moyen, pour y conserver du poisson.

D. *Qu'ap-*

P. *Co iest Gora nad-Morska ?*

O. Jest część Ziemi nakształt klinu w Morze podająca się.

P. *Co iest Wyspa ?*

O. Jest Ziemia wkoło wodą opasana.

P. *Co iest put-Wysep ?*

O. Jest Ziemia zewzład wodą obłana, oprócz iednego kawałka, który się z inną łączy Ziemią.

P. *Co iest Jezioro ?*

O. Jest wielka rozległość wody stojącej.

P. *Co iest Rzeka ?*

O. Jest zebranie się wody słodkiej, która prędko i szeroko płynie przez kray iaki, i potom wpada w Morze.

P. *Co iest Potok ?*

O. Jest woda takoważ w mniejszey wielości, która wpada albo w Morze, albo w Jezioro, albo w iaką Rzekę.

P. *Co iest Strumyk ?*

O. Jest to Rzeczka, wzbierać zaczynająca.

P. *Jaki iest początek Rzek i Potokow ?*

O. Rozumiano przedtym, że pochodziły z Morza przez kanały podziemne. Ale teraz pospolicie mniemają, że z deszczow i śniegow zbierają się. Czego to iest dowodem, że w czasach suchych, woda w Rzekach opada. Te albowiem deszcze i śniegi spadaią na wierzchołki Gor, zkad Rzeki i Potoki biorą za zwyczaj swoy początek.

P. *Co iest Staw, lub Sadzawka ?*

O. Jest woda przychodząca z Potoka albo ze Zrzodła, zatrzymana Groblą, dla zachowania tam Ryb.

C

P. Co

D. *Qu'appellez-vous Marais ?*

R. C'est une eau peu profonde, mais crou-
pissante, & qui se dessèche souvent par la chaleur
du Soleil.

SECTION IV.

De la Géographie.

Demande. *Comment partage-t-on toute
l'étendue de la Terre ?*

Réponse. En un grand nombre de Pays ou de
Souverainetés.

D. *Combien de sortes de Souverainetés
y a-t-il en Europe ?*

R. Il y en a sept; savoir: des Empires, des
Royaumes, l'Etat Ecclésiastique, des Républiques,
des Electorats, des Duchés & des Principautés.

D. *Combien y a-t-il d'Empires ?*

R. Trois; savoir: l'Empire d'Allemagne, l'Em-
pire Ottoman, ou de Turquie, & celui de Russie.

D. *Comment nomme-t-on autrement l'Empire
d'Allemagne ?*

R. On le nomme Empire Romain.

D. *Quelle en est la Raison ?*

R. C'est que son Chef tient le rang des anciens
Empereurs Romains en Occident.

D. *Cet Empire est-il aussi considérable
qu'il l'a été autrefois ?*

R. Non. Il a été très-affoibli, parce que
plusieurs Provinces en ont été détachées & sont deve-
nues des Souverainetés à part.

D. *Que remarque-t-on sur l'Empire
Ottoman ?*

R. C'est que la plupart des ses Provinces sont
situées

P. *Co jest Bagnisko ?*

O. Jest woda niegłęboka, ale błotnista i za-
tęchła, i która często wysycha przez upały
Słońca.

ROZDZIAŁ IV.

O Geografi.

Pytanie. *Jak się dzieje cata rozległość
Ziemi ?*

Odpowiedź. Na wiele Kraiow i Państw.

P. *Wiele jest rodzajow Państw w
Europie ?*

O. Siedm; to jest: Cesarstwa, Krolestwa, Stan
Duchowny, Rzeczypospolite, Elektorstwa, Xię-
stwa, i udzielne Państwa.

P. *Wiele jest Cesarstw ?*

O. Trzy; to jest: Cesarstwo Niemieckie, Ce-
sarstwo Otomańskie czyli Tureckie, i Cesarstwo
Rossyjskie.

P. *Jak się nazywa inaczej Cesarstwo
Niemieckie ?*

O. Nazywa się Cesarstwem Rzymskim.

P. *Jaka jest tego Przyczyna ?*

O. Ta, że ich naywyższe Głowy tytułowują się da-
wnemi Cesarzami Rzymskimi na Zachodzie.

P. *To Cesarstwo, czyli jest tak znaczne
jak pierwey było ?*

O. Nie. Było bardzo nadwątłone, ponieważ
wiele Prowincyi oddzieliło się, i stały się udziel-
nemi Państwami.

P. *Co osobliwszego uważają w Otomań-
skim Cesarstwie ?*

O. Ze wiele Prowincyi jest położonych w Azyi,

situées en Asie; & que son Chef occupe la place des anciens Empereurs Romains en Orient.

D. *D'où est-ce que ces deux Empires ont tiré leur origine?*

R. Des Romains. Car Rome étoit d'abord une République, mais ensuite peu avant la naissance de Jésus-Christ, les Romains, ayant conquis la moitié de l'Europe avec une grande partie de l'Asie & de l'Afrique, les Césars se déclarèrent Souverains de Rome; leurs Successeurs se nommoient, communément, Césars ou Empereurs. Enfin cet Empire fut partagé, de sorte qu'il y avoit un Empereur en Italie, & l'autre tenoit sa Résidence à Constantinople. On appelloit le premier, Empereur d'Occident, & le dernier celui d'Orient.

D. *Que dites-vous de l'Empire de Russie?*

R. Ce pays a été reconnu au commencement de ce siècle pour Empire successivement par toutes les Puissances de l'Europe.

D. *Comment nommoit-on autrefois ses Chefs?*

R. On les nommoit Czar, ce qui signifie Grand-Duc.

D. *Combien y a-t-il de Royaumes en Europe?*

R. Douze; savoir: le Portugal, l'Espagne, la France, la Grande Bretagne, les deux Siciles, la Sardaigne, la Suède, le Danemarck, la Pologne, la Prusse, la Hongrie & la Bohême.

D. *N'y en a-t-il pas encore d'autres?*

R. Oui, mais on ne les compte pas à part parce qu'il y en a deux ou trois de réunis sous un seul Chef, ainsi l'on n'en nomme que douze, parce qu'il n'y a que douze Rois.

i że ich Cesarz posiada miejsce dawnych Cesarzow Rzymkich na Wschodzie.

P. *Zkąd wzięty początek te dwa Cesarstwa?*

O. Od Rzymian. Albowiem Rzym był z początku Rzeczpospolitą, lecz potem a to krotko przed narodziem Chrystusowym, Rzymianie podbiwszy pod władzę swoję połowę Europy i znaczną część Azji i Afryki, Cesarowie uczynili się Panami Rzymu; ich Następcy nazywali się pospolicie Cesarzami albo Imperatorami. A tak powstał Cesarze. Nakoniec to Cesarstwo było rozdzielone, tak iż ieden Cesarz panował we Włoszech, a drugi miał Stolicę swoję w Konstantynopolu. Pierwszego mianowano Zachodnim, a drugiego Wschodnim Cesarzem.

P. *Co mówisz o Cesarstwie Rossyjskim?*

O. Ten kraj uznany jest za Cesarstwo od wszystkich Europejskich Mocarstw na początku tego wieku.

P. *Jak przedtym mianowano panujących w Rosyi?*

O. Nazywano ich Carami, co znaczy Wielki-Xiąże.

P. *Wiele jest Krolestw w Europie?*

O. Dwanaście; to jest: Portugalskie, Hiszpańskie, Francuzkie, Wielkiej Brytannji, obojga Sy-cylii, Sardyńskie, Szwedzkie, Duńskie, Polskie, Pruskie, Węgierskie i Czeskie.

P. *Czyli nie ma innych jeszcze Krolestw?*

O. Są, ale się nie liczą osobno; ponieważ dwa lub trzy złączone, są pod jednym Krolewem, i dla tego tylko ich dwanaście rachują, gdyż nie masz tylko dwunastu Krolow.

D. *Qu'est-ce que l'Etat Ecclésiastique ?*

R. C'est une partie de l'Italie, dont le Pape est Souverain.

D. *Combien y a-t-il de Républiques ?*

R. On en compte principalement sept ; savoir : celles de Hollande, de Venise, de Gènes, de Luques, de Raguse, de Suisse, & de Genève.

D. *Sont-elles aussi souveraines que les Etats Monarchiques ?*

R. Oui : mais il faut en excepter Raguse, qui est sous la protection de l'Empereur Turc, & lui paye un tribut.

D. *Combien y a-t-il d'Electorats ?*

R. Il y en a neuf ; savoir : trois Ecclésiastiques, qui sont ceux de Maïence, de Trèves, & de Cologne, & six Séculiers, qui sont ceux de Bohême, de Bavière, de Saxe, du Palatinat, de Brandebourg, & de Brunswick-Hanovre.

D. *Où sont-ils situés ?*

R. Ils sont tous en Allemagne ; mais celui de Bohême fait en même-tems un Royaume à part.

D. *Sont-ils tous Etats souverains ?*

R. Non. Car les Electorats reconnoissent l'Empereur pour leur Seigneur directe & leur Chef.

D. *Combien y a-t-il de Duchés ?*

R. Il y en a plusieurs.

D. *Comment les divise-t-on ?*

R. En Archi-Duchés, Grand-Duchés, & Duchés proprement nommés. Le seul Archi-Duché est l'Autriche. Les Grands-Duchés sont la Lithuanie, unie à la Pologne ; & celui de Toscane, ou de Florence, en Italie. Les Duchés sont ceux de Lorraine, de Courlande, de Silésie, de Milan, de Savoie, de Parme, de Modène, & autres ; & en Allemagne ceux de Saxe, de Mecklenbourg, d'Holstein, de Wurtemberg, &c.

D. *Qu'est-ce*

P. *Co iesz Stan Duchowny ?*

O. Jest to część Włoch, ktorey Panem iesz Papież.

P. *Wiele iesz Rzeczypospolitych ?*

O. Rachują ich ośobliwie siedm ; to iesz : Holenderska, Wenecka, Genuńska, Luceńska, Ragusańska, Szwaycarska i Genewska.

P. *Czyli mają jednowładność tak iak Stany Monarchiczne ?*

O. Tak iesz, oprócz Ragusańskiego, ktora iesz pod Protekcyą Cesarza Tureckiego, i hołd mu płaci.

P. *Wiele iesz Elektorstw ?*

O. Dziewięć, to iesz, trzy Duchownych, ktore są, Mogunckie, Trewirskie, i Kolońskie ; a sześć Swieckich, to iesz : Czeskie, Bawarskie, Saska, Palatynu, Brandeburskie, i Bruswickie-Hanowerskie.

P. *Gdzie są ?*

O. Wszystkie są w Niemczech, oprócz Elektorstwa Czeskiego, ktore iesz Królestwem osobnym.

P. *Czyli są wszystkie Stany wielowładne ?*

O. Nie. Bo Elektorstwa uznają Cesarza za swego Pana i Zwierzchność.

P. *Wiele iesz Xięstw ?*

O. Jest ich wiele.

P. *Jakże ie dzielą ?*

O. Na Arcy-Xięstwa, Wielkie Xięstwa, i Xięstwa właściwie rzezcone. Arcy Xięstwo iesz tylko jedno Austriackie. Wielkie Xięstwa są : Litewskie, przyłączone do Polski, i Toskańskie albo Florenckie we Włoszech. Xięstwa są te : Lotaryńskie, Kurlandzkie, Szląskie, Medyolańskie, Sabaudzkie, Parmeńskie, Modenkie, i inne ; a w Niemczech te : Saska, Mecklemburskie, Holztyńskie, Wirtembergskie.

C 4

P. Co

D. *Qu'est-ce qu'une Principauté ?*

R. C'est, ainsi que le Duché, un petit Etat. Il y en a un grand nombre; & elles sont presque toutes des Fiefs, relevant d'un Etat considérable. En Allemagne il y en a de deux sortes, les unes sont Ecclésiastiques, les autres Séculières. Celles-là sont des Archévêchés, des Evêchés, ou des Abbayes; celles-ci des Landgraviats, des Margraviats, ou des Principautés proprement dites.

D. *Qu'y a-t-il encore à remarquer par rapport à l'Allemagne ?*

R. Deux choses: l'une, qu'elle est partagée en dix Cercles; l'autre, qu'il s'y trouve un grand nombre de Villes libres & Impériales.

D. *Qu'est-ce qu'un Cercle ?*

R. C'est une étendue considérable de pays, qui comprend beaucoup de villages & plusieurs villes.

D. *Comment nomme-t-on les Cercles de l'Allemagne ?*

R. Ce sont ceux de l'Autriche, de Suabe, de Bavière, de Franconie, du haut & bas Palatinat, de Westphalie, du haut & bas Rhin, de la haute Saxe, de la basse Saxe, & de la Bourgogne.

D. *Qu'est-ce qu'une Ville Libre & Impériale ?*

R. C'est une Ville qui ne dépend d'aucun Prince particulier, mais immédiatement de l'Empereur. Les principales sont Nuremberg, Ausbourg, Ratisbone, Hambourg, Francfort, Cologne, &c.

D. *Quelles sont les Villes Capitales des trois Empires ?*

R. Ce sont Vienne en Allemagne, Constantinople en Turquie, & Pétersbourg en Russie.

D. *Quelles sont les Villes Capitales des douze Royaumes ?*

R. Ce sont Lisbonne en Portugal, Madrid en Espagne, Paris en France, Londres en Angleterre,

Naples

P. *Co to jest udzielne Państwo ?*

O. Jest to jedno, co Xięstwo, czyli Stan iaki. Jest ich wiele; i prawie wszystkie hołdownicze iakiemu Stanowi znacznemu. W Niemczech znajdują się dwojakie: są jedne Duchowne, drugie Świeckie; tamte są jako w Arcy-Biskupstwa, Biskupstwa, albo Opaństwa, Landgrawiaty, Margrabstwa, czyli Samowładztwa właściwie nazwane.

P. *Co jest uwagi godnego względem Niemiec ?*

O. Dwie rzeczy: jedna, że Niemcy dzielą się na dziesięć Cyrkułów; druga, że się tam znajdują wiele miast wolnych i Cesarzkich.

P. *Co to jest Cyrkuł ?*

O. Jest to znaczna rozległość kraiu, zajmująca wiele Wsi i Miast.

P. *Jak się nazywają te dziesięć Cyrkuły Niemieckie ?*

O. Nazywają się tak: Austryacki, Szwabski, Bawarski, Frankoński, wyższego i niższego Palatynu, Westfalski, wyższego i niższego Renu, wyższej i niższej Saxonii, i Burgundzki.

P. *Co to jest Miasto wolne i Cesarzkie ?*

O. Jest to Miasto takie, które od żadnego osobliwego nie dependuje Xiążęcia, lecz od samego tylko Cesarza. Szczególniejże takie Miasta są: Norymberga, Auszburg, Ratisbona, Hamburg, Frankfort, Kolonia, &c.

P. *Ktore są Miasta Stoleczne trzech Cesarstw ?*

O. Są te: Wiedeń w Niemieckim, Kostantynopol w Turęckim, i Petersburg w Ruskim Cesarstwie.

P. *Ktore są Miasta Stoleczne dwunastu Królestw ?*

O. Te są: Lizbona w Portugalii, Madryt w Hiszpanii, Paryż we Francyi, Londyn w Anglii,

Naples pour les deux Siciles, *Cagliari* en Sardaigne, *Stockholm* en Suède, *Copenhague* en Danemarck, *Varsovie* en Pologne, *Königsberg* en Prusse, *Bude* en Hongrie, & *Prague* en Bohême.

D. *Quelle est la Ville Capitale de l'Etat Ecclésiastique ?*

R. C'est *Rome*, qui l'étoit autrefois de l'Empire Romain.

D. *Quelles sont les premières Villes des sept Républiques ?*

R. En Hollande c'est *Amsterdam*, & en Suisse *Zurich*; les autres portent le nom des Républiques mêmes.

D. *Et les Villes Capitales des Electorats ?*

R. Ce sont *Maince* de l'Electorat du même nom, *Trèves* de l'Electorat du même nom, *Cologne* de l'Electorat du même nom; mais *Bonn* est la résidence ordinaire de l'Electeur, *Prague* de Bohême, *Munich* de Bavière, *Dresde* de Saxe, *Manheim* du Palatinat, *Berlin* de Brandebourg, & *Hanovre* de Brunswick.

D. *Quelles sont les principales Rivières ou Fleuves en Europe ?*

R. Ce sont la *Duine* & le *Tanaïs* en Russie; le *Danube*, le *Rhin*, & l'*Elbe* en Allemagne; la *Loire*, la *Seine*, le *Rhône*, & la *Garonne* en France; la *Meuse* dans les Pays-Bas, la *Vistule* en Pologne; la *Tamise* en Angleterre; le *Tage*, l'*Ebre*, & le *Duro* en Espagne & en Portugal; & le *Po* en Italie.

SECTION V.

De l'Histoire.

Demande. *Qu'est-ce que l'Histoire ?*

Réponse. C'est une Science, par laquelle nous apprenons les faits & les événemens passés.

D. Com-

Neapol dla obojga Sycylii, *Kagliari* w Sardynii, *Sztokolm* w Szwecyi, *Kopenhaga* w Danii, *Warszawa* w Polfcze, *Krolewiec* w Prusiech, *Buda* w Węgrzech, *Praga* w Czechach.

P. *Ktore jest Miasto Stoleczne w Stanie Duchownym ?*

O. *Rzym*, ktory był niegdyś Stolicą Cesarstwa Rzymskiego.

P. *Ktore są pierwsze Miasta siedmiu Rzeczypospolitych ?*

O. W Hollandyi *Amsterdam*, w Szwaycarskiej *Zurich*, inne zaś tak iak ich Rzeczypospolite nazywają się.

P. *A Miasta Stoleczne Elektorstw ?*

O. Są te: *Moguncya* Elektoratu tegoż nazwiska, *Trewir*, Elektoratu tegoż nazwiska, *Kolonia* Elektoratu tegoż nazwiska; ale *Bonna* jest Stolicą zwyczajną Elektorow: *Praga* Czeskiego, *Munich* Bawarskiego, *Drezno* Saskiego, *Manheim* Palatynu, *Berlin* Pruskiego i *Hannower* Brunświckiego.

P. *Ktore są znaczniejszye Potoki czyli Rzeki w Europie ?*

O. Te: *Dzwina* i *Don* w Moskwie, *Dunay*, *Ren* i *Elba* w Niemczach, *Ligeris*, *Sekwana*, *Rodan* i *Garumna* we Francyi, *Moza* w niższych Niemczach, *Wista* w Polfcze, *Tamiza* w Anglii, *Tagus*, *Iber* i *Duryusz* w Hiszpanii i Portugalii, i *Padus* we Włoszech.

ROZDZIAŁ V.

O Historii.

P. *Co jest Historia ?*

Odpowiedź. Jest Nauka, z ktorey uczemy się rzeczy i przypadkow przeszłych.

P. Jak

D. *Comment la partage-t-on ?*

R. En Histoire Ecclésiastique, & Histoire Profane.

D. *Qu'est-ce que l'Histoire Ecclésiastique ?*

R. C'est celle qui traite de ce qui s'est passé dans les affaires de la Religion.

D. *Et l'Histoire Profane ?*

R. C'est celle qui traite des affaires du Monde, comme des Gouvernemens, des Souverains, des Mœurs, des Usages des différentes Nations.

D. *Quelle Nation de l'Europe est la plus remarquable dans l'Histoire Profane ?*

R. C'est incontestablement la Romaine. Elle étoit gouvernée par des Rois dans son premier commencement, lorsqu'elle étoit encore très-petite. Ensuite-elle devint une République libre, & elle conquit l'Italie, la France, l'Espagne, l'Angleterre, le Portugal la moitié de l'Allemagne, la Hongrie, la Grèce, & une grande partie de l'Asie & de l'Afrique. Peu avant la Naissance de Jésus-Christ elle fut réduite sous la puissance des Empereurs, dont l'Histoire est très-importante.

D. *Combien y a-t-il de Formes de Gouvernement ?*

R. Trois; savoir : le Gouvernement Monarchique, le Gouvernement Aristocratique, & le Gouvernement Démocratique.

D. *Qu'est-ce que le Gouvernement Monarchique ?*

R. C'est lorsqu'un seul homme est le Maître d'un Pays.

D. *Ceux qui gouvernent seuls ont-ils tous le même degré de pouvoir ?*

R. Non. Les uns sont despotiques, c'est à dire, font ce qu'ils veulent, sont les maîtres absolus de la vie & des biens de leur sujets; en un mot, ils n'ont d'autre règle de leur conduite, que leur volonté. Mais les autres ont une autorité bornée par les Loix.

D. *Qui*

P. *Jak ją dzielią ?*

O. Na Historyą Duchowną i Świecką.

P. *Co jest Historya Duchowna ?*

O. Historya Duchowna jest, która traktuje o rzeczach przeszłych, tyjących się Religii.

P. *A Historya Świecka ?*

O. Jest to ta, która opisuie dzieie, które się przytrafiły na Świecie, iako to : o Rządach, o Monarchach, o Obyczaiach, i Zwyczaiach różnych Narodow.

P. *Który Narod Europejski jest nayznakomitszy w Historyi Świeckiej ?*

O. Jest to bez wątpienia Rzymski. Ten Narod miał w pierwszych początkach, będąc jeszcze bardzo szczupłym, swoich Krolow. Potym został Rzeczpospolitą wolną, i podbił pod władzę swoją Włochy, Francją, Hiszpanią, Anglią, Portugalią, połowę Niemcow, Węgry i wielką część Azji i Afryki. Krotko przed Narodzeniem Chrystusowym dostał się pod władzę Cesarzow, których Historya jest nayważniejszy.

P. *Wiele jest Form Rządu ?*

O. Trzy; to jest : Rząd Monarchiczny, Rząd Arystokratyczny, i Rząd Demokratyczny.

P. *Co jest Rząd Monarchiczny ?*

O. Kiedy iedna tylko Osoba jest Panem Kraiu iakiego.

P. *Ci, ktorzy rządzą sami, czyli oszyscy mają iednakową władzę ?*

O. Nie. Jedni mają władzę despotyczną, to jest, czynią to, co im się podoba, są Panami absolutnemi życia i Dobr poddanych swoich; słowem: nie mają innego prawidła swego sprawowania się, tylko własną wolą. Ale inni mają powagę okryśloną Prawami.

P. *Ktorzy*

D. *Qui sont ces Souverains despotiques ?*

R. C'est l'Empereur des Turcs, & en général tous les Potentats de l'Asie & de l'Afrique. Et en Europe, c'est l'Empereur de Russie & le Roi de Danemarck.

D. *Qu'est-ce que le Gouvernement Aristocratique ?*

R. C'est lorsque l'autorité souveraine se trouve entre les mains d'un petit nombre de personnes.

D. *Où trouve-t-on cette Forme de Gouvernement ?*

R. Dans les Républiques de Hollande, de Venise, & de Gènes.

D. *Qu'est-ce qu'un Gouvernement Démocratique ?*

R. C'est lorsqu'un grand nombre de personnes, députées par une Nation, exercent l'autorité souveraine.

D. *Où trouve-t-on cette forme ?*

R. Dans la plupart des Cantons Suisses, & en quelques Villes Impériales.

D. *Quelle est la meilleure Forme de Gouvernement ?*

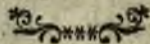
R. Cette question n'est pas encore décidée ; mais on peut dire avec fondement que le Gouvernement monarchique seroit le meilleur, si les Monarques étoient toujours tels qu'ils devroient être.

D. *A quelle sorte de Gouvernement les hommes en général donnent-ils la préférence ?*

R. Au Gouvernement Républicain.

D. *Pourquoi ?*

R. C'est parce qu'il s'accorde mieux avec la liberté.

P. *Ktorzy to są Monarchowie Despotyczni ?*

O. Cesarz Turecki, a ogólnie mówiąc, wszyscy Wielowładni Panowie w Azji i Afryce. A w Europie Imperator Moskiewski, i Krol Duński.

P. *Co to jest Rząd Aryflokratyczny ?*

O. Kiedy powaga najwyższa znajduje się w ręku nie wielu osób.

P. *Gdzie się znajduje taka Forma Rządu ?*

O. W Rzeczach pospolitych Hollenderskiej, Weneckiej y Genueńskiej.

P. *Co jest Rząd Demokratyczny ?*

O. Kiedy wielka liczba osób, wyznaczonych od Narodu ma i powagę najwyższą.

P. *Gdzie się taki Rząd znajduje ?*

O. Najwięcej w Kantonach Szwajcarskich, i w kilku Miastach Cesarzkich.

P. *Która jest lepsza Forma Rządu ?*

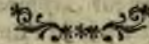
O. Ta kwestya jeszcze nie jest zakończona ; ale można mówić nie bez fundamentu, że Rząd Monarchiczny byłby lepszy, gdyby Monarchowie zawsze byli takimi, iakimi być powinni.

P. *Jaką Formę Rządu pospolicie ludzie sobie bardziej poważają ?*

O. Rząd Republikański.

P. *Dla czego ?*

O. Ze się zgadza lepiej z wolnością.

SECTION VI.

Des Maisons Impériales en Europe.

D. *Qu'est-ce qu'un Empereur ?*

R. Il ne devoit y avoir proprement, que le Successeur des anciens Empereurs Romains, qui dût porter ce nom. Mais aujourd'hui on est convenu dans l'Europe d'appeller Empereur chaque Monarque qui possède des vastes états & plusieurs Royaumes.

EMPIRE D'ALLEMAGNE.

D. *L'Empereur est-il Souverain de l'Allemagne ?*

R. Non. Il n'en est que le Chef. Cependant les Electeurs & autres Princes d'Allemagne lui marquent de grands égards, & lui écrivent en des termes aussi respectueux, que s'il étoit tout-à-fait leur Maître.

D. *Quelles sont les Loix auxquelles l'Empereur doit se conformer ?*

R. Ce sont les Constitutions de l'Empire en général, & la Capitulation Impériale.

D. *Qu'est-ce qu'une Capitulation Impériale ?*

R. C'est un Ecrit, que les Electeurs, Princes & Etats de l'Empire font dresser, qui est présenté à l'Empereur lors de son Couronnement, & dont il promet par serment d'observer le contenu pendant son Règne.

D. *Où réside le pouvoir législatif par rapport aux affaires générales de l'Allemagne ?*

R. C'est l'Empereur, conjointement avec les Electeurs, Princes & Etats de l'Empire, qui possède ce pouvoir & l'exerce.

ROZDZIAŁ VI.

O Familiach Cesarzkich w Europie.

P. *Co jest Cesarz ?*

O. Właściwie sam tylko następca dawnych Cesarzów Rzymskich powinienby to nosić imię, lecz po dziś dzień zgodzono się powszechnie w Europie nazywać Cesarzem każdego Monarchę, który posiada obszerny państwo, i kilka Krolestw.

CESARSTWO NIEMIECKIE.

P. *Cesarz jestże Panem Niemiec ?*

O. Nie. Jest tylko Głową. Jednakowo Elektorowie, i inni Xiążęta Niemieccy, z wielkim ku niemu są uszanowaniem i z takim do niego piętą respektem, iak gdyby ich był Panem.

P. *Jakie są Prawa, do których Cesarz stosować się powinien ?*

O. Są Konstytucye Cesarstwa, ogołem mówiąc, i Kapitulacya Cesarzka.

P. *Co jest Kapitulacya Cesarzka ?*

O. Jest to Pismo, które Elektorowie, Xiążęta i Stany Cesarstwa układają, które podają Cesarzowi podczas jego Koronacyi, i w którym to wszystko, co jest wyrażone, obiecują zachować pod przyłęgłą, za Panowania swego.

P. *Przy kim znajduje się moc stanowienia Praw, co się tycze interesów wszystkich w Niemczech ?*

O. Przy Cesarzu wraz z Elektorami, Xiążętami i z Stanami Cesarstwa. On ma tę władzę i iey zażywa.

D

P. Gdzie

D. Où *Est* comment *traite-t-on* des *affaires* générales d'Allemagne?

R. L'Empereur envoie des Commissaires à Ratisbone; & les Princes & les Etats y envoient leurs Ministres. Cette Assemblée se nomme la Diète, & l'on y décide les affaires par la pluralité des suffrages. Cette Diète est composée de trois Colléges; savoir, celui des Electeurs, celui des Princes, & celui des Villes Impériales.

D. L'Empereur possède-t-il en cette qualité quelque Pays?

R. Non. Elle ne lui en donne aucun.

D. La Dignité Impériale est-elle héréditaire?

R. Non. Elle est purement élective. Cependant il est à remarquer que, depuis environ trois siècles, elle a été sans interruption dans la Maison d'Autriche, à l'exception que Charles VII. de la maison de Bavière a régné depuis 1742. jusqu'en 1746.

D. Pour élire un Empereur qu'observe-t-on auparavant?

R. Tout Prince, pour devenir Empereur, doit auparavant avoir été élu Roi des Romains.

D. Qui a le droit de faire ces deux Elections?

R. Ce sont les neuf Princes Electeurs; & ils les font à la pluralité des voix.

D. Quand le Trône Impérial est vacant, qui gouverne alors?

R. Les Vicaires. C'est d'un côté l'Electeur de Saxe, & de l'autre celui de Palatin-Bavière.

D. Où fait-on l'Electio*n* & le Couronnement d'un Empereur?

R. A Francfort sur le Mein. Autrefois on faisoit ordinairement le couronnement à Aix-la-Chapelle.

D. Qui est l'Empereur régnant?

R. Joseph II. depuis 1765.

D. De

P. Gdzie i iak robią się ogólne interesa Niemieckie?

O. Cesarz posyła Kommissarzow do Ratsybony, a Xiążęta i Stany także tam wysyłają swych Ministrow. To Zgromadzenie nazywa się Seymem, i tam decydowane interesa bywają więkzością głosow. Ten Seym składa się z trojakiego Zgromadzenia; to jest z Elektorow, Xiążąt, i Miałt Cesarzkich.

P. Cesarz czyli ma do tey Godności należący iaki Kray?

O. Nic. Nie ma żadnego.

P. Godność Cesarzka jestże dziedziczna?

O. Nie. Jest tylko właściwie Elekcjonalna. Jednak uważyc trzeba, że prawie od trzech wiekow jest w Domu Austryackim bez przestanku wyjąwszy, iż Karol VII. z domu Bawarskiego panował od Roku 1742. do Roku 1746.

P. Przed obraniem Cesarza co się zachowuje?

O. Każdy Xiążę ażeby został Cesarzem, powinien wprzod być obrany Krolem Rzymskim.

P. Kto ma Prawa czynić te dwie Elekcyje?

O. Dziewięciu Xiążąt Elektorow; i odprawiają je więkzością głosow.

P. Kiedy Tron Cesarzki wakuje, kto rządzi na ten czas?

O. Namieśtnicy. Z jedney strony Elektor Saski, a z drugiey Elektor Palatino-Bawarski.

P. Gdzie się odprawia Elekcyja i Koronacya Cesarza?

O. W Frankforcie nad Menem. Przedtym odprawiała się koronacya w Akwisgranie.

P. Kto jest teraz Cesarzem?

O. Jozef II. od Roku 1765.

D 2

P. Z kto-

D. *De quelle maison est-il?*

R. De la maison d'Autriche-Lorraine.

D. *Est-il marié?*

R. Il l'a été avec Marie Isabelle, fille du Duc de Parme, qui est morte le 27. Novembre 1763. Ensuite il a épousé la Princesse Marie Josephe, fille de l'Empereur Charles VII. qui est morte le 28. Mai 1767. Et depuis il ne s'est plus remarié.

D. *A-t-il des Enfants?*

R. Non. Il a eu une seule Princesse du premier lit, mais elle est morte.

D. *Combien l'Empereur a-t-il de Frères & de Soeurs?*

R. Il a trois Frères, qui sont Pierre Léopold, Grand-Duc de Toscane, Ferdinand Lieutenant-Gouverneur des Pays-bas Autrichiens, & l'Archiduc Maximilien Grand-Maître de l'ordre d'Allemagne. Ses Soeurs sont: la Duchesse de Saxe-Teschén la Reine de France, la Reine de Naples, la Duchesse de Parme, & deux qui ne sont pas encore mariées.

D. *L'Empereur est-il Souverain des Etats d'Autriche?*

R. Oui. Depuis que sa mère l'Impératrice-Reine Marie Thérèse est morte en 1780.

D. *Quels Pays l'Empereur possède-t-il encore?*

R. Il possède encore les Royaumes de Hongrie, & de Bohême, la Slavonie, la Croatie, la Dalmatie, le Duché de Transilvanie, la Lombardie Autrichienne, une grande partie des Pays-bas, & plusieurs autres pays.

D. *Quelles*

P. *Z ktorego domu?*

O. Z domu Austriacko-Lotaryńskiego.

P. *Cesarz panujący czyli ma Żonę?*

O. Miał Maryą Elżbietę, Cerkę Xiążęcia Parmy, która umarła 27. Listopada 1763. druga jego żona była Xiężniczka Marya Józefa, Córka Karola VII. która także 28. Maia 1767. umarła. Od tego czasu więcej się nie żenił.

P. *Czyli ma Dzieci?*

O. Nie. Miał jedną Xiężniczkę z pierwszey żony, ale umarła.

P. *Wiele ma Braci i Siostr?*

O. Ma trzech Braci; ci są: Piotr Leopold W. Xiąże Toskański, Ferdynand Wielkorządca Lombardyi, i Arcy-Xiążę Maximilian Wielki Mistrz Orderu Niemieckiego. Siostry jego są: Xiężna Cieszyńska, Krolowa Francuzka, Krolowa Neapolitańska, Xiężna Parmeńska, i dwie jeszcze nie zaślubione.

P. *Czy Cesarz panujący jest wielowładnym Panem Stanow Austriackich?*

O. Tak jest. Od tego czasu jak matka jego Cesarzowa Krolowa Marya Tereza Roku 1780. umarła.

P. *Ktore-Kraie posiada Cesarz jeszcze procz tych?*

O. Krolestwa Węgierskie, Czeskie, Sklawonią, Kroacyą, Dalmacyą, Xięstwo Siedmiogrodzkie, Lombardyą Austriacką, Wielką część Niderlandu, i wiele innych Kraiow.

D 3

P. Ja.

D. *Quelles Religions sont permises en Allemagne ?*

R. La Catholique-Romaine, Luthérienne, & la Réformée.

D. *Et dans les Etats héréditaires de la Maison d'Autriche ?*

R. La Catholique-Romaine y est la dominante. Cependant dans quelques-uns on tolère aussi la Protestante.

D. *L'Empereur peut-il faire de son chef quelque changement dans les affaires qui concernent la Religion, ou la forme du Gouvernement ?*

R. Non. Il est obligé de se conformer aux diverses Constitutions, particulièrement à la Paix de Westphalie, conclue en 1648.

D. *N'y a-t-il pas un Collège particulier, qui veille à la conservation des Droits & Possessions des Protestans ?*

R. Oui; il y en a un à Ratisbone; & il est composé de Ministres des Princes Protestans. On l'appelle le Corps Evangélique.

D. *Comment nomme-t-on les Etats de l'Empire, considérés ensemble comme une espèce de République ?*

R. On les nomme le Corps Germanique.

EMPIRE DES OTTOMANS.

D. *Qui est l'Empereur des Turcs, aujourd'hui régnant ?*

R. C'est Abdoul - Hamed, né en 1724. Il est monté sur le trône le 21 Janvier 1774.

D. *Cette Dignité est-elle héréditaire ?*

R. Oui; mais la succession n'en est pas aussi bien réglée, qu'elle l'est parmi les Princes Chrétiens.

D, Com-

P. *Quelle Religie maia wolność w Niemczach ?*

O. Katolicka Rzymska, Luterska, i Kalwińska.

P. *A w Stanach dziedzicznych Domu Austryackiego ?*

O. Katolicka - Rzymska jest panująca. Jednak w niektórych miastach znajduje się także Dysydentka.

P. *Cesarz czyli może uczynić podług woli swojej jaką odmianę w interesach dotyczących się Religii, albo sposobu rządzenia ?*

O. Nie. Powinien się stosować do różnych Konstytucyi, osobliwie do Pokoju Westfalskiego, uczynionego Roku 1648.

P. *Czyli nie ma takiego Zgromadzenia osobliwego, ktoreby miało staranie o zachowanie Praw i Dobr Dysydentkich ?*

O. Tak jest; Jest w Ratysbonie; i składa się z Ministrow Xiążąt Dysydentkich.

P. *Jak się nazywają Stany Cesarstwa, uważając je razem tak jak Rzeczpospolitą jaką ?*

O. Nazywają się Rzecz Niemiecka.

CESARSTWO TURECKIE.

P. *Kto jest Cesarzem Tureckim teraz ?*

O. Jest Abd-ul-Hamed narodził się 1724. Wstąpił na tron 21. Stycznia 1774.

P. *Ta godność czyli jest dziedziczna ?*

O. Tak jest; ale sukcesya nie jest tak dobrze ustanowiona, iako u Xiążąt Chrześcianańskich.

D 4

P. Jak

D. *Comment nomme-t-on autrement cet Empereur?*

R. On le nomme le Sultan, ou le Grand Seigneur.

D. *Quel Titre lui donne-t-on?*

R. En parlant de lui, on dit *sa Hauteſſe*.

D. *Comment s'exprime-t-on quand il eſt parlé de lui ou de ſon gouvernement dans quelque écrit.*

R. On ſe fert de l'expreſſion ſuivante: la Porte Ottomane, ou la Haute Porte,

D. *Ce Monarque eſt-il obligé de ſe conformer à quelques Loix, ou Conſtitutions d'Etat?*

R. Non; il fait tout, ſelon ſon bon plaifir.

D. *Eſt-ce un Prince puiffant?*

R. Sa puiffance eſt formidable; & il poſſède des Etats conſidérables, particulièrement en Aſie.

D. *Quelle eſt la Religion dominante en Turquie?*

R. C'eſt la Mahométane, fondée par Mahomet, qui a vécu dans le VII. Siècle.

D. *Comment nomme-t-on le Livre qui contient les Dogmes de cette Religion?*

R. On le nomme l'*Alcoran*.

D. *Ne permet-on pas en Turquie l'exercice de quelques autres Religions?*

R. Oui. L'on y tolère les Juifs & les Chrétiens, de quelque Secte qu'ils ſoient. Les Chrétiens Grecs y ſont en grand nombre.

EMPIRE

P. *Jak ſię nazywa inaczej ten Ceſarz?*

O. Nazywa ſię Sułtanem.

P. *Jaki mu ſię Tytuł daie?*

O. Gadając o nim, mowi ſię; *Jego Ceſarſka Mość?*

P. *Jak ſię wyrażamy, mowiąc o nim lub iego Rządzie w jakim piſmie?*

O. Używamy ſłów: *Porta Ottomańska*, lub *Wielka Porta*.

P. *Ten Monarcha czyli ſię powinien ſtoſować do jakich Praw, lub Konſtytucyi Państwa?*

O. Nie; czyni wſzytko, co mu ſię podoba.

P. *Czyli ieſt mocny ten Monarcha?*

O. Jego moc ieſt ſtraſzna, i ma Kraie znaczne, oſobliwie w Azyi.

P. *Jaka ieſt Religia panująca w Turczach?*

O. Mahometaniſka, uſtanowiona od Mahometa, który żył wieku VII.

P. *Jak ſię nazywa ta Księga, która zamyka w ſobie Nauki tej Religii?*

O. Nazywa ſię *Alcoran*.

P. *Czyli wolne ieſt w Turczach odprawowa- nie jakich innych Religii?*

O. Tak ieſt. Znſzają tam Żydow i Chrzeſzczan jakieykolwiek bądź Sekty. Chrzeſzczanie Grecy znaydują ſię tam w wielkiej liczbie.

D 5

CESARSTWO

EMPIRE DE RUSSIE.

D. *Qui gouverne aujourd'hui l'Empire de Russie?*

R. C'est l'Impératrice CATHERINE II. veuve de Pierre III. Elle est montée sur le trône le 9. Juillet 1762.

D. *Quelle est la forme de ce Gouvernement?*

R. Il est absolu & despotique. Cependant il y a des Loix & des Constitutions auxquelles le Souverain se conforme.

D. *Ses Etats sont-ils considérables?*

R. Oui, par rapport à l'étendue; mais ils sont peu favorisés de la nature & peu peuplés.

D. *Quelle Religion est la dominante?*

R. C'est la Grèce.

D. *La succession au Trône est-elle héréditaire?*

R. Oui; mais elle a souvent été sujette à des révolutions.

D. *Qui est l'Héritier présomptif de l'Impératrice?*

R. C'est PAUL PETROWITZ, Duc de Holstein, fils du feu Empereur Pierre III. & de l'Impératrice régnante; né le 1. Octobre 1754.

D. *Quel titre a-t-il?*

R. On l'appelle Grand-Duc de Russie; & en parlant de lui, on dit, son Altesse Impériale.

D. *Est-il marié?*

R. Oui. Sa femme est Marie Federowna, Princesse de la Maison de Wurtemberg-Stuttgart; né le 25. Octobre 1759.

CESARSTWO MOSKIEWSKIE.

P. *Kto teraz rządzi Cesarstwem Rosyjskim?*

O. KATARZYNA II. Imperatorowa, Wdowa po Piotrze III. Wstąpiła na tron 9. Lipca Roku 1762.

P. *Jaki tam jest sposób rządzenia?*

O. Jest absolutny i despotyczny, są jednak Prawa i Konstytucye do których się Monarcha stosuje.

P. *Państwo to czyli jest znaczne?*

O. Jest znaczne co do obszerności; ale nie jest ludne i nie w najlepszym położeniu.

P. *Jaka jest tam Religia panująca?*

O. Jest Grecka.

P. *Czyli dziedziczne jest następowanie na Tron?*

O. Tak w samej rzeczy; lecz często było podległe wojnom domowym.

P. *Kto ma obić Państwo po Cesarzowej?*

O. PAWEŁ PIOTROWICZ, Xiążę Holstyiński, Syn zmarłego Piotra III. Cesarza i Cesarowy panującej. Urodził się 1. Października 1754.

P. *Jaki mu daie się tytuł?*

O. Zowią go Wielkim Xiążęciem Rosyji, a gadając o nim, mowi się: Jego Xiążęca Cesarzka Mość.

P. *Czy ma Żonę?*

O. Tak jest. Jego żona jest Marya Federowna, Xiężniczka z domu Wirtemberg-Stuttgart; urodzona 25. Października 1759.

SECTION VII.

Des Maisons Royales en Europe?

D. Combien y a-t-il de Rois en Europe?

R. Il y en a douze, ainsi qu'on l'a dit plus haut.

PORTUGAL.

D. Qui gouverne aujourd'hui le Royaume de Portugal?

R. C'est la Reine Marie Françoise Isabelle, née le 17. Décembre 1734. Elle régne depuis le 24. Février 1777. Elle a épousé en 1760. son oncle, le Roi Don Pedre. Il y a deux Princes & deux Princesses de ce mariage, qui vivent.

D. Comment nomme-t-on l'Héritier présomptif du Roi de Portugal?

R. On le nomme Prince du Brésil.

D. Que peut-t-on remarquer sur ce Royaume?

R. Que c'est un Pays assez fertile, mais de peu d'étendue, n'ayant que 270. milles de circuit; qu'il est cependant assez considérable par son grand Commerce & par ses possessions en Asie & en Amérique, sur-tout par celle de la belle Province du Brésil, qui fournit de l'or, de l'argent, & des diamans; qu'on y professe la seule Religion Catholique-Romaine, & qu'il contient environ deux millions d'habitans.

ESPAGNE.

D. Qui est le Roi d'Espagne d'aujourd'hui?

R. C'est CHARLES III. de ce nom. Il est de

ROZDZIAŁ VII.

O Familiach Krolewskich w Europie?

Pytanie. Wiele jest Krolow w Europie?

Odpowiedź. Jest ich dwunastu, iak się wyżej namieniło.

PORTUGALIA.

P. Kto teraz panuje w Portugalii?

O. Krolowa Marya Franciszka Izabella, urodzona 17. Grudnia 1734. panuje od 24. Lutego 1777. Roku 1760. poszła za Mąż za Don Pedra Stryia swego. Z tego małżeństwa żyje 2. Krolewiczow i 2. Xiężniczki.

P. Jak się nazywa Dziedzic mający nastąpić po Krolu Portugalskim?

O. Nazywa się Xiążę Brezylji.

P. Co jest godnego uwagi o tym Krolestwie?

O. Ze ten Kray jest dosyć żyzny, nie bardzo obszerny, nie mający iak 270. mil w koło, dosć iednak znaczny dla swego handlu, i dla Państw, które ma w Azyi i w Ameryce, a osobliwie, dla bardzo piękney Prowincyi Brezylji, która złota, i srebra i dyamentow dostatkciem dodaje. Religia tam panująca, jest Rzymska Katolicka tylko, i około dwóch Millionow znajduje się Obywatelow w tym Krolestwie.

HISZPANIA.

P. Kto jest Krolom Hiszpańskim?

O. KAROL III. tegoż imienia, z Domu jest Bur-

la Maison de Bourbon, né en 1716. Il a succédé à son frère *Ferdinand VI.* en 1759.

D. *Et la Reine?*

R. C'étoit *Marie-Amélie Christine*, Fille du Roi de Pologne, Electeur de Saxe, née en 1724. morte en 1760.

D. *Combien ont-ils eu d'Enfans?*

R. Huit; savoir, six Princes & deux Princesses.

D. *Comment appelle-t-on les Enfans du Roi d'Espagne?*

R. On les appelle Infans & Infantes.

D. *Quel est le titre de l'Héritier presomptif de cette Couronne.*

R. Celui de Prince des Asturies.

D. *Le Roi d'Espagne possède-t-il aussi des Etats hors de l'Europe?*

R. Il possède presque toute la partie Méridionale de l'Amérique, où est le Pérou, d'où l'on tire tant de trésors.

D. *Que dites-vous de l'Espagne en général?*

R. C'est un des plus beaux & des plus grands Royaumes de l'Europe. Son circuit est de 800. milles; mais il n'est pas peuplé à proportion, n'ayant qu'environ huit millions d'habitans. La Religion Catholique-Romaine y est seule professée. Le Clergé y a beaucoup d'autorité & de grands revenus. La Nation est peu industrieuse.

FRANCE.

D. *Qui est aujourd'hui Roi de France?*

R. *LOUIS XVI.* de la Maison de Bourbon, né en 1754. petit-Fils de *Louis XV.* Il règne depuis 1774.

D. Et

Burbońskiego. Narodził się R. 1716. Nastąpił po Bracie swoim *Ferdynandzie VI.* Roku 1759.

P. *A Krolewa?*

O. Była *Marya Amelia Krystyna*, Córka Augusta III. Króla Polskiego Elektora Sakiego, narodziła się w Roku 1724. umarła zaś Roku 1760.

P. *Wiele mieli Dzieci?*

O. Ośm; to jest: sześciu Xiążąt i dwie Xiężniczki.

P. *Jak nazywają Dzieci Królów Hiszpańskich?*

O. Nazywają je Infantami i Infantkami?

P. *Jaki jest tytuł Dziedzica mającego nastąpić?*

O. Zowią go Xiążęciem Asturyi.

P. *Czyli Król Hiszpański ma jeszcze jakie Państwa, oprócz tych, co ma w Europie?*

O. Cała prawie Ameryka południowa do niego należy, gdzie się znajdują Peru, z kąd mają tak wielkie skarby.

P. *Co rozumiesz o Hiszpanii w powszechności?*

O. Jest to jedno z najpiękniejszych i największych Królestw w Europie. Ma w około 800. mil; ale nie jest ludne względem wielkości swojej, nie mając więcej, nad ośm milionów Obywatelów. Wiara Katolicka Rzymska jest tam panująca, Duchowni mają tam powagę zbytzną, i intraty bardzo znaczne. Narod ten nie bardzo jest dowcipny.

FRANCYA.

P. *Kto jest teraz Królem Francuzkim?*

O. *LUDWIK XVI.* z Domu Burbońskiego, urodzony Roku 1754. Wnuczek *Ludwika XV.* panuje od Roku 1774.

P. A

D. *Et la Reine?*

R. La Reine est Marie Antoinette, Archi-Duchesse d'Autriche, soeur de l'Empereur, née en 1755. & mariée en 1770.

D. *Ont-ils des Enfans.*

R. Oui: ils ont une Princesse.

D. *Quels sont les Oncles & les Tantes du Roi?*

R. Ceux-là sont: Louis Stanislas, Comte de Provence, né en 1755. celui-ci a épousé Jozephe Marie Louise, Princesse de Sardaigne; Charles Philippe, Comte d'Artois, né en 1757. marié avec Marie Thérèse, aussi Princesse de Sardaigne; & six Tantes qui jusqu'à présent ne sont pas encore mariées.

D. *Comment nomme-t-on l'Héritier présomptif du Roi de France?*

R. On le nomme Dauphin.

D. *Comment appelle-t-on les filles du Roi de France?*

R. On les appelle Mesdames de France.

D. *Comment nomme-t-on les Enfans d'un Dauphin?*

R. On les nomme Petits-Fils & Petites-Filles de France.

D. *Quel Titre donne-t-on au Dauphin?*

R. Celui de Monseigneur.

D. *Et au Frère du Roi?*

R. Celui de Monseigneur.

D. *Qui est le premier Prince du Sang?*

R. C'est le Duc d'Orléans.

D. *Les femmes peuvent-elles succéder à la Couronne?*

R. Non. Elles en sont exclues par la Loi Salique.

D. *Quelle*P. *A Krolowa?*

O. Krolowa jest Marya Antonina, Arcy-Xiężniczka Austryacka, Siostra Cesarza, narodzona 1755. zaślubiona 1770.

P. *Czy maia Dzieci?*

O. Tak jest: iedną Xiężniczkę.

P. *Ktorzy są iego Strzyie i Ciotki?*

O. Ludwik Stanisław, Hrabia Prowancyi, narodzony 1755. poiął za żonę Jozefę Maryą Ludwikę, Xiężniczkę Sardynią; Karol Filip, narodzony 1757. żona iego Marya Teresła także Xiężniczka Sardynią; i sześć Ciołek, z których żadna do tych czas nie jest zaślubiona.

P. *Jak się zowie, Następca na Tron Krola Francuzkiego?*

O. Zowią go Delfinem.

P) *Jak nazywaią Corki Krola Francuzkiego?*

O. Nazywaią ie Jeymość Panie.

P. *Jak się zowią Dzieci Delfina?*

O. Zowią Synow Wnukami, a Corki Wnuczkami Francuzkami,

P. *Jaki tytuł daie się Delfinowi?*

O. Jasnie Oświecony.

P. *A Bratu Krolowskiemu?*

O. Jego-Mość Pan.

P. *Kto jest pierwszym Xiążęciem z krwi Krolowskiej?*

O. Xiążę Orleancki.

P. *Kobiety czy mogą wstąpić na Tron?*

O. Nie. Są wyzute przez Prawo Salickie.

B

P. *Jaka*

D. *Quelle Religion est la dominante en France?*

R. C'est la Catholique-Romaine. Il s'y trouve cependant un grand nombre de Réformés, particulièrement dans le Languedoc; mais il leur est défendu de faire l'exercice de leur culte.

D. *Depuis quand cette défense leur est-elle faite?*

R. Depuis la révocation de l'Edit de Nantes, faite en 1685. le 22. Octobre par Louis XIV.

D. *Quel étoit cet Edit?*

R. C'étoit une ordonnance, ou des Lettres-Patentes, par lesquelles Henri IV. leur accordoit, moyennant quelques restrictions, le libre exercice de leur Religion.

D. *Quelles remarques générales peut-on faire sur la France?*

R. C'est un des plus beaux & des plus grands Royaumes de toute l'Europe. Il est très-bien situé pour le Commerce, ayant d'un côté l'Océan & de l'autre la Méditerranée, & étant arrosé par un grand nombre de Rivières, & par le fameux Canal qui joint les deux Mers. Il contient environ dix-huit millions d'habitans. La Couronne a des possessions en Asie & en Amérique; & la Nation est industrieuse. Le Clergé y est très-nombreux. Les revenus ordinaires de l'Etat passent 200. millions de Livres de France.

GRANDE-BRETAGNE.

D. *Qui est le Roi de la Grande-Bretagne d'à présent?*

R. C'est GEORGE III. Electeur d'Empire,

P. *Quelle Religia est panująca we Francyi?*

O. Rzymska Katolicka; jest jednak wielka liczba Kalwinow, osobliwie w Langwedoku, lecz im jest zabronione nabożeństwo publiczne.

P. *Ktorego czasu ten zakaz wyszedł?*

O. Od odwołania Edyktu Nantkiego, ucyzionego w Roku 1685. dnia 22. Październ. przez Ludwika XIV.

P. *Co to był za Edykt?*

O. Był to rozkaz albo raczej Przywilej, w którym Henryk IV. pozwalał, z niektórymi jednak przestrogami, wolne odprawowanie ich Religii.

P. *Co uwagi godnego w powszechności o Francyi?*

O. To Krolestwo jest jedno z najpiękniejszych i największych w całej Europie, bardzo dobrze położone dla handlu, mając z jedney strony Morze zachodnie, a z drugiej Szroziemne; oprócz tego ma wielką liczbę Rzek, i ow sławny Kanał, który łączy dwa morza. Zamyka w sobie to Krolestwo około osmnaście millionow ludzi. Ma iezcze znaczne Francya osady w Azyi i Ameryce, i ten Narod dowcipny. Duchowieństwo, jest bardzo wiele. Intrata Krolewska przechodzi 200. millionow Złotych Francuzkich.

WIELKA BRYTANIA.

P. *Kto teraz jest Krolew Wielkiej Brytanii?*

O. JERZY III. z Domu Brunświckiego, Elektor

de la Maison de Brunsvic-Hannovre, né en 1738. Il est monté sur le Trône en 1760.

D. *Et la Reine ?*

R. C'est la Princesse *Sophie - Charlotte* de Mecklenbourg-Strelitz, née en 1744.

D. *Combien ont-ils d'Enfans ?*

R. Ils ont huit Princes & cinq Princesses.

D. *Comment nomme-t-on l' Héritier présomptif ?*

R. Prince de Galles.

D. *Qui est aujourd'hui ?*

R. C'est *George-Frédéric-Auguste*, fils du Roi, né en 1762.

D. *Que comprend-on sous le nom de Grande-Bretagne ?*

R. L'Angleterre & l'Ecosse, puisque ces deux Royaumes sont joints ensemble sous ce nom.

D. *Quel autre titre porte le Roi de la Grande-Bretagne encore ?*

R. Il se nomme encore Roi de France & d'Irlande.

D. *Pourquoi de France ?*

R. Parce qu'un de ses prédécesseurs dans le XIV. Siècle a été couronné à Paris Roi de France.

D. *Quelle Religion professe-t-on dans cet Etat ?*

R. La Protestante, partagée en deux Communions. L'une nommée l'Eglise Anglicane, & qui a des Archevêques & Evêques, est la dominante en Angleterre; l'autre, qui est la Presbitérienne, l'est en Ecosse. Les Catholiques-Romains y sont tolérés; & il y en a un grand nombre en Irlande.

D. *Le*

ktor Hannoverki, narodził się Roku 1738. Wstąpił zaś na Tron w Roku 1760.

P. *A Krolowa ?*

O. Jest to Xiężniczka *Zofia-Karolina* z Domu Meklemburskiego-Strelitz, narodziła się Roku 1744.

P. *Wiele mają Dzieci ?*

O. Ośm Krolewiczow, i pięć Xiężniczek.

P. *Jak zowią następcę na Tron ?*

O. Xiążęciem Wallii.

P. *Kto jest nim teraz ?*

O. *Jerzy Fryderyk August*, Syn Krolewski, narodził się Roku 1762.

P. *Co się zawiera pod imieniem Wielkiej Brytanii ?*

O. Anglia i Szkocya, gdyż te dwa Krolestwa pod tym imieniem są złączone.

P. *Jaki jeszcze ma tytuł Krol Wielkiej Brytanii ?*

O. Mianuie się także Krolew Francyi i Irlandyi.

P. *Dla czego nazywa się Francuzkim ?*

O. Bo ieden z jego przodkow, czternaściego Wieku był koronowany w Paryżu Krolew Francuzkim.

P. *Jaka Religia jest przyjeta w tym Państwie ?*

O. Protestantka, podzielona na dwoje wyznania, iedno pod imieniem Kościoła Anglikańskiego, mając Arcybiskupow i Biskupow, i ta jest Religia państwowa w Anglii; drugie zaś wyznanie jest pod imieniem Prezbiterow w Szkocyi. Katolików tam także znoszą; i jest ich wielka liczba w Irlandyi.

E 3

. Czyt

D. *Le Roi d'Angleterre peut-il faire la guerre & la paix, comme il lui plaît?*

R. Oui; il en a le pouvoir sans restriction.

D. *Mais peut-il faire des Loix & imposer des Taxes sur les Sujets?*

R. Non; il faut que le Parlement y consente.

D. *N'y a-t-il pas encore quelqu'autre Prince qui se dit Roi d'Angleterre?*

R. Oui; c'est le Pretendant, qui se nomme auffi Chevalier de St. George. Il est petit-fils de Jacques II. & il demeure à Rome.

D. *Que peut-on remarquer en général sur la Grande-Bretagne?*

R. C'est une Isle considérable, & qui par sa situation n' a presque rien à craindre d'une invasion. Le nombre de ses habitans monte au-delà de sept millions. La Couronne a de grands Etablissmens en Asie & en Amérique. La Nation est fort-marchande & la plus puissante sur mer. En fait de Négociations d'argent, le crédit de l'Etat est parfaitement bien établi; mais ses dettes sont immenses, & vont actuellement au-delà de cent millions de Livres Sterling.

LES DEUX - SICILES.

D. *Qui est Roi de Deux-Sicules?*

R. C'est FERDINAND IV. né en 1751. troisième Fils du Roi d'Espagne.

D. *Quelle est son Epouse?*

R. Marie Charlotte Louise, Archi-Duchesse d'Autriche, Soeur de l'Empereur Joseph II. mariée en 1768.

D. *Quels*

P. *Czyli Krol Angielski może podług swego upodobania pokoy czynić, i woynę prowadzić?*

O. Tak jest; ma moc wielowładną.

P. *Aczyli może Prawa stanowić oraz Podatki i Taxy na Poddanych wktadać?*

O. Nic. Potrzeba na to pozwolenia Parlamentu.

P. *Czy nie masz jeszcze innego Xiążęcia, który się za Krola Angielskiego udaje?*

O. Tak jest; a ten jest Pretendent, który się także Kawalerem S. Jerzego mianuje. On jest Wnukiem Jakuba II. i mieszka w Rzymie.

P. *Co jest godnego uwagi o Anglii?*

O. Jest to Wyspa znaczna, która przez swoje położenie nie powinna się obawiać żadnego do niej przez inne Potencye wtargnienia. Liczą ludzi więcej nad siedm millionow. To Krolestwo ma wiele znacznych Kraiow w Ameryce i w Azji. Obywatele naybardziej kupiectwem się bawią. Są bardzo także mocni na morzu Anglicy. Co do Negocycacyi pieniężney, kredyt tego Państwa doskonale jest ugruntowany; ale długi dołyć znaczne ma na sobie, tak dalece, że przechodzą teraz 100. millionow Szterlingow.

KROLESTWO OBOYGA SYCYLIJ.

P. *Kto jest Krolom Oboygga Sycylii?*

O. Jest FERDYNAND IV. Narodził się Roku 1751. trzeci Syn Krola Hiszpańskiego.

P. *Kto jest jego Zona?*

O. Marya Karolina Ludwika, Arcy-Xiężniczka Austryacka, Siostra Cesarza Jozefa II. zaślubiona 1768.

E 4

P. *Kto*

D. *Quels sont leurs Enfans?*

R. Ceux-là sont: François Joseph, Héritier de la Couronne, né le 19. Août 1777. & quatre Princesses.

D. *A-t-il eu ce Royaume comme héritage?*

R. Non; son Père le lui a cédé, en allant prendre possession de la Couronne d'Espagne.

D. *Quelle est la principale clause de l'Acte de cession?*

R. Que l'Espagne & les Deux-Siciles ne pourront jamais être réunies sous le même Chef.

D. *Comment nomme-t-on l'Héritier présomptif d'un Roi des Deux-Siciles?*

R. On le nomme Duc de Calabre.

D. *Quels sont les Pays qui composent les Deux-Siciles?*

R. C'est le Royaume de Naples & celui de l'île de Sicile.

D. *Qu'y a-t-il de particulier par rapport à cet Etat?*

R. C'est qu'il relève en fief du Siège de Rome, & que le Roi est obligé d'en payer tous les ans au Pape la redevance, consistant en une haquenée blanche, & une bourse de cinq milles Ducats.

D. *Quelles remarques générales fait-on sur ces Royaumes?*

R. Celui de Naples est un très-beau Pays, & d'un climat extrêmement doux. Il s'y fait un assez grand Commerce. Depuis plusieurs Siècles il a subi diverses révolutions, ayant tantôt obéi aux François, tantôt aux Espagnols, & tantôt aux Allemands. Il content environ deux millions d'habitans. Le fameux Mont Vésuve n'est pas éloigné de la Capitale. L'île de Sicile est fertile en grains; mais peu peuplée.

P. *Ktore są ich Dzieci?*

O. Te są: Franciszek Jozef Dziedzic, narodzony 19. Sierpnia 1777. i cztery Xiężniczki.

P. *Czyli dziedzicznym Prawem to Krolestwo do niego należy.*

O. Nie. Oyciec jego ustąpił mu go, gdy był wezwany na Tron Hiszpański.

P. *Jaka jest nayobliwsza przestroga w Akcie ustąpienia?*

O. Ze Hiszpania, i Krolestwo obojga Sycylii nie będą mogły zostawać złączone pod jednym Panem.

P. *Jak się zowie Następca na Tron Krola obojga Sycylii?*

O. Nazywa się Xiążęciem Kalabrii.

P. *Z jakich Państw składa się Krolestwo obojga Sycylii?*

O. Z Krolestwa Neapolitańskiego i z wyspy Sycylijskiej.

P. *Co oobliwszego jest względem tego Państwa?*

O. Iż Krol dependuje od Stolicy Rzymskiej, i powinien dawać co Rok Papieżowi Kopia białego na zawdzięczenie, i pięć tysięcy Czerw: Złotych w kiesz.

P. *Co jest pamięci godnego w szczególności o tym Państwie?*

O. Krolestwo Neapolitańskie jest to Kray bardzo piękny, i powietrze jest dosyć zdrowe. Państwo to znaczne handle prowadzi. Przez kilka Wiekow podległe było różnym zamieszaniom, zostając pod potulstwem iuzto Francuzkim, iuzto Hiszpańskim, i Cesarza Niemieckiego. Zawiera w sobie około dwóch millionow mieszkanow, sławna gora Wezuwiusz nie bardzo odległa jest

plée. La Religion établie dans l'un & l'autre de ces Royaumes est la Catholique-Romaine. Les Juifs y sont tolérés.

LA SARDAIGNE.

D. *Qui est aujourd'hui Roi de Sardaigne?*

R. C'est Victor Amédée III. de la Maison de Savoie, né en 1726.

D. *Et la Reine comment s'appelle-t-elle?*

R. Marie Antoinette, Infante d'Espagne née en 1729. & mariée en 1750.

D. *Combien ont-ils d'Enfans?*

R. Neuf; favoir cinq Princes & quatre Princesses.

D. *Possède-t-il d'autres Etats?*

R. Il possède la Savoie & le Piémont.

D. *Où fait-il sa résidence?*

R. A Turin, Capitale du Piémont.

D. *Comment nomme-t-on l'Héritier présomptif?*

R. On le nomme Duc de Savoie, c'est présentement Charles Emanuel, né en 1751.

D. *Quelles remarques peut-on faire sur les Etats du Roi de Sardaigne?*

R. La Sardaigne est, ainsi que la Sicile, une île de la Mer Méditerranée. Elle peut avoir quarante milles de longueur sur trente de largeur. Elle est très-peu peuplée, & rapporte peu à son Souverain. La Savoie est un Duché, dont les revenus ne sont pas non plus considérables. Mais le Piémont est un Pays délicieux, & rapporte infiniment plus que les deux autres. Dans ces trois Etats son professe la Religion Catholique-Romaine. L'on y souffre aussi les Juifs.

SECTION

od Stolicy tegoż Krolestwa. Wyśpa Sycylijska jest dosyć obfitująca w zboże, ale nieludna. Religia w obudwoch Krolestwach panuje Katolicka-Rzym-ska, Żydzi tamże znajdują się.

SARDYNIA.

P. *Kto jest teraz Krolem Sardynijskim?*

O. Wiktor Amedeusz III. z Domu Sabaudzkiego, narodził się R. 1726.

P. *Jak się nazywa Krolowa?*

O. Marya Antonina, Infantka Hiszpańska, narodziła się Roku 1729. zaślubiona Roku 1750.

P. *Jak wiele maia Dzieci?*

O. Jest ich dziewięć; to jest: pięciu Krolowiczow, i cztery Xiężniczki.

P. *Ma on jeszcze inne iakie Państwa?*

O. Ma Xięstwo Sabaudzkie, i Piemontu.

P. *Gdzie jest jego Stolica?*

O. W Turynie, Stołecznym Mieście, Piemontu.

P. *Jak się nazywa Sukcesor na Tron?*

O. Zowie się Xiążęciem Sabaudzkim; terazniejszy jest Karol Emanuel, narodził się R. 1751.

P. *Co godnego być może uwagi o Stanach Krola Sardynijskiego?*

O. Sardynia jest także wyspa, iako i Sycylia, położona na Morzu Szrodziemnym. Może być długa na mil czterdzieści, szeroka na mil trzydzieści. Nie bardzo jest ludna, i mało czyni Krolowi. Sabaudya jest Xięstwo, z ktorego intrata nie jest bardzo znaczna. Ale Piemont, jest to Kray obfitujący we wszystko i daleko więcej czyni, niżeli tamte dwa Państwa. Religia Katolicka-Rzymska, we wszystkich jego Stanach jest panująca. Żydow także tam cierpią.

ROZDZIAŁ

SECTION VIII.

Suite des Maisons Royales.

LA SUEDE.

D. *Qui est Roi de Suède?*

R. C'est GUSTAVE III. né 1746.

D. *Qui est la Reine?*R. C'est *Sophie Magdelène*, Soeur du Roi de Danemarck, née en 1746. mariée en 1766.D. *Ont-ils des Enfants?*

R. Ils ont un Prince nommé Gustave Adolphe, héritier présomptif de la Couronne né en 1778.

D. *Qui sont les Frères du Roi?*R. Ses frères sont: Charles duc de Sudermanie, grand Amiral de Suède, né en 1746. Frédéric Adolphe, duc d'Ostrogotie né en 1750. Et une Soeur, Sophie Albertine, à qui on donne le titre *Madame Royale* & qui est Co-adjutrice de Que-dlimbourg depuis 1767.D. *Que savez-vous de remarquable par rapport à ce Roi?*

R. J'en sais autant que tout jeune qu'il est, il a exécuté une chose, que tant de ses prédécesseurs n'avoient pu exécuter, ni même entreprendre, je veux dire, de se rendre Souverains & indépendans des Etats du Royaume; comme il l'a fait en 1772.

D. *Ce Royaume est-il héréditaire?*R. Oui il l'est depuis *Gustave I.* qui fut le dernier Roi élu en 1521.D. *De combien d'Ordres les Etats sont-ils composés?*

R. De quatre Ordres; savoir de la Noblesse, du Clergé, de la Bourgeoisie & du peuple; chacun de

ROZDZIAŁ VIII.

O Domach Krolewskich.

SZWECYA.

P. *Kto jest Krolom Szwedzkim?*

O. Jest GUSTAW III. narodził się R. 1746.

P. *Kto jest Krolową?*O. *Zofia Magdalena*, Siostra Krola Duńskiego, narodziła się R. 1746. zaślubiona R. 1766.P. *Czy mają Dzieci?*

O. Mają jednego Krolewicza, nazwanego Gustaw Adolf, Następcą Tronu, narodził się R. 1778.

P. *Ktorzy są jego Bracia?*O. Karol książę Sudermanlandzki, wielki Amiral Szwedzki, narodził się R. 1746. Fryderyk Adolf, książę Ostrogotski, narodził się R. 1750. i jedna Siostra, Zofia Albertyna, ktorej dają tytuł *Madame Royale*, i ktora od R. 1767. jest Koadiutorką Kwedlimburską.P. *Co wiesz uwagi godnego o tym Krolu?*

O. To, że lubo jest młody, dokazał jednak tego, czego tak wielu z jego Poprzedników ani dokazać ani przedsięwziąć nie mogli, chęć mowić, uczynić się samowładnemi i niepodlegającemi od Stanów Państwa; iak on uczynił R. 1772.

P. *To Krolestwo czyli jest dziedziczne?*

O. Tak jest, od Gustawa I. ktory był ostatni Krolom obrany Roku 1521.

P. *Z wiełu Stanów składa się Państwo?*

O. Ze czterech, iako to: z Szlachty, z Duchowieństwa, z Stanu Mieskiego i Chłopskiego; każdy

de ces Etats envoie ses Deputés aux Assemblées du Royaume.

D. *Qu'y a-t-il à remarquer sur ce Royaume?*

R. Le Pays est fort-étendu, mais d'un Climat froid & rude. Il produit du blé du cuivre, & du fer. Il est cependant assez commerçant. La Religion Luthérienne est la seule, qu'on y professe; & elle a ses Archevêques & Evêques.

LE DANEMARC.

D. *Qui règne aujourd'hui en Danemarç?*

R. CHRISTIAN VII. de la Maison d'Oldembourg, né en 1749.

D. *Le Roi a-t-il des Enfans?*

R. Oui; il y a de sa seule épouse, le Prince Frédéric, Héritier de la Couronne, né en 1768. & la Princesse Louise-Auguste née en 1771.

D. *N'a-t-il pas d'autres Pays?*

R. Oui. Il possède le Royaume de Norvége l'île d'Islande, & une partie du Duché de Holstein.

D. *L'autorité Royale est-elle bornée en Danemarç?*

R. Autrefois elle l'étoit par les Etats, composés de trois Ordres, la Noblesse, le Clergé & les Bourgeois; mais en 1660. elle fut rendue absolue; de sorte que le Roi peut faire telles Loix, qu'il juge à propos.

D. *Quelle Religion est établie dans ce Royaume?*

R. On y professe celle des Luthériens; & elle a ses Archevêques & Evêques.

D. *Que remarque-t-on sur ce Pays?*

R. Il est assez fertile, bien situé pour le Commerce, & abondant en excellens pâturages, aussi produit-il un grand nombre de chevaux & de bêtes à cornes.

LA

ždy z tych Stanow posyła swoich Deputatow na Seym czyli Zgromadzenie Państwa.

P. *Co jest znaczne o tym Królestwie?*

O. Kray ten jest bardzo rozległy, lecz miesyce, na ktorym jest, ma powietrze zimne, i grube; obfity jest dosyć w zboże, miedź i żelazo. Handlem bawi się także. Religia tylko Luterska w nim panuje, i ma Arcy-Biskupow swoich i Biskupow.

DANIA.

P. *Kto panuje teraz w Danii?*

O. CHRYSZTYAN VII. z Domu Oldenburg, narodził się R. 1749.

P. *Czy ma ten Król Dzieci?*

O. Tak jest; z niebotzki jego żony jest xiążę Fryderyk, Następcą Tronu, narodził się R. 1768. i xiężniczka Ludwika Augusta, narodziła się R. 1771.

P. *Czy ma inne Kraie?*

O. Tak jest. Ma Królestwo Norwegii, wyspę Islandyi, i część xięstwa Holstynskiego.

P. *Królewska wtadza czyli jest okryslona w Danii?*

O. Dawniejszych czasow ze trzech Stanow składała się; z Szlacheckiego, Duchownego, i Mieszyckiego; ale Roku 1660. zamieniła się w absolutną; tak dalece, że Król może stanowić Prawa, iakie mu się podobają.

P. *Jaka jest Religia w tym Królestwie?*

O. Panująca jest Religia Luterska, i ma swoich Arcy-Biskupow i Biskupow.

P. *Co jest uwagi godnego o tym Królestwie?*

O. Jest dosyć obfite, w dobrym położeniu co do handlow; ma bardzo dobre pastwiska, i dla tego tam wiele jest koni i bydła rogatego.

POLSKA

LA POLOGNE.

D. *Qui règne aujourd'hui en Pologne?*

R. STANISLAS AUGUSTE PONIATOWSKI, né le 17. Janvier 1732. élu Roi de Pologne le 7. Septembre 1764. & couronné le 25. Novembre de la même année.

D. *Est-ce un Royaume électif ou héréditaire?*

R. Il est électif.

D. *Qui fait cette Election?*

R. La Noblesse composée des principaux Seigneurs & des Gentils-hommes du Pays.

D. *Quel est le titre du Roi de Pologne?*

R. Roi de Pologne, Grand Duc de Lithuanie. &c.

D. *Comment appelle-t-on les Grands du Royaume?*

R. Sénateurs; les uns sont ecclésiastiques & les autres séculiers.

D. *La Pologne est-elle purement un Royaume?*

R. Non. Elle est en même-tems une République, parce que les Grands & les Gentils-hommes ont part au Gouvernement; & c'est pourquoi en parlant de cet Etat on dit la Couronne & la République de Pologne.

D. *Quelle est l'étendue de ce Royaume?*

R. Son étendue étoit autre fois très-considérable, & surpassoit même toute l'Allemagne; mais en 1773. les Puissances d'Autriche, de Russie, & de Prusse alliées ensemble, en ont détaché des Provinces considérables, & se les sont appropriées.

D. *Qu'est*

POLSKA.

P. *Kto teraz panuje w Polsce?*

O. STANISŁAW AUGUST PONIATOWSKI; narodził się 17. Stycznia 1733. obrany jest Krolew Polskim 7. Września R. 1764. a koronowany 25. Listopada tegoż Roku.

P. *To Krolestwo czyli jest dziedziczne lub elekcyonalne?*

O. Elekcyonalne.

P. *Kto obiera Krola?*

O. Stan Szlachecki, który się składa z Senatorow i Szlachty.

P. *Jaki jest tytuł Krola Polskiego?*

O. Król Polski, Wielki Xiążę Litewski &c.

P. *Jak się nazywają najwięksi Panowie w Polsce?*

O. Nazywają się pospolicie Senatorami; iedni są Duchowni, a drudzy Świeccy.

P. *Polska czyli właściwie Krolestwem nazywa się?*

O. Nie. Jest także Rzeczpospolitą; ponieważ Senatorowie i Szlachta mają władzę rządzenia nią; dla tego gadając o tym Państwie, mowi się Korona i Rzeczpospolita Polska.

P. *Jaka jest rozległość tego Państwa?*

O. Rozległość jego była przedtym bardzo wielka, i przewyższała całe Niemcy; lecz R. 1773. sprzymierzone Mocarstwa Austryackie, Rosyjskie, i Pruskie, oderwały od niego znaczne Prowincye, i one sobie przywłaszczyły.

F

F. Coż

D. *Qu'est-ce que sa forme du Gouvernement a de particulier?*

R. C'est que les décisions à l'égard des affaires publiques doivent être faites par l'unanimité des voix, & qu'un seul gentil-homme peut s'y opposer.

D. *Qui sont les Sénateurs Ecclésiastiques?*

R. Les Archevêques, de Gnesne, de Léopol & 15. Evêques. L'Archevêque de Gnesne, pendant l'Interrègne, est le Chef de la République.

D. *Qui sont les Sénateurs Séculiers?*

R. Il y a 38. Palatins, y compris les trois Castellans, de Cracovie, de Vilna, & de Trocke, ainsi que le Staroste de Samogitie; en outre 34. Castellans du premier Ordre & 49. du second; les 16. Ministres d'Etat sont aussi Sénateurs: savoir, 8. de la Couronne & 8. du Grand Duché de Lithuanie, qui sont: les deux Grands Maréchaux, les deux Grands Généraux, les deux Grands Chanceliers, les deux Vices-Chanceliers, les deux Généraux de Camp, les deux Grands Trésoriers, les deux Maréchaux de la cour & les deux Trésoriers de la cour.

D. *Comment est composé l'Ordre Equestre?*

R. Il est composé des Officiers de la Couronne, du Duché de Lithuanie, de ceux de chaque Palatinat, Terre, & District, & de toute la Noblesse.

D. *Combien y a-t-il de sortes de Diètes?*

R. Deux Sortes; les petites & les grandes. Les petites que l'on appelle Diétines, se tiennent dans les Palatinats ou Terres, tant pour élire les Officiers, que pour choisir les Députés, qui jugent en dernier ressort, dans les Tribunaux: comme aussi pour choisir des Nonces qui, sous leur propre chef que l'on nomme Maréchal de l'Ordre Equestre, composent le tiers des Etats de la République dans les grandes Diètes qui se tiennent de deux en deux ans,

P. *Coz iego Forma Rządu ma osobliwszego?*

O. To, że decydowanie interesów publicznych, powinno się czynić iednością głosów, i że ieden Szlachcic może się wszystkim oprzeć.

P. *Ktorzy są Senatorowie Duchowni?*

O. Arcy-Biskup Gnieźnieński, Lwowski, i 15. Biskupow. Arcy-Biskup Gnieźnieński podczas bezkrolewia jest naywyższą Głową Rzeczypospolitey.

P. *Ktorzy są Senatorowie Świeccy?*

O. Jest 38. Woiewodow, między ktoremi znajduje się trzech Kasztelanow: Krakowski, Wileński, Trocki, także Starosta Zmudzki. Tudzież 34. Wielkich Kasztelanow, i 49. mniejszych. Wchodzi iefzcze 16. do Senatu Ministrów Stanu, to iest; 8. Koronnych, i 8. Litewskich, iako to: Marszałkow Wielkich 2. Hetmanow Wielkich 2. Kanclerzow Wielkich 2. Pod-Kanclerzow 2. Hetmanow Polnych 2. Podskarbiow Wielkich 2. Marszałkow nadwornych 2. i Podskarbiow nadwornych 2.

P. *Z czego się składa Stan Rycerski?*

O. Składa się z Urzędnikow Koronnych, i Wielkiego Xięstwa Litewskiego, z każdego Woiewodztwa, Ziemi, Powiatu, i ze wszystkiey Szlachty.

P. *Wielorokie są Seymy?*

Q. Dwoiakie: wielkie i małe. Małe które się nazywają: Seymiki, odprawują się w Woiewodztwach, lub Ziemiach, tak dla obrania Urzędnikow, iako też dla obrania Deputatow, przez ktorych sądzą się sprawy bez appellacyi w Trybunałach, iako też dla obierania Posłow, z ktorych pod swoją własną głową, czyli Marszałkiem Stanu Rycerskiego składa się trzecia część Rzeczypospolitey na wielkim Seymie, który się zazwyczaj odpra-

ans, favoir; deux fois à Varsovie, & la troisième à Grodno dans le Grand Duché de Lithuanie. Il y a aussi des Diètes extraordinaires comme la Diète de la Convocation, de l'Élection, celle du Couronnement & celles pour les choses extraordinaires qui surviennent à la République:

D. Quel Religion professe-t-on en Pologne?

R. La Religion dominante est la Catholique-Romaine. Les Juifs y sont tolérés & s'y trouvent en grand nombre. Sous le règne actuel on a accordé aux Protestans leurs anciennes libertés.

D. Où le Roi fait-il sa Résidence?

R. A Varsovie, qui est aujourd'hui regardée comme la Capitale de toute la Pologne, & où se tiennent ordinairement les Diètes.

D. Quelles remarques peut-on faire sur la Pologne?

R. Qu'elle est très-fertile en grains; mais sa situation pour le commerce est peu avantageuse. Elle est souvent divisée par les dissensions civiles. Les assemblées générales ou les Diètes, se séparent très-souvent sans avoir rien décidé. Au reste il y a beaucoup de Noblesse.

LA PRUSSE.

D. Qui est Roi de Prusse aujourd'hui?

R. C'est FREDERIC III. de la Maison de Brandebourg, Electeur d'Empire, né en 1712. Il est monté sur le Trône en 1740.

D. Qui est la Reine?

R. C'est *Elisabeth-Christine*, Princesse de Brunswick - Wolfenbuttel, née en 1715. & mariée en 1733.

D. Ont-ils des Enfans?

R. Non.

D. Com-

wuie co dwa lata, to jest dwa razy w Warszawie, a trzeci raz w Grodnie w W. X. Lit. Są jeszcze inne Sejmy, iako to: Konwokacyjne, Elekcyjne, i Koronacyjne; i Sejmy extraordinaryne, gdy tego interessa Rzeczypospolitey wyciągają.

P. Jaka jest Religia panująca?

O. Rzymska Katolicka. Cierpią także Żydów, i ci znajdują się tam w wielkiej liczbie; Protestanci odzyskali pod teraźniejszym panowaniem dawną swoją wolność.

P. Gdzie Krol mieszka?

O. W Warszawie, która jest teraz Stolicą Królestwa Polskiego, i tam się pospolicie zgromadza Stany Kraju.

P. Co jest uwagi godnego o Polsce?

O. Ze jest bardzo obfita w zboże; ale położenie iey co do handlu bardzo jest niepożyteczne. Domowe kłotnie często w niey niespokojność sprawiają. Powszechnie Zgromadzenia czyli Sejmy bardzo często bezskutecznie zchodzą. Wreżcie ma bardzo wiele Szlachty.

PRUSSY.

P. Kto jest Krolom Pruskim teraz?

O. FRYDERYK III. z Domu Brandenburgskiego, Elektor Cesarstwa; narodził się 1712. wstąpił na Tron Roku 1740.

P. Kto jest Krolową?

O. Jest *Elżbieta Krystyna*, Xiężniczka Brunświcka-Wolfenbutel; narodziła się Roku 1715. zaślubiona Roku 1733.

P. Czyli mają Dzieci?

O. Nie mają.

F 3

P. Jak

D. *Comment nomme-t-on l'Héritier présomptif?*

R. Prince de Prusse.

D. *Comment s'appelle le Prince actuel de Prusse?*

R. Frédéric Guillaume; né en 1744.

D. *Comment s'appelle son Epouse?*

R. Frédérique Louise, Princesse de Hessen-Darmstadt, née en 1751. Ils ont deux Princes & une Princesse.

D. *Le Roi a-t-il d'autres Frères?*

R. Il en a deux, qui sont, Frédéric-Henri, & Auguste-Ferdinand.

D. *Comment divise-t-on la Prusse?*

R. En Prusse Ducale & en Prusse-Royale. La première érigée en Royaume en 1700. est le Pays dont il s'agit ici. L'autre qui appartenait ci-devant à la Pologne, ayant été réunie en 1773. par la triple alliance à la première, changea son nom de Prusse Royale en celui de Prusse d'ouest.

D. *Où le Roi fait-il sa Résidence?*

R. A Berlin, Capitale de la Marche Brandebourgeoise.

D. *Possède-t-il d'autre Pays que la Prusse & la Marche Brandebourgeoise?*

R. Oui. Il possède une partie de la Poméranie, de la Westphalie, quelques Provinces sur le Bas-Rhin, & depuis l'année 1742. le Duché de Silésie.

D. *Quelle*

P. *Jak się nazywa Dziedzic najbliższy?*

O. Xiążę Pruski.

P. *Jak się nazywa terażniejszy Xiążę Pruski?*

O. Fryderyk Wilhelm; narodził się R. 1744.

P. *Jak się nazywa jego Zona?*

O. Fryderyka Ludwika, Xiężniczka z Hesse-Darmstadt; narodziła się R. 1751. Z tego Małżeństwa jest dwóch Xiążąt i jedna Xiężniczka.

P. *Krol czyli ma innych Braci?*

O. Ma dwóch, którzy są: Fryderyk-Henryk, i August-Ferdynand.

P. *Jak się dzieli Prussy?*

O. Na Prussy Xiążęce, i na Prussy Krolewskie. Pierwsze zamienione są w Krolestwo 1700. jest ten Kray, o którym teraz mowiemy. Drugie, które przedtem należały do Polski, będąc w R. 1773. przez troiśią aliancyą przyłączone do pierwszych, odmieniły imię swoje Prus Polskich, i nazywają się Prussy zachodnie.

P. *Gdzie Krol mieszka?*

O. W Berlinie Stołecznym Mieście Brandeburskim.

P. *Masz on iaki inny Kray oprócz Prus, i Margrabstwa Brandeburskiego?*

O. Tak jest. Należy do niego część Pomieranii, Westfalii, i niektóre Prowincye nad niższym Renem, i od Roku 1742. Xięstwo Szląskie.

F 4

P. *Jaka*

D. *Quelle Religion professe-t-on dans le Royaume de Prusse?*

R. La Protestante est la dominante, mais les autres y sont aussi tolérées.

D. *Que peut-on remarquer en général sur les Etats du Roi de Prusse?*

R. Le Royaume de ce nom est fertile en grain, assez bien situé pour le Commerce, à cause de la Mer Baltique; mais il n'est pas assez peuplé, vu son étendue, ne contenant tout au-plus qu'un million d'habitans. Les autres Pays soumis au Roi de Prusse sont plus florissans & plus peuplés. Du reste l'on peut dire, que de toutes les Maisons d'Allemagne, celle de Brandebourg, a, depuis la Paix de Westphalie, le plus accru sa Puissance, & fait le plus d'acquisitions.

LA HONGRIE.

D. *A qui appartient ce Royaume?*

R. A l'Empereur des Romains JOSEPH II.

D. *Est-il héréditaire ou électif?*

R. Autrefois il étoit électif; mais depuis que la Maison d'Autriche le possède, il est devenu héréditaire.

D. *Quelle Religion y est la dominante?*

R. C'est la Catholique-Romaine. Cependant il s'y trouve un grand nombre de Protestans, à qui l'on a accordé plusieurs privilèges, par rapport à l'exercice de leur culte.

D. *Que peut-on remarquer en général sur ce Royaume?*

R. La Hongrie est un Pays assez étendu, assez fertile, abondant en pâturages, en chevaux, & planté de vignes dans quelques Districts; mais il est peu commerçant. Ce Royaume a été souvent agité

P. *Jaka Religiją wyznają w Królestwie Pruskim?*

O. Protestantka jest panująca, lecz inne także tam cierpią.

P. *Co jest uwagi godnego o Stanach Króla Pruskiego?*

O. Królestwo Pruskie obfituje w zboże, dosyć w dobrym położeniu jest co do handlu, dla Morza Bałtyckiego; ale nie dosyć jest ludne względem swoiey rozległości, nie ma więcej iak million mieszkańców. Inne Państwa należące do Króla Pruskiego, są daleko żyźniejsze i ludniejszye. Naostatek można powiedzieć, że ze wszystkich Domów Niemieckich Brandeburski, od Pokoju Westfalskiego, naybardziej zmocnił się i naywięcej zyskał.

WĘGRY.

P. *Do kogo należy to Królestwo?*

O. Do JOZEFA II. Cesarza Rzymskiego.

P. *To Królestwo jestże dziedziczne czyli też Elekcyi podpadające?*

O. Przedtym było elekcyonalne, ale odtąd, iak Dom Austryacki je trzyma, zamieniło się w dziedziczne.

P. *Jaka jest Religia panująca?*

O. Katolicka Rzymska. Jednakże znajduje się tam wielka liczba Protestantów, którzy wiele mają nadanych sobie Przywilejów względem wolnego odprawowania ich nabożeństwa.

P. *Co godnego jest uwagi w powszechności o tym Królestwie?*

O. Węgierki Kray jest dosyć rozległy, dosyć żyzny, obfity w pastwiska, w konie, i w latorośle winne w niektórych Powiatach, ale nie bardzo handlowny. To Królestwo częstokroć różnym pod-

par des troubles, occasionés par l'atteinte donnée aux privilèges, accordés aux Réformés. La Noblesse jouit aussi de grandes prérogatives. Les Bourgeois ont peu de ressources, & les Paysans sont sous le joug. Enfin il faut remarquer, que chaque fois, que la Porte Ottomane est en guerre avec la Maison d'Autriche, ce Royaume en devient le théâtre.

L A B O H E M E .

D. *Qui possède aujourd'hui ce Royaume?*

R. C'est aussi l'Empereur des Romains.

D. *La Couronne est-elle héréditaire?*

R. Oui, mais autrefois elle étoit élective.

D. *Quelle qualité a un Roi de Bohême?*

R. Il est le premier Electeur Séculier de l'Empire.

D. *Quelle Religion professe-t-on dans le Royaume de Bohême?*

R. La Catholique-Romaine y est la dominante. Il s'y trouve aussi un très-grand nombre de Juifs, particulièrement dans la Capitale.

D. *Qu'y a-t-il à dire en général sur ce Royaume?*

R. Il est assez étendu, assez peuplé, très-fertile, & abondant en vivres. Son Commerce est peu considérable. Ce Pays est fameux par les troubles excités au tems des Hussites dans le 14. Siècle. Il a aussi beaucoup souffert par la guerre depuis environ trente ans. Pendant ce tems Prague la Capitale de ce Royaume, a été plusieurs fois prise & reprise.

D. *Parmi les Rois dont on vient de faire mention, y en a-t-il, qui aient des surnoms?*

R. Oui. L'Empereur, comme Roi de Hongrie a le surnom d'*Apostolique*. Le Roi de France celui de

padało rewolucyom, których przyczyna była iż nadane Przywileie Lutrom gwałcono. Szlachta także ma wielkie Przywileie. Mieszczanie mają trochę wolności, a chłopci są pod iarzem niewoli, naostatek uważyć trzeba, że ile razy Porta Otomańska ma wojnę z Domem Austryackim, tyle razy to Krolestwo staie się iakoby teatrum wojny.

C Z E C H Y .

P. *Kto teraz trzyma to Krolestwo?*

O. Także Cezarz Rzymski.

P. *To Krolestwo jestże dziedziczne?*

O. Tak jest, ale przedtem było elekcyonalne.

P. *Jaka jest godność Krola Czeskiego?*

O. Jest pierwszym Elektorem Swieckim Cezarstwa.

P. *Jaka jest Religia w Krolestwie Czeskim?*

O. Katolicka Rzymska jest tam panująca. Znajduie się także tam wielka liczba Zydow, osobliwie w Stołecznym Mieście.

P. *Coż może się mowić w powszechności o tym Krolestwie?*

O. Jest dosyć obszerne, dosyć ludne, bardzo żyzne, i obsituie w rzeczy do wyżywienia potrzebne. Nie jest bardzo handlowne. Ten Kray jest sławny dla zamieszania uczynionego za czasow Hussytow 14. Wieku. Wiele także ucierpiało przez wojnę, która trwała blisko lat trzydziestu. Pod ten czas Praga Stołeczne Miasto tego Krolestwa, często była wzięta i odbierana.

P. *Miedzy temi Krolami, o których się tu namienito, czyli nie ma który z nich iakiego przydanego sobie tytułu?*

O. Tak jest. Cezarz, iako Krol Węgierski, nazywa się *Krolem Apostolskim*. Krol Francuzki

Chrze-

de *Très-Chrétien* & de *Fils aîné de l'Eglise*. Le Roi d'Espagne celui de *Catholique*. Le Roi de Portugal celui de *Très-Fidèle*. Le Roi de Pologne celui de *Vrai-Orthodoxe*.

D. *Ny a-t-il pas encore quelque autre tête couronnée qui ait un pareil surnom?*

R. Oui. Le Roi d'Angleterre a le surnom de *Défenseur de la Foi*.

D. *Par qui ces titres ont-ils été conférés?*

R. Par des Papes.

D. *Mais comment le Roi d'Angleterre a-t-il pu avoir le titre de Défenseur de la Foi, puisqu'il est de la Religion Réformée?*

R. C'est, que Henri VIII. un de ses Prédécesseurs le reçut, dans le XVI. Siècle, de Léon X. pour avoir composé une défense de la Religion Catholique-Romaine contre les Protestans; mais ensuite il changea de Religion & conserva néanmoins ce surnom: en quoi il a été imité par ses Successeurs.

D. *Comment distinguez-vous tous ces Rois, relativement à la Religion?*

R. Il y en a, outre les Etats de l'Empereur Romain, six Catholiques Romains, savoir, ceux de Portugal, d'Espagne, de France, des Deux-Siciles, de Sardaigne, & de Pologne; deux Protestans, qui sont ceux de Suède & de Danemarck; & deux Réformés, savoir: ceux d'Angleterre & de Prusse.

SECTION IX.

Du Pape?

Demande. *Qu'est-ce que le Pape?*

Réponse. C'est le Chef de Rome & de tout l'Etat ecclésiastique.

D. Com-

Chrétienskim, i Synem najstarszym Kościoła. Krol Hispański, Katolickim. Krol Portugalski, Najwierniejszym. Krol Polski, Prawowiernym.

P. *Czy nie masz innego jeszcze Monarchy, któryby podobny miał tytuł?*

O. Tak jest. Krol Angielski nazywa się, *Obroncą Wiary*.

P. *Od kogo te tytuły nadane im były?*

O. Od Papięzów.

P. *Ale dla czego Krol Angielski może mieć tytuł Obroncy Wiary, ponieważ on jest Religii Reformowanej?*

O. Henryk VIII. ieden z przodków terażnieyzego Krola dostał go Wieku XVI. od Leona X. za napisaną Książkę na obronę Religii Katolickiey Rzymiskiey przeciwko Protestantom, ale potym odmienił Religiją, zażywał iednak tego tytułu; w czym go dotąd naśladowią Następcy jego.

P. *Jak dzielisz wszystkich Krolow względem Religii?*

O. Jest ich oprócz sześciu Katolickich Rzymiskich, to jest: Portugalski, Hispański, Francuzki, Oboya Sycylii, Sardyński, i Polski; dwoch Protestantckich, iako to ci: Szwedzki i Duński, i dwoch Reformowanej Religii, to jest: Angielski, i Pruski.

ROZDZIAŁ IX.

O Papięzu?

Pytanie. *Co jest Papięz?*

Odpowiedz. Jest Głowa Rzymu i całego Sta-
nu kościelnego.

P. Jak

D. *Comment le faut-il considérer?*

R. Comme un Prince Ecclésiastique & Séculier.

D. *Qu'est-ce qu'il est en sa qualité principale?*

R. Il est le suprême Evêque & le Chef ecclésiastique de toute l'Eglise Catholique-Romaine.

D. *Comment le nomme-t-on?*

R. On le nomme le *Vicaire de Jésus-Christ & le Saint Père*; & en parlant de lui, on dit *Sa Sainteté*.

D. *Est-il fort considéré des Rois & des Princes Catholique-Romains?*

R. Ils le traitent avec beaucoup de vénération, & en lui écrivant, ils lui témoignent un respect filial.

D. *Quel droit, entre autres, a le Pape, comme Chef de toute l'Eglise?*

R. Il décide en dernier ressort en matière de Religion.

D. *Comment appelle-t-on sa Cour?*

R. Le St. Siège.

D. *Qu'est-ce qu'un Cardinal?*

R. C'est un Prélat Ecclésiastique, qui a le rang immédiatement après le Pape.

D. *Combien y en a-t-il?*

R. Quand le nombre est rempli, il y en a soixante-&-dix.

D. *Comment nomme-t-on les Cardinaux?*

R. On les nomme Princes de l'Eglise.

D. *Quelle dignité prétendent-ils soutenir?*

R. Ils se disent être égaux aux Rois, & supérieurs aux Ducs; mais cela ne provient que de l'abus. Il y en a toujours quelques uns au service des Rois, & les Electeurs ne leur cèdent aucune préférence.

D. *Qui*

P. *Jak go potrzeba uważać?*

O. Jako Xiążęcia Duchownego i Świeckiego.

P. *Czym jest Papież w szczególniejszej swojej dostojności?*

O. Jest najwyższym Biskupem, i Głową całego Kościoła Katolickiego Rzymskiego.

P. *Jak się nazywa inaczej jeszcze?*

O. Zowie się Namieśnikiem Chrystusowym i Świętego Piotra; a gadając o nim, mowi się: *Oyciec Święty*.

P. *Czyli go wielce uważają sobie Królowie i Xiążęta Rzymscy Katolicy?*

O. Czynią mu wielkie uszanowanie, i pisząc do niego, oświadczają mu respekt synowski.

P. *Jakie Prawo między innemi ma Papież jako Głowa całego Kościoła?*

O. Daie ostatnią decyzją w sprawach tyczących się Religii.

P. *Jak się nazywa Dwór jego?*

O. Świętą Stolicą.

P. *Co to jest Kardynał?*

O. Jest to Prałat Duchowny, który w naysposobniejszym jest dostojństwie po Papieżu.

P. *Wielez ich jest?*

O. Kiedy są wszyscy, jest ich siedmdzieścát.

P. *Jak nazywają Kardynałów?*

O. Zowią ich Xiążętami Kościoła.

P. *Jaką sobie przywłaszczają godność?*

O. Mniemają się być równemi Królom, a wyższemi od Xiążąt; lecz się to bñędem-dzieie. Bywa ich pospolicie kilku w służbie Królom, a Elektorowie żadney im nie ustępują preferencyi.

P. *Kto*

D. *Qui a le droit d'élire le Pape?*

R. Ce sont les Cardinaux, assemblés dans le Conclave.

D. *Qu'appellez-vous le Conclave?*

R. C'est le lieu où les Cardinaux se trouvent enfermés, chacun dans une petite cellule, pour élire un nouveau Pape, & d'où il ne leur est pas permis de sortir, que l'Élection ne soit faite; ce qui dure quelquefois plusieurs mois.

D. *Dans l'Élection une simple pluralité est-elle suffisante?*

R. Non; il faut qu'il y ait les deux tiers des suffrages.

D. *Les Papes, en leur qualité de Chefs Spirituels, ont-ils beaucoup de pouvoir?*

R. Autrefois ils prétendoient une autorité presque illimitée. Ils donnoient des Couronnes aux uns, les ôtoient aux autres, excommunioient des Empereurs & d'autres Souverains, les citoient à comparoître devant eux, pour rendre compte de leur conduite; mais, depuis environ trois Siècles, cette autorité est très-diminuée, & le cas d'excommunication ne se voit plus que fort-rarement.

D. *Que peut-on encore observer touchant les Papes?*

R. Trois choses; la première, que depuis environ deux Siècles les Cardinaux ont toujours élu pour Papes des Italiens; la seconde, que leur choix tombe ordinairement sur un vieillard; la troisième, que le Pape élu prend un nom, tel qu'il le juge à propos.

D. *Le Pape considéré comme Prince, est-il tout-à-fait Souverain?*

R. Oui; il l'est autant qu'un Roi.

D. *Qui*

P. *Kto ma prawo obierania Papieża?*

O. Sami tylko Kardynali zgromadzeni do Konkławe?

P. *Có jest Konkławe?*

O. Jest to miejsce, w którym się Kardynali zamykają, każdy z osobna w małej Stancyi, dla obrania nowego Papieża, i żądają nie wolno im wychodzić, poki się Elekcyja nie skończy; co często trwa przez kilka Miesiący.

P. *Do obrania Papieża, czyli dosyć jest na samej większości głosów?*

O. Nie; trzeba, ażeby było dwie części wotów.

P. *Papież w swoim dostojeniu, iako Głowy Duchowieństwa, czyli wielką ma władzę?*

O. Przedtem mieli powagę prawie nieograniczoną. Jednym Korony dawali, drugim odbierali, wyklinali Cesarzów i innych Monarchów, rozkazywali stawiać się przed sobą, do usprawiedliwienia się z ich postępków, ale już prawie od trzech wieków, ta władza ich jest bardzo zmniejszona, i kara przez wyklęcie rzadko się teraz przytrafia.

P. *Co jeszcze uważać możemy o Papieżu?*

O. Trzy rzeczy; pierwsza, że prawie od dwóch wieków Kardynali obierają Papieżami samych Włochów; druga, że zawsze w podobnym wieku Papieżów obierają; trzecia, iż Papież obrany takie sobie bierze imię, iakie mu się podoba.

P. *Papież, uważając go iako Monarchę, jestże jednowładnym Panem?*

O. Tak jest; ma władzę, iak Król.

G

P. *Kto*

D. *Qui est Pape aujourd'hui?*

R. C'est Pie VI. né en 1717. & élu en 1775. Il est de Céfène de la maison de Braschi, & il est le 252. Pape depuis S. Pierre.

D. *Qu'y a-t-il encore à observer touchant les Papes?*

R. Deux choses. L'une, que les personnes de leurs Familles ont le titre de Princes & de Princesses; l'autre, que ceux, qui sont admis à l'audience du Pape, l'approchent avec beaucoup de respect, & lui baisent les pieds.

D. *Quelles remarques peut-on faire sur les Etats du Pape & sa puissance?*

R. L'Etat Ecclésiastique, dont Rome est la Capitale, fait un Pays assez étendu, & contient plusieurs autres Villes; mais il n'est pas à proportion assez peuplé, ni assez florissant. Le comté d'Avignon, enclavé dans la Provence, appartient aussi au St. Siège. Une grande partie des revenus du Pape consiste dans les sommes que lui payent ceux, qui obtiennent des Archévêchés ou Evêchés, des Abayes, & d'autres Bénéfices Ecclésiastiques.

SECTION X.

Des Républiques.

Demande. *Lesquelles des huit Républiques nommées ci-dessus, sont les plus puissantes?*

Réponse. Ce sont: celles de Venise, de Suisse, & de Hollande.

D. *Qu'y*

P. *Kto teraz jest Papieżem?*

O. RIUS VI. narodził się R. 1717. a obrany R. 1775. Jest rodem z Czeny z domu *Braschi*, i jest dwufetny pięćdziesiąty drugi Papież po S. Pietrze.

P. *Co jest jeszcze uwagi godnego o Papieżu?*

O. Dwie rzeczy. Jedna, że wszystkie osoby z jego Familii pochodzące, mają tytuł Xiążąt i Xiężniczek; Druga, że ci, którzy mają mieć audyencyą u Papieża, przystępują z wielkim uszanowaniem, i całując nogi jego.

P. *Co można mieć uwagi godnego o Stanach Papieża i o jego mocy?*

O. Stan Papieżki, którego Rzym jest Stołeczne Miasto, jest to Kray dość obszerny, i ma w sobie wiele innych Miast; ale względem obszerności kraiu, nie jest ludne, i nie bardzo kwitnące. Hrabstwo Awenionu, znajdujące się w Prowancyi, należy także do Stolicy Świętej. Naywiększa część intrat Papieżkich, składa się z Summ, które dają ci, którzy otrzymują Arcy-Biskupstwa, albo Biskupstwa, Opaństwa i inne Beneficia Duchowne.

ROZDZIAŁ X.

O Rzeczachpospolitych.

Pytanie. *Ktore z ośmiu Rzeczypospolitych, o których wyżej namienito się, są naypotężniejsze?*

Odpowiedz. Są te: Wenecka, Szwaycarska, i Hollenderska.

G 2

P. Co

D. *Qu'y a-t-il à remarquer à leur égard?*

R. Qu'il y en a deux, qui ont les prérogatives des Têtes couronnées.

D. *Quelles sont-elles?*

R. Venise & la Hollande. Celle de Gênes les prétend aussi, mais en vain.

D. *Quels Droits leur donnent ces Prérrogatives?*

R. Ceux d'être au nombre des principales Puissances, & d'envoyer des Ambassadeurs, à qui l'on rend les mêmes honneurs, qu'à ceux des Rois.

D. *Quelle est la plus ancienne de toutes les Républiques?*

R. C'est Venise.

D. *Par qui est-elle gouvernée?*

R. Par les Nobles, qui ont à leur tête un d'entre eux, qu'on nomme *Doge*.

D. *Quelle Religion y est établie?*

R. La seule Catholique-Romaine.

D. *Qu'est-ce que la Suisse?*

R. C'est une République considérable, qui a commencé à se former dans le XIV. Siècle. Le 1. Janv: 1308. Elle est composée de treize Cantons, dont chacun est aussi une République à part.

D. *Comment les nomme-t-on?*

R. Zurich, Berne, Lucerne, Switz, Unterwald, Uri, Zug, Fribourg, Bâle, Schafhouse, Soleure, Glaris, & Appenzel.

D. *Quelle Religion y professe-t-on?*

R. Les Cantons de Zurich, Berne, Bâle, & Schafhouse, sont Réformés; les habitans de Glaris & d'Appenzel sont partie Catholiques-Romains, partie Réformés; & ceux des sept autres tous Catholiques-Romains.

D. *Com-*

P. *Co jest uwagi godnego względem nich?*

O. Ze nie maż ich, tylko dwie, które zaszczycają się prerogatywami Krolewskimi.

P. *Ktoż są?*

O. Wenecka i Hollenderka. Rzeczpospolita Genuńska, także tych przywileiów domaga się, ale nadaremnie.

P. *Ktore są ich Prawa pochodzące z tych Przywileiów?*

O. Te, że są z liczby znaczniejszych Potency, i że wysyłają Posłom, którym tenże sam czyni się honor, który i Posłom Krolewskim.

P. *Która jest naydawniejsza ze wszystkich Rzeczypospolitych?*

O. Wenecka.

P. *Kto nią rządzi?*

O. Szlachta; z pomiędzy których jeden jest naywyższą głową, który się nazywa *Doża*.

P. *Jaka tam jest Religia?*

O. Sama Katolicka Rzymska.

P. *Co to są Szwajcary?*

O. Jest to znaczna Rzeczpospolita, która zaczęła nią być wieku XIV. 1. Stycznia R. 1308. Składa się z 13. Kantonow, z których każdy jest także Rzeczypospolita osobną.

P. *Jakże się nazywają?*

O. Zurych, Berna, Lucerna, Switz, Unterwald, Ury, Zug, Freyburg, Bal, Szaffuza, Soliura, Glarys, i Appenzel.

P. *Jaka tam jest Religia?*

O. Kantony Zurych, Berna, Bal, i Szaffuza są Reformowanej Religii; Obywatele Glaryscy, i Appenzelscy, są częścią Katolicy Rzymscy, częścią Reformowani; a inne siedm Kantonow są Katolickie Rzymskie.

D. *Comment nomme-t-on autrement cette République?*

R. On la nomme la Confédération Helvétique, ou le Corps-Helvétique.

D. *Que dites-vous de la Hollande?*

R. C'est la République la plus puissante de toutes. Elle est reconnue depuis 1648. Les Etrangers l'appellent improprement *Hollande*. On doit la nommer *la République des Provinces-Unies des Pays-Bas*.

D. *Combien y a-t-il de ces Provinces?*

R. Il y en a sept, savoir: la Gueldre, la Hollande, la Zélande, Utrecht, Frise, Ower-Yffel, & Groningue.

D. *Par qui cette République est-elle gouvernée?*

R. Chacune l'est par ses Etats, & fait une Souveraineté à part. Elles envoient des Députés à la Haye, lesquels y forment une Assemblée, où l'on délibère sur les affaires qui concernent tout l'Etat.

D. *Comment appelle-t-on cette Assemblée?*

R. On l'appelle l'Assemblée de Etats - Généraux.

D. *Quel titre donne-t-on à ces Etats?*

R. On les nomme *Hauts & Puissans Seigneurs*, & en leur adressant un Mémoire, ou une Requête, on dit: *Vos Hautes Puissances*.

D. *Quel titre donne-t-on à ceux d'une seule Province?*

R. Celui de *Nobles & Puissans Seigneurs*, & de *Vos Nobles Puissances*. Il faut en excepter ceux de la Province de Hollande, auxquels on dit: *Nobles, Grands & Puissans Seigneurs*, & *Vos Nobles & Grandes Puissances*.

D. *Qui*

P. *Jak się inaczej ta Rzeczpospolita nazywa?*

O. Nazywa się Zgromadzenie Szwaycarskie, albo Korpus Szwaycarski.

P. *Co mówisz o Hollandyi?*

O. Jest Rzeczpospolita najmocniejsza ze wszystkich. Uznana jest za Rzeczpospolitą R. 1648. Cudzoziemcy nazywają ją niewłaściwie *Hollandyą*. Powinna się nazywać *Rzeczpospolitą* *złączonych Prowincyi Niższego Kraiu*.

P. *Wiele jest tych Prowincyi?*

O. Siedm tylko, to jest: Geldrya, *Hollandya*, *Zelandya*, *Utrecht*, *Fryzya*, *Ower-Yffel* i *Groningę*.

P. *Kto rządzi tą Rzeczpospolitą?*

O. W każdej z nich rządzą Stany, i każda z nich jest Państwem osobnym. Wyśłaiają Deputatów do Hagi, z których się składa Zgromadzenie, gdzie radzą o interesach dotyczących się Stanu całego.

P. *Jak się nazywa to Zgromadzenie?*

O. Nazywa się Zgromadzeniem generalnym Stanów.

P. *Jaki się tytuł daie tym Stanom?*

O. Nazywają się *Wysockimi i Pełnomocniemi Panami*, a pisząc co do nich, albo podając memoriał jaki, wyraża się: *Waszey Wysockiey Pełnomocności*.

P. *Jaki się daie tytuł każdej z osobna Prowincyi?*

O. Ten: *Szlachetnym i Pełnomocnym Panom, i Waszey Szlachetney Moźności*. Oprócz Prowincyi *Hollenderskiey*, o ktorey się tak mowi: *Szlachetni, Wielcy i Pełnomocni Panowie, i Wasza Szlachetna i Wielka Moźność*.

G 4

P. *Kto*

D. *Qui exerce la Souveraineté dans chacune de ces Provinces ?*

R. En Gueldres, ce sont les Nobles & les Villes. En Hollande, de même; mais la Noblesse n'y a qu'une voix, & les Villes en ont dix-huit. En Zélande, le Marquis de Ter-veer & Vlissingue, & les autres Villes. Dans la Province d'Utrecht, les Chanoines, la Noblesse & les Villes. En Frise, les Villes & les *Grietmannen*, qui sont les Baillis du plat-Pays, partagé en trois quartiers, dont chacun contient un certain nombre de *Gritenies*, ou Bailliages. En Over-Yffel, les Nobles, & les Villes. En Groningue, la Ville de ce nom, & les Seigneurs ou *Drossards* du plat-Pays.

D. *Laquelle de ces Provinces est la plus considérable ?*

R. C'est celle de Hollande: aussi fournit-elle aux dépenses générales de la République plus que les six autres ensemble.

D. *Mais pourquoi n'est-elle pas la première en rang ?*

R. Parce qu'elle a le titre de Comté, & la Gueldres est un Duché.

D. *Comment la divise-t-on ?*

R. En Méridionale & Septentrionale. Celle-ci s'appelle aussi West-Frise, & c'est pour cette raison qu'on dit, les *Etats de Hollande, & de West-Frise*.

D. *Qui a la principale part au Gouvernement des Provinces respectives ?*

R. C'est le Stadhouder, Amiral, & Général-Capitaine.

D. *Cette Dignité est-elle héréditaire ?*

R. Oui. Elle a été rendue telle en 1747. en faveur des Descendans du défunt Prince d'Orange, tant dans la ligne féminine que masculine; a charge, pour

P. *Kto rządzi w kazdey z tych Prowincyi ?*

O. W Geldryi Szlachta i Miasta. W Hollandyi podobnież; ale Szlachta nie mają tylko jeden głos, Miasta zaś mają ich ośmnaście. W Zelandyi, Margrabia Terwerski, i Ulisingeyski, i inne Miasta. W Utrechtskiej, Kanonicy, Szlachta, i Miasta. W Fryzyi, Miasta i Woytowic, którzy są Sędziami w Miasieczkach, podzieleni na trzy kwatery, z których każda zawiera pewną liczbę Woytow, czyli Sędziow. W Ower-Yffel, Szlachta i Miasta. W Gronindze, Miasto tegoż imienia, i Panowie, czyli Dozorcy Miasieczek.

P. *Ktora Prowincya z tych jest nayznaczniejsza ?*

O. Hollandya: ona też na expensa generalne Rzeczypospolitey nakłada więcey, niż inne sześć Prowincyi złączone razem.

P. *Ale czemu nie jest pierwsza między innymi co do godności ?*

O. Ponieważ ma tytuł tylko Hrabstwa, a Geldrya Xięstwa.

P. *Jak się ona dzieli ?*

O. Na południową i północną. Ostatnia nazywa się także West-Fryzyą, i z tey przyczyny nazywają je Svanami Hollandyi i West-Fryzyi.

P. *Kto' ma naysooblwszą część władzy rządow względem tych Prowincyi ?*

O. Stadhuder, Admirał i generalny Rządca.

P. *Ta godność jestże dziedziczna ?*

O. Tak jest. Zamieniła się w dziedziczną R. 1747. Potomkow zmarłego Xięcia Arauzykańskiego, tak dla pći męskiej, iako i dla białogłowskię. Po-

pour les femmes, de ne pouvoir être mariées, que du consentement des Etats.

D. Qui est aujourd'hui Stadhouder?

R. C'est Guillaume V. Prince d'Orange, & de Nassau, né le 8. Mars 1748.

D. Que peut-on remarquer en général sur cette République?

R. Les Provinces qui la composent, sont, à proportion de l'étendue, très-peuplées. Le terroir en est pour la plupart très-fertile. Cet Etat est le plus commerçant de tous ceux de l'Europe. Il a les plus beaux établissemens aux Indes Orientales. Les habitans ont tout en abondance, & possèdent de grandes richesses. Ils les doivent à leur industrie & à la douceur du Gouvernement. La Religion dominante est dans chaque Province la Réformée. Cependant l'on accorde à toutes les autres, moyennant quelque restriction, le libre exercice de leur culte; mais cette liberté est interdite aux Sociniens, aux Mahométans, & aux Idolâtres. Au reste il est à observer, qu'en parlant de cette République & de l'Angleterre, on les nomme les Puissances Maritimes.

SECTION XI.

Des Electorats.

Demande. Combien y avoit-il autrefois d'Electorats dans l'Empire?

Réponse. Il y en avoit sept.

D. Quels sont les deux qu'on y a ajoutés?

R. Frédéric Electeur Palatin, après avoir accepté la couronne de Bohême & fait la guerre à l'Empereur Ferdinand II. pour la conserver, fut mis au Ban de l'Empire, & sa dignité d'Electeur trans-

swolona jest niewiastom, pod tą kondycją, aby nie szły za mąż tylko za zezwoleniem Stanow.

P. Kto jest teraz Stadhuderem?

O. Wilhelm V. Xiążę Arauzykański, i Nassawski, narodził się 8. Marca 1748.

P. Co można mieć w powszechności godnego o tej Rzeczypospolitey?

O. Prowincye, z których się ona składa, są w proporcji obfzerności swoiey bardzo ludne. Ziemia jest po więkzszey części bardzo żyzna. Ten Kray przewyższa w handlu inne w caley Europie. Naywięcey ma w Indyi wschodnicy. Obywatele mają wszystkiego podostatek, i w wielkie opływiają bogactwa, ktore dowcipowi swoiemu i dobremu rządowi przypisać powinni. Religia panująca w każdej Prowincyi jest Reformowana. Jednak jest wolne, z niektórymi przestrogi, wszystkich innych Religii używanie; ale ta wolność zabroniona jest Socynianom, Mahometanom, i Bałwochwalcom. Nakoniec to uważyc potrzeba, że co się tyce tej Rzeczypospolitey i Anglii. Nazywają się Potencyaami Morskimi.

ROZDZIAŁ XI.

O Elektorstawach.

Pytanie. Wiele przedtym bywalo Elektorstw w Cesarstwie?

Odpowiedź. Bywalo ich siedm.

P. Ktore to są te dwa przydane?

O. Fryderyk Elektor Palatynatu, po przyjęciu korony Czeskiey, gdy miał wojnę z Cesarzem Ferdynandem II. dla utrzymania icy, był odsądzony od Cesarza, a godność ta przeniosła się w Dom Bawar-

transférée au Duc de Bavière; mais à la Paix de Westphalie, le Palatinat fut de nouveau érigé en Electorat, & au commencement de ce Siècle, on en a fait autant du Pays du Duc de Brunswic - Hanovre. Cependant depuis la mort du dernier Electeur de Bavière, qui survint le 30. Décembre 1777. la dignité Electorale du Palatinat fut entièrement réunie avec celle de Bavière.

D. *Que remarquez-vous à l'égard des Electorats Ecclesiastiques?*

R. C'est, que ceux qui les possèdent, sont en même-tems Archevêques.

D. *Qui élit ces Archevêques?*

R. Ce sont les Chapitres.

D. *Qu'appellez-vous un Chapitre?*

R. C'est un Corps, composé de plusieurs Ecclesiastiques, qu'on nomme Chanoines.

D. *Faut-il qu'un Archevêque-Electeur soit né Prince?*

R. Non; un simple particulier peut être nommé tel.

D. *Qu'y a-t-il encore à remarquer à l'égard de ces trois Electeurs?*

R. C'est qu'ils ont le rang avant les Electeurs Séculiers.

D. *Quel titre ont-ils encore?*

R. L'Electeur de Maïence, est Archi-Chancelier d'Allemagne; celui de Trèves, Archi-Chancelier de France; & celui de Cologne, Archi-Chancelier d'Italie.

D. *Le premier n'a-t-il pas encore deux autres prérogatives?*

R. Oui; l'une d'être Directeur de la Diète de l'Empire; l'autre d'inviter les Electeurs à s'assembler, pour faire l'Electio[n] d'un Empereur.

D. *Qui*

Bawarski; ale pod czas pokoju Westfalskiego Palatynat znowu był zamieniony w Elektorstwo, i na początku tegoż wieku, był uczyniony Elektorem Xiążę Brunświk-Hannowerski. Z tym wszystkim po śmierci ostatniego Elektora Bawarskiego, która zaśła 30. Grudnia 1777. godność Elektorska Palatynatu i Bawaryi, zupełnie złączona została.

P. *Co jest uwagi godnego o Elektorach Duchownych?*

O. To, iż ci, którzy są Elektorami, są razem i Arcy-Biskupami.

P. *Ktoż obiera tych Arcy-Biskupow?*

O. Kapituły.

P. *Co rozumiesz przez Kapitułę?*

O. Jest to Zgromadzenie złożone z wielu Duchownych, których nazywają Kanonikami.

P. *Czyli potrzeba, ażeby Arcy-Biskup Elektor pochodził z Familii Xiążęcej?*

O. Nie; naypartykularniejszy z Kanonikow może być Arcy-Biskupem.

P. *Co jest ieszcze uwagi godnego o tych trzech Elektorstwach?*

O. To, że pierwsze miejsce mają przed Elektorami Swieckimi.

P. *Jaki tytuł mają ieszcze?*

O. Arcy-Biskup Moguntki, jest wielkim Kanclerzem Niemieckim; Arcy-Biskup Trewirski, jest Wielkim Kanclerzem Francuzkim, a Arcy-Biskup Koloński, jest Wielkim Kanclerzem Włofkim.

P. *Pierwszy czyli nie ma ieszcze dwoch innych Dostoieństw?*

O. Ma; iedno, że jest Dyrektorem Seymu Cesarstwa; drugie, że zaprasza Elektorow na obranie Cesarza.

P. *Kto*

*D. Qui est aujourd'hui Electeur de
Mœience ?*

*R. C'est Frédéric Joseph, Baron d'Erthal, né
en 1719. élu en 1774.*

D. Et celui de Trèves ?

*R. Le Prince Clément de Saxe, fils d'Auguste
III. Roi de Pologne; élu le 8. Février 1738.*

D. Et celui de Cologne ?

*R. C'est Maximilien-Frédéric, Comte de Kœ-
nigsegg-Rothenfels, né en 1708.*

*D. Qu'y a-t-il à observer par rapport aux
Electorats Séculiers ?*

*R. C'est que ceux qui les possèdent sont des
Princes.*

D. Ces Electorats sont-ils héréditaires ?

*R. Oui; ils le sont tous, tellement que les di-
verses branches d'une Maison se succèdent les unes
aux autres.*

*D. A quel âge un Prince Electoral est-il
majeur ?*

*R. A l'âge de dix-huit ans accomplis: quelque-
fois ils gouvernent plutôt; mais dans ce cas,
il faut qu'il y ait une dispense d'âge, donnée par
l'Empereur.*

*D. Faut-il que les Electeurs, tant Ecclesia-
stiques que Séculiers, aient l'investiture
de l'Empereur pour leurs Etats ?*

*R. Cela est absolument nécessaire. Ils ne sont
cependant pas obligés de la prendre en personne;
mais ils la font prendre par leurs Ministres.*

D. Qui est aujourd'hui Electeur de Bohême ?

R. L'Empereur Romain.

D. Qui l'est en Bavière ?

R. C'est l'Electeur du Palatinat, depuis 1777.

D. Qui

*P. Kto jest teraz Elektorem Mo-
guntskim ?*

*O. Fryderyk Jozef, Baron Ertalski; narodził
się R. 1719. obrany 1774.*

P. Kto jest Elektorem Trewirskim ?

*O. Xiążę Klemens, Syn Augusta III. Krola Pol-
skiego; obrany 8. Lutego Roku 1738.*

P. A Elektorem Kolohskim ?

*O. Maximilian Fryderyk Hrabia Königs-
Rothenfelski, narodził się Roku 1708.*

*P. Co jest w wagi godnego względem Elektro-
row Swieckich ?*

O. Iż ci, ktorzy niemi są, Xiążętami zostają.

P. Te Elektorstwa czyli są dziedziczne ?

*O. Są wszystkie dziedziczne, tak dalece, że po
wygastey linii domu iakiego następuie na to miey-
sce inna.*

*P. W którym roku Xięciem Elektorskim
można zostać ?*

*O. W roku osmnałym zakończonym: często
zostawali prędey; lecz w takiy okoliczności po-
trzeba mieć dyspensę od Cesarza, który lat do-
daie.*

*P. Czyli potrzeba, aby Elektorowie, tak Du-
chowni iako i Swieccy, brali inwestyturę
od Cesarza z racyi swych Stanow ?*

*O. Ta jest rzecz koniecznie potrzebna. Nie są
jednak obowiazani, ażeby ją brali osobiście; ale o-
trzymują ją przez swych Ministrow.*

P. Kto jest teraz Elektorem Czeskim ?

O. Cesarz Rzymiski.

P. Kto jest w Bawaryi ?

*O. Od Roku 1777. jest nim Elektor Palaty-
natu.*

P. Kto

D. *Qui est en Saxe?*

R. C'est Frédéric - Auguste né en 1750. Fils de Frédéric - Christian, & petit-fils de Frédéric-Auguste III. Roi de Pologne, marié avec Marie Amélie, Princesse de Deux-Ponts.

D. *Qui est Elekteur Palatin?*

R. C'est Charles Théodore, de la Maison de Neubourg-Sultzbach, né en 1723. & marié avec Marie-Elisabeth de la même Maison.

D. *Qui possède l'Elektorat de Brandebourg?*

R. C'est Frédéric II. Roi de Prusse.

D. *Qui est Elekteur de Brunswic-Hanovre?*

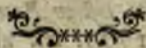
R. C'est George III. Roi de la Grande-Bretagne.

D. *Qu'y a-t-il encore à remarquer sur tous ces Elekteurs?*

R. C'est, que suivant la Bulle d'or, ils devoient être présens à l'Elektion & au Couronnement d'un Empereur. Mais ils le font aujourd'hui rarement, & envoient des Ministres à leur place.

D. *Qu'appellez-vous la Bulle d'or?*

R. C'est un Recueil de Constitutions, faites dans le XIV. Siécle par Charles IV. concernant l'Empire, & particulièrement l'Elektion d'un Empereur. Et comme *Bulla* signifioit alors la boîte d'un sceau, & que celle qui y pend est d'or, l'on nomme cet Ecrit la *Bulle d'or*. L'original est gardé à Francfort sur le Mein.

P. *Kto jest w Saxonii?*

O. Fryderyk Augúst; narodził się R. 1750. Syn Fryderyka Chryśtyana, a wnuka Fryderyka Augusta III. Krola Polkiego; ożenił się z Maryą Amelią, Xiężniczką Bipontską.

P. *Kto jest Elektor Palatynatu?*

O. Karol Teodor, z Domu Neyburg - Sultzbach; narodził się R. 1723. a ożenił się z Maryą Elżbietą tegoż samego Domu.

P. *Kto ma Elektorstwo Brandeburskie?*

O. Fryderyk II. Krol Pruski

P. *Kto jest teraz Elektorem Brunswik-Hannowerskim?*

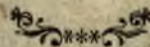
O. Jerzy III. Krol Wielkiej Brytanii.

P. *Co jest ieszcze uwagi godnego o tych wszystkich Elektorach?*

O. Iż podług Bulli złotey powinni być przytomni podczas Elekcyi i Koronacyi Cesarza. Ale teraz rzadko kiedy to zachowują. Ministrow tylko posyłaia podług ich upodobania.

P. *Coż rozumiesz przez Bullę Złotą?*

O. Jest to Zbior Konstytucyi uczyniony wieku XIV. przez Karola IV. względem Cesarstwa, a ośobliwie co się tycze Elekcyi Cesarza. A że w ten czas *Bulla* znaczyła kapsułkę od pieczęci, i że ta, ktora wisi, jest złota, nazywają tedy ten Skrypt *Bullą Złotą*. Oryginał sam jest w schowaniu w Frankforcie nad Menem.

SECTION XII.

DES PRINCIPAUX TRAITES.

Conclus avec la Pologne & le G. Duché de Lithuanie; depuis l'année 1000.

1004. Traité de Poznanie qui met fin à la Guerre entre l'Empereur Henri II. & Boleslas I. Roi de Pologne.
1018. Traité de Bautzen, entre les mêmes pour le même sujet.
1032. Traité de Mersebourg entre l'Empereur Conrad II. & Miecislav II. Roi de Pologne, qui se desista de ses prétentions sur la Lusace.
1093. Traité de paix entre Bretislav Roi de Bohême, & Ladislav I. Duc de Pologne.
1109. Traité de Bamberg par lequel fut terminée la guerre entre l'Empereur Henri IV. & Boleslas III. Duc de Pologne.
1157. Traité de Kruszwica entre les deux Frères Ladislav II. & Boleslas IV. dont le premier avoit occupé & l'autre occupoit actuellement le Trône de Pologne. Ce fut ce traité, qui sépara la Silésie de la Pologne.
1207. Traité par lequel Lesco le blanc Duc de Pologne cède à son Frère Conrad la Masovie, la Cujavie & les districts de Culm & de Dobrzyn.
1230. Acte de Cession de la Terre de Culm aux Chevaliers de l'ordre Teutonique.

ROZDZIAŁ XII.

O ZNACZNIĘSZYCH TRAKTATACH

Ściągających się do Polski i W. Xięstwa Litewskiego, poczynwszy od R. 1000.

1004. Traktat Poznański koniec wojny przynoszący między Henrykiem II. Cesarzem, i Bolesławem I. Królem Polskim.
1018. Traktat w Budyście, czyli Bautzen w tymże interesie między temiż stronami zawarty.
1032. Traktat w Merseburgu między Konradem II. Cesarzem, i Miecislawem II. Królem Polskim uczyniony, zawiera zrzeczenie się wszelkich pretenzyi do Luzacyi tegoż Miecislawa.
1093. Traktat pokoju między Bretysławem Królem Czeskim, i Władysławem Xiążęciem Polskim.
1109. Traktat w Bambergu zawarty na zakończenie wojny między Henrykiem IV. Cesarzem i Bolesławem III. Xiążęciem Polskim.
1157. Traktat Kruszwicki między dwoma Bracia Władysławem II. i Bolesławem IV. z których pierwszy przestał być Królem, a drugi na ow czas panował, zawiera rozdział Szląska od Polski.
1207. Traktat, w którym Leszek Biały Xiążę Polski ustępuje swemu bratu Konradowi Mazowicza, Kujaw i Powiatow Chełmińskiego i Dobrzyńskiego.
1230. Akt Cessyi Ziemi Chełmińskiej Krzyżakom.

1329. Venceslas Duc de Masovie se reconnoit Vassal des Rois de Bohême.
1335. Traité de Wiszegrad entre Casimir le Gr. R. de P. & Jean R. de Bohême. Ce dernier se chargea de faire restituer à la Pologne les pays envahis par les Chevaliers Teuton.
1339. Traité entre les mêmes. Casimir renonça aux prétentions, qu'il pouvoit avoir sur la Silésie, & Jean au titre de R. de Pologne, & aux prétensions, qu'il formoit contre ce Royaume.
1345. Traité conclu entre Casimir le Gr. R. de P. & les Chevaliers de l'ordre Teutonique, auxquels on céda les territoires de Culm, de Michalow, & une partie de la Poméranie.
1353. Traité entre l'Emp. Charles IV. & Casimir le Gr. R. de P. le premier.
1369. Traité de Bude entre Casimir R. de P. & Louis R. de Hongrie contre l'Emp. Charles IV.
1372. Traité entre l'Emp. Charles IV. & Louis Roi de P. par lequel celui-ci renonce à la Silésie.
1395. Traité entre Venceslas Emp. Roi de Bohême & Vladislas Jagellon R. de P., où le premier promet d'assister l'autre d'un certain nombre de troupes toutes les fois qu'il en seroit requis.
1401. Union de la Lithuanie à la Pologne confirmée à Vilna. Le premier établissement de cette union peut être rapporté à l'Année 1386. puisque ce fut une des Conditions prescrites lors de l'Élection de Vladislas Jagellon.

1329. Wacław Xiążę Mazowiecki hołdownikiem Krolow Czeskich być się wyznaie.
1335. Traktat w Wiszogrodzie zawarty między Kazimierzem W. Krolem Pol: i Janem Krolem Czeskim, który bierze na się przywrócić Polscze Prowincye od Kawalerow Krzyżackich opanowane.
1339. Traktat między temiż, w którym Kazimierz zrzeka się wszelkich pretensyi, ktore mógł mieć do Szląska, a Jan Krol Czeski zrzeka się tytułu Krola Polskiego, i wszelkich pretensyi do Korony Polskiej.
1345. Traktat zawarty między Kazimierzem W. i Krzyżakami, przez który ustąpiono im Ziemi Chełmińskiej, Michałowskiej, i części Pomeranii.
1353. Traktat między Cesarzem Karolem IV. i Kazimierzem W. Krolem Polskim.
1369. Traktat w Budzie zawarty między Kazimierzem Krolem Polskim, i Ludwikiem Krolew Węgierskim przeciwko Karolowi IV. Cesarzowi.
1372. Traktat między Karolem IV. Cesarzem i Ludwikiem Krolew Polskim, zrzekającym się Szląska.
1395. Traktat, w którym Wacław Cesarz i Krol Czeski przyrzeka dawać posiłki wojenne Władysławowi Krolowi Polkiemu, ile razyby potrzebował.
1401. Złączenie Litwy z Polską potwierdzone w Wilnie. Nayprzod ta unia zaczęła się, iak można się domyślać w R. 1386. ponieważ to było jednę z kondycyi podanych Władysławowi Jagiellonowi podczas jego Elekcyi do Korony Polskiej.

1403. Traité entre la Pologne & la Hongrie par lequel on confirma ceux qui avoient été jadis conclus.
1404. Traité entre Vladislas II. Jagellon & le Gr. Duc de Lithuanie d'une part, & les Chevaliers Teut: de l'autre, par lequel on céda à ces derniers la Samogitie.
1411. Traité de Thorn entre les mêmes par lequel on mit fin à la guerre.
1412. L'Empereur Sigismond comme Roi de Hongrie engage à Vladislas II. Jagellon la terre de Zips.
1419. Traité de Copenhague entre Eric R. de Danemarck, Vladislas R. de P. & Vitold Gr. Duc de Lith. pour leur mutuelle défense.
1422. Traité de Culm par lequel finit une guerre entre la Pologne & les Chevaliers Teut.
1435. Traité de Brześć en Cujavie entre Vladislas III. R. de Pologne & les Chevaliers Teutoniques.
1453. Traité de Brodnica entre Casimir R. de Pol. & Louis Duc de Bavière.
1454. Acte de Soumission des Etats de Prusse au Royaume de Pologne.
1460. Traité de Beuthen entre Casimir IV. R. de Pologne & George Podiebrad Roi de Bohême.
1460. Traité de Landshoud pour resserrer les liens d'amitié entre Casimir IV. R. de P. & Louis Duc de Bavière.
1462. Traité de Glogau entre Casimir IV. Roi de Pol. & George Podiebrad Roi de Bohême

par

1403. Traktat potwierdzający wszystkie inne poprzedzające między Węgrami i Polską zawarte.
1404. Traktat między Władysławem II. Jagiello-nem Krolem Polskim i W. X. Litt. z iedney; między Kawalerami Krzyżackimi z drugiey strony, zawarty; ustępuie Krzyżakom Zmudzi.
1411. Traktat Toruński Pokoju po skończoney wojnie między zwyż wspomionemi stronami.
1412. Tranzakcyja Zygmunta Cesarza iako Krola Węgierskiego zaszawuiącego Spiż Władysławowi II. Jagiellonowi.
1419. Traktat w Kopenhadze zawarty wzajemney w potrzebie obrony i posilkow między Erykiem Krolem Duńskim i Witoldem W. X. Litewskim.
1422. Traktat Chełmiński zaspokajający wojnę między Polską i Krzyżakami.
1435. Traktat w Brześciu Kujawskim ułożony między Władysławem III. Krolem Polskim i Krzyżakami.
1453. Traktat Brodnicki między Kazimierzem Krolem Polskim i Ludwikiem Xiążęciem Bawarskim.
1454. Akt poddania się Stanow Pruskich Krolestwu Polskiemu.
1460. Traktat w Beuthen czyli Budyski między Kazimierzem IV. Krolem Polskim, i Jerzym Podiebrad Krolem Czeskim.
1460. Traktat Landshutki odnawiający przyjaźń między Kazimierzem IV. Krolem Polskim i Ludwikiem Xiążęciem Bawarskim.
1462. Traktat Głogowski między Kazimierzem IV. Krolem Polskim i Jerzym Podiebrak Krolem

H 4

lem

- par lequel ils se promettent de s'assister mutuellement de toutes leurs forces.
1462. Traité de Posnanie entre Casimir R. de P. & Albert Archi-Duc d'Autriche.
1466. Traité de Thorn entre Casimir IV. Roi de Pologne & les Chevaliers de l'Ordre Teut.
1470. Traité de Gratz entre l'Emp. Frédéric III. & Casimir II. R. de Pol.
1472. Traité de Cracovie entre Casimir IV. R. de Pol. & Albert Duc de Bavière.
1474. Traité de Nuremberg entre l'Emp. Frédéric III. & Casimir IV. Roi de Pologne contre Mathias Roi de Hongrie.
1474. Traité de paix perpétuelle entre Mathias Roi de Hongrie, & Casimir IV. Roi de Pologne conclu à Olmutz.
1489. Traité de Prague entre Casimir IV. Roi de Pologne & Vladislas son fils R. de Bohême contre Mathias R. de Hongrie.
1492. Traité de Bude entre Vladislas Roi de H. & de Bohême & son Frère Jean Albert Roi de Pologne.
1498. Traité de Cracovie entre les mêmes & Alexandre G. Duc de Lith. par lequel ils se promirent de mutuels secours particulièrement contre les Turcs.
1500. Traité d'alliance contre les Turcs entre Louis XII. Roi de France & Jean Albert Roi de Pol.

1501.

- lem Czeskim względem wzajemney w potrzebie obrony.
1462. Traktat Poznański między Kazimierzem Krolesem Polskim i Albertem Arcy-Xiążęciem Austrii.
1466. Traktat Toruński między Kazimierzem IV. Krolesem Pol. i Kawalerami Krzyżackimi.
1470. Traktat w Gratz czyli Grecium zawarty między Fryderykiem III Cesarzem i Kazimierzem II. Krolesem Polskim.
1472. Traktat Krakowski między Kazimierzem IV. Krolesem Polskim, i Albertem Xiążęciem Bawaryi.
1474. Traktat Nuremberski między Fryderykiem III. Cesarzem i Kazimierzem IV. Krolesem Pol. przeciwko Maciejiowi Krolowi Węgierskiemu.
1474. Traktat Ołomutski wiecznego pokoju między Maciejem Krolesem Węgierskim i Kazimierzem IV. Krolesem Polskim.
1489. Traktat w Pradze zawarty między Kazimierzem IV. Krol. Pol. i jego Synem Władysławem Krolesem Czeskim, przeciwko Maciejiowi Krolowi Węgierskiemu.
1492. Traktat uczyniony w Budzie między Władysławem Krolesem Węgierskim i Czeskim i między jego bratem Janem Albrychtem Krolesem Polskim.
1498. Traktat Krakowski między temiż wspomnionemi, i między Alexandrem W. X. Litt. względem wzajemney pomocy w potrzebie, zwłaszcza przeciwko Turkom.
1500. Alliancja zawarta między Ludwikiem XII. Krol. Francuz. i Janem Albrychtem Krol. Pol. przeciwko Turkom.

H 5

1501.

1501. Traité de Wexden entre Alexandre Gr. Duc de Lith. & le Gr. Maître des Chevaliers de Livonie contre les Russes.
1507. Traite de Bude entre Sigismond I. Roi de Pologne & son Frère Vladislas Roi de Hongrie & de Bohême par lequel ils se promettent de s'assister mutuellement de toutes leurs forces contre les Turcs.
1510. Traité de Cracovie entre Sigismond I. Roi de Pologne & Jean Roi de Danemarck, par lequel les anciens traités sont renouvelés & les secours mutuels stipulés.
1510. Traité de Camienieck entre Sigismond I. Roi de Pologne & Bohdan Palatin de Moldavie.
1515. Traité de Vienne entre l'Emp. & Sigismond I. Roi de Pologne.
1516. Traité de Vilna entre Sigismond I. Roi de Pologne, & Chistiern II. Roi de Danem: dont l'objet fut de renouveler les anciens traités.
1524. Traité d'alliance fait à Dantzick entre Sigismond I. Roi de Pol. & Henri Duc de Mecklenbourg.
1525. Traité de Cracovie par lequel la Prusse fut érigée en Duché.
1527. Traité entre Sigismond I. & Jean Pierre Palatin de Mold.
1539. Traité de paix perpétuelle entre Sigismond I. Roi de Pologne & Etienne Palatin de Mold.
1549. Traité entre Ferdinand Roi des Romains, de Hongrie, & de Bohême, & Sigismond Auguste Roi de Pologne, par lequel ils renou-

1501. Traktat zawarty w Wexden między Alexandrem W. X. Litt: i między Mistrzem Krzyżackim w Inflanciech przeciwko Moskalom.
1507. Traktat w Budzie zawarty między Zygmuntem I. Krol: Pol: i jego bratem Władysławem Krol: Węgierskim i Czeskim względem wzajemney pomocy przeciwko Turkom.
1510. Traktat Krakowski między Zygmuntem I. Krol: Pol: i Janem Krol: Duńskim odnawiający dawne między sobą umowy i wzajemną pomoc w potrzebie.
1510. Traktat Kamieniecki między Zygmuntem I. Kroleni Polskim i Bohdanem Hospodarem Wołoskim.
1515. Traktat Wiedeński Cesarza Niemieckiego z Zygmuntem I. Krol: Polskim.
1516. Traktat Wileński między Zygmuntem I. Krol: Pol: a Krystjernem II. Krol: Duńskim, zawierający odnowienie innych poprzedzających.
1524. Traktat aliancyi w Gdańsku zawarty między Zygmuntem I. Krol: Pol: i Henrykiem Xiążęciem Meklemburskim.
1525. Traktat Krakowski obracający Prusły na Xięstwo.
1527. Traktat Zygmunta I. Krola Polskiego z Janem Piotrem Hospodarem Wołoskim.
1539. Traktat wiecznego pokoju Zygmunta I. Krola Pol: z Stefanem Hospodarem Multańskim.
1549. Traktat między Ferdynandem Kroleni Rzymskim, Węgierskim, i Czeskim, i między Zygmuntem Augustem Kroleni Pol: zawierający

renouvellent les anciens traités, & se promettent de mutuels secours.

1549. Traité de Bruxelles entre Charles V. & Sigismond Auguste Roi de Pologne par lequel on renouvela les anciens traités qui subsistoient entre la Pologne & la Maison d'Autriche.
1557. Alliance entre la Lithuanie & les Livoniens, contre la Russie.
1559. Renouvellement de la même alliance.
1561. Traité de Vilna par lequel la Courlande fut érigée en Duché & devint sief de Lithuanie & ensuite de Pologne par l'acte d'union.
1563. Traité de Stetin entre Sigismond Auguste Roi de Pologne, & Frédéric II. Roi de Danemarck contre Eric Roi de Suède.
1582. Traité de Kizerawa & de Zapole entre la Russie & la Pologne par la médiation du Pape Grégoire XIII.
1584. Traité de Beuthen & de Bendzin entre l'Empereur Rodolphe II. Archi-Duc Maximilien & toute la maison d'Autriche d'une part, & Sigismond III. & les états de Pologne de l'autre, par lequel Maximilien renonce au trone de Pologne.
1589. Traité de Cronbourg entre Etienne Batori & Frédéric II. Roi de Danemarck pour la restitution de Pilten.

raiający potwierdzenie dawniejszych między sobą uczynionych, i wzajemną w potrzebie pomoc.

1549. Traktat Brukselski między Karolem V. Cesarzem i Zygmuntem Augustem Krol: Pol: zawierający odnowienie dawniejszych między Polską i domem Austryackim uczynionych.
1557. Umowa między Litwą i Inflantczykami przeciwko Moskwie.
1559. Odnowienie teyże Alliancy.
1561. Traktat Wileński czyniący Kurlandią Xięstwem, i oraz Lenność względem tegoż Xięstwa przyznający Litwie, a potym wraz i Polsce przy inkorporacyi W. X. Litt: do Korony.
1563. Traktat Szczeciński między Zygmuntem Augustem Krol: Pol: i Fryderykiem II. Krol: Duńskim zawarty przeciwko Erykowi Kr: Szwedzkemu.
1582. Traktat w Kizerawa i Zapolu zawarty między Moskwą i Polską za pośrednictwem Grzegorza XIII. Papieża.
1584. Traktat w Budyssie i Bendzin zawarty między Rudolfem II. Cesarzem Niemieckim Arcy-Xiążęciem Maxymilianem, i całym Domem Austryackim, a z drugiey strony między Zygmuntem III. i Stanami Rzeczypospolitey Polskiey, w którym Maxymilian zrzeka się Tronu Polskiego.
1589. Traktat w Kronburg między Stefanem Batorym i Fryderykiem II. Krol: Duńskim zawarty względem przywrocenia Powiatu Piltyńskiego.

1611. Investiture du Duché de Prusse donnée à Varsovie à Jean Sigismond Elect. de Brandebourg.
1613. Traité de Presbourg & de Varsovie entre l'Empereur Mathias & Sigismond III. Roi de Pologne; on y renouvela tous les anciens traités.
1619. Trêve de 13. ans entre la Russie & la Pologne.
1619. Trêve de 2. ans entre la Pologne & la Suède.
1621. Traité de Choczim entre Sigismond III. Roi de Pologne & Osman Empereur des Turcs.
1629. Trêve entre la Suède & la Pologne pour 6. ans.
1633. Traité de Vienne & de Cracovie entre l'Empereur Ferdinand II. & Vladislas IV. Roi de Pologne.
1634. Traité de paix entre la Russie & la Pologne.
1634. Renouvellement des traités conclus avec la Porte Ottomane.
1646. Traité entre Vladislas IV. Roi de Pologne & la République de Venise contre les Turcs.
1649. Traité de paix entre la Pologne & les Cosaques revoltés. Il y eut plusieurs semblables traités qui furent rompus aussi facilement qu'ils avoient été conclus.
1657. Traité de Vienne entre Léopold Roi de H. & de Bohême, & Jean Casimir Roi de Pologne pour le rétablissement de la paix en Pologne.

1657.

<http://rcin.org.pl>

1611. Inwestytura na Xięstwo Pruskie dana w Warszawie Janowi Zygmunтови Elektorowi Brandeburskiemu.
1613. Traktat w Presburgu i w Warszawie zawarty między Maciejem Cezarzem Niemieckim, i Zygmuntem III. Krol: Pol: odnawiający wszystkie dawne między sobą uczynione ugody.
1619. Zawieszenie wojny między Moskwą i Polską na 14. lat.
1619. Zawieszenie wojny na 2. lecie między Polską i Szwecyą.
1621. Traktat Chocimski między Zygmuntem III. Krol: Pol: i Osmanem Sultanem Tureckim.
1629. Zawieszenie wojny na 6. lat między Szwecyą i Polską.
1633. Traktat Widenki i Krakowski między Ferdynandem II. Cezarzem, i Władysławem IV. Krolew Polskim.
1634. Traktat pokoju zawarty między Moskwą i Polską.
1634. Odnowienie Traktatów z Portą zawartych.
1646. Traktat między Władysławem IV. Krolew Polskim i Rzplitą Wenecką zawarty przeciwko Turkom.
1649. Ugoda pokoju Polski z Kozakami zbuntowanymi: takowe ugody iak łatwo i często bywały czynione, tak łatwo bywały łamane.
1657. Traktat Widenki między Leopoldem Cezarzem, Krolew Węgierskim i Czeskim, a z drugiey strony między Janem Kazimierzem Krol: Pol: zawarty względem przywrocenia pokoju w Polsce.

1657.

1657. *Traité de Copenhague entre la Pologne & le Danemarck contre la Suède.*
1657. *Traité de Velau entre Jean Casimir Roï de Pologne & Frédéric Guillaume Electeur de Brandebourg Duc de Prusse.*
1657. *Traité de Bromberg entre les mêmes.*
1660. *Paix d'Oliva sous la médiation de la France, entre la Pologne & la Suède.*
1667. *Traité d'Andrussow entre la Russie & la Pologne, par lequel la trêve qui subsistoit entre les deux états fut prolongée pour 13. ans.*
Traité entre les mêmes par lequel celui d'Andrussow fut confirmé.
Paix entre la Porte Ottomane & la Pologne, qui fut de peu de durée, n'ayant pas été approuvée.
1679. *Traité de Zurawo entre la Pologne & les Turcs.*
1679. *Traité de Vienne & de Varsovie entre l'Empereur Léopold & le Roï Jean, par lequel on renouvela les anciens traités.*
1683. *Traité de Vienne à la sollicitation du Pape Innocent XI. par lequel l'Empereur Léopold & le Roï Jean III promirent de s'assister mutuellement contre les Turcs.*
1684. *Traité de Lintz semblable au précédent auquel accédèrent les Venitiens.*
1684. *Traité de paix entre la Russie & la Pologne, connu sous le nom de *Paix Grimaltowiana.**

1657. *Traktat w Kopenhadze ustanowiony między Polską i Danią przeciwko Szwecyi.*
1657. *Traktat Walewski między Janem Kazimierzem Krol'em Pol: i Fryderykiem Wilhelmem Elektorem Brandeburskim, Xiążęciem Frukim.*
1657. *Traktat Bydgoski między temiż.*
1660. *Pokoy Oliwski za pośrednictwem Francyi ustanowiony między Polską i Szwecyą.*
1667. *Traktat Andruszowski między Moskwą i Polską, w ktorym zawieszenie wojny między dwiema temi Potencyami umowione przedłuza się na lat 13.*
Traktat między temiż Potencyami approbujący Andruszowski.
Pokoy Polski z Portą Ottomaną na krotki czas służyący, ponieważ nie był ratyfikowany.
1679. *Traktat Zurawnieński między Portą i Polską.*
1679. *Traktat Wiedeński i Warszawski między Leopoldem Cezarzem, i Janem III. Krol'em Polskim odnawiający dawniejsze traktaty.*
1683. *Traktat Wiedeński za namową Innocencyusza XI. Papieża zawarty między Leopoldem Cezarzem, i między Janem III. Krol: Pol: względem wzajemney pomocy na wojnie przeciwko Turkom.*
1684. *Traktat w Lintzu ułożony, podobny we wfszystkim pierwszemu, do ktorego i Wenetowie przyłączyli się.*
1684. *Traktat pokoju między Moskwą i Polską pod nazwiskiem pokoju Grzymułtowskiego.*

1799. Traité de Carlovitz entre l'Empereur Ottoman, le Roi & la République de Pologne.
1699. Traité de Varsovie entre la République & l'Electeur de Brandebourg Duc de Prusse, au sujet de la ville d'Elbing.
1719. Traité de Vienne entre Charles VI. Empereur, Auguste II. Roi de Pologne George I. Roi de la Gr. Bret. pour leur mutuelle défense & la conservation des droits & libertés de Pologne.
1732. Traité de Varsovie, par lequel on renouvelle le traité de 1677.
1732. Paix perpétuelle conclu entre la Suède & Auguste II. comme Roi de Pologne.

S E C T I O N XIII.

De la Mythologie.

Demande. *Qu'est-ce que la Mythologie?*

Réponse. C'est le recueil des fables & des contes que les anciens ont faits de leurs divinités; principalement de celles des Grecs & des Romains.

D. *Qui est le plus ancien des Dieux?*

R. C'est Saturne; on entend quelque fois le tems sous cette divinité.

D. *Que dit-on de lui?*

R. Qu'il dévorait ses propres enfans tous vifs.

D. *Quels sont ceux qui restèrent en vie?*

R. Jupiter, Neptune, Pluton, Junon, & Cérés.

D. Com-

1699. Traktat Karłowicki między Portą Ottomańską, i między Krolem i Rzeczpospolitą Polską.
1699. Traktat Warszawski między Rzeczpospolitą Polską, i między Elektorem Brandeburskim Xiążęciem Pruskim, względem miasta Elbląga.
1719. Traktat Wiedeński między Karolem VI. Cesarzem, Augustem II. Krol: Pol. i między Jerzym I. Krol: W. Brytanii, względem wzajemney obrony i pomocy, i utrzymania Praw i wolności Polskiej.
1732. Traktat Warszawski odnawiający Traktat 1677.
1732. Pokoy wieczny ustanowiony między Szwecyą i Augustem II. Krolem Polskim.

R O Z D Z I A Ł XIII.

O Mitologii.

Pytanie. *Co jest Mitologia?*

Odpowiedź. Jest to zbior baiek i powieści starożytności o swoich bostwach; osobliwie zaś Greków i Rzymian.

P. *Któryż jest naydawniejszy z Bożków?*

O. Saturn; pod którym to bostwem rozumie się niekiedy czas.

P. *Co o nim powiadaią?*

O. Iż pożerał dzieci swoje własne żywo.

P. *Ktoreż są dzieci, ktore pozostaly przy życiu?*

O. Jowisz, Neptun, Pluto, Juno, i Ceres.

D. *Comment cela?*

R. Rhéa, sa femme, lui faisoit accroire qu'elle accouchoit d'un poulain, d'une pierre, &c. & cachoit l'enfant qu'elle mettoit au monde.

D. *Comment le Gouvernement souverain fut-il partagé entre les trois fils de Saturne?*

R. Jupiter, comme l'aîné, eut le Ciel en partage, Neptune les Eaux, & Pluton l'Enfer.

D. *Quel est le Messager des Dieux?*

R. C'est Mercure, qui est en même tems le Patron du Commerce.

D. *Qui est Hèbè?*

R. C'est la Déesse de la Jeunesse. Elle verse à Jupiter le Nectar, la boisson des Dieux; on nomme Ambroisie, leur manger.

D. *Qui est Cybèle?*

R. C'est la Mère de tous les Dieux.

J U P I T E R.

D. *Que dit-on de Jupiter?*

R. Qu'il est le plus puissant de toutes les divinités, & qu'il tient la foudre en son pouvoir.

D. *Qui étoit sa femme?*

R. Junon, sa propre soeur.

D. *S'est-il quelquefois transformé par amour?*

R. Oui; il s'est métamorphosé en Cigne pour Lédè, en Taureau pour Europe, en Pluie d'or pour Danaé, & en Berger pour Mnémosyne.

D. *Régna-t-il toujours en paix?*

R. Non, les Géans troublèrent sons repos, en voulant escalader le ciel; mais, par la foudre dont il étoit armé, il fit bientôt avorter leur dessein, en les précipitant du ciel en terre.

D. *Quels*

P. *Jakimże to sposobem?*

O. Ponieważ Rea żona jego zmyślała potym przed nim, iakoby porodziła zrzebię, kamień, &c. a chowała to dziecko, ktore na świat wydawała.

P. *Jak podzielone jest Państwo między troje dzieci Saturna?*

O. Jowisz, iako najstarszy dostał w podziale Niebo, Neptun Wody, a Pluton Piekło.

P. *Kto jest Posłem Bożkow?*

O. Merkuryusz, ktory razem Patronem jest handlu.

P. *Co jest Heba?*

O. Jest Bogini Młodzicz. Ona nalewa Jowiszowi nektar, napoy zwyczajny Bożkow; nazywają Ambrozyą ich pokarm.

P. *Co jest Cybele?*

O. Jest Matka wszystkich Bogow.

J O W I S Z.

P. *Co mówią o Jowiszu?*

O. Ze jest najmocniejszy i najwyższy, ze wszystkich Bogow; i że ma pioruny w mocy swoiey.

P. *Która jego żona była?*

O. Juno, własna Siostra.

P. *Czyli się on kiedy przemienił z miłości?*

O. Tak jest, przemienił się w łabędzia dla Ledy, w wołu dla Europy, w deszcz złoty dla Danaí, i w pastucha dla Memnozyny.

P. *Panowałże zawsze w pokoju?*

O. Nie. Ołbrzymi czynili mu niepokoy, chcąc nieba dobyć; ale piorunem, ktorym był uzbroiony, prędko ich odwiódł od tego przedsięwzięcia, postrącawszy ich z nieba na ziemię.

D. *Quels sont les enfans qu'il eut de ses différentes Maîtresses?*

R. De Lèda il eut Castor & Pollux; d'Europe Minos & Radamanthe, Juges des Enfers; de Danaé, Perfée; d'Alcmène, Hercule; & de Mnémofyne, les neuf Muses.

D. *Quels sont les attributs de Jupiter?*

R. La Foudre qu'il tient en main, & l'Aigle qu'il a à ses pieds.

D. *Quelle est l'histoire de cet Aigle?*

R. C'est que Ganimède, fils de Tros, Roi de Troie, plut à Jupiter, qui le changea en Aigle, & l'enleva au ciel, où, en lui rendant sa première forme, il le fit son Echanfon.

NEPTUNE.

D. *Que dit-on de ce Dieu?*

R. Qu'il eut l'Empire de la Mer.

D. *Quels êtres imaginés représentent les anciens poètes comme appartenant au Royaume de Neptune?*

R. Les Sirènes, les Naiades, & les Tritons.

D. *Qu'est-ce que les Sirènes?*

R. Ce sont des êtres qu'on représente sous la figure d'une très-belle fille depuis la tête jusqu'à la ceinture, & dont le reste du corps est celle d'un poisson couvert d'écaillés. L'on dit que, lorsqu'elles voient passer sur un vaisseau des étrangers qui leur plaisent, elles les attirent par la douceur de leur chant, & les gardent ensuite captifs au fond des eaux.

D. *Et les Naiades, qui sont-elles?*

R. Elles sont, de même que les Sirènes, moitié filles, moitié poissons, & servent de suivantes

à Am-

P. *Ktore są dzieci, ktore miał z tych różnych Przyjaciolatek?*

O. Z Ledy miał Kastora i Polluxa; z Europy Minosa i Radamanta, Sędziów Piekielnych; z Danaï Perfeusza; z Alkmeny Herkulesa; a z Memnozyny dziewięć Muz.

P. *Ktore są własności Jowiszza?*

O. Piorun, który trzyma w ręce, i Orzeł, którego ma przy nogach.

P. *Jaka jest historia o tym Orle?*

O. Ze Ganimeda Syn Troesa Krola Trojańskiego, podobał się Jowiszowi, który go przemienił w Orła, i porwał do nieba, gdzie do dawney go postaci przywrociwszy, uczynił go Cześnikiem swoim.

NEPTUN.

P. *Co mówią o tym Bożku?*

O. Ze on panował nad Morzem.

P. *Jakie zmyślane istności zwykli wystawiać dawni Wierzopisowicze, jako należące do Królestwa Neptunowego?*

O. Syreny, Naiady, i Trytony.

P. *Co są Syreny?*

O. Są to istności, które wyobrażają w postaci bardzo piękney Panny od głowy aż po łędwie, reszta zaś iey ciała jest podobna do ryby pokrytey fuską. Powiadają, że iak te Syreny widzą płynących Okrętem Cudzoziemców, podobających się im, przyciągają do siebie wdziękiem głosu swego, i trzymają ich potem w niewoli na dnie morskim.

P. *A Naiady co są?*

O. Są podobne Syrenom, do połowy panieńską, a od połowy rybią postać mające, i są Fron-

à Amphitrite, femme de Neptune, & fille de l'Océan & de Doris.

D. *Que dites-vous des Tritons ?*

R. Ce sont, ceux qui composent la Cour de Neptune. La moitié de leur corps est, depuis la tête jusqu'à la ceinture, semblable à celui d'un homme, & l'autre moitié a la forme d'un poisson.

D. *Comment les représente-t-on ?*

R. Sur un Dauphin, un cornet marin à la bouche.

D. *Quels sont les attributs de Neptune ?*

R. On le représente assis ou debout, dans une coquille de nacre, tirée par deux chevaux marins, ayant un Trident dans la main droite, dont il frappe les eaux.

D. *Où loge-t-il ?*

R. Dans un Palais de cristal, au fond de la Mer.

PLUTON.

D. *Quel est le Dieu des Enfers ?*

R. C'est Pluton, qui a pour femme Proserpine, fille de Cérés. Il l'enleva, lorsqu'elle s'amusoit avec ses Nymphes à cueillir des fleurs.

D. *Quels sont les marques de Pluton ?*

R. Une Fourche, & une Couronne de fer.

D. *Qui sont les Juges des morts aux Enfers ?*

R. Ce sont Minos, Eaque, & Radamanthe.

D. *Qui garde les Enfers ?*

R. C'est un grand chien à trois têtes; il est enchaîné, & on le nomme Cerbère.

D. *Quels sont les principaux Fleuves des Enfers ?*

R. Le Styx, l'Achéron, dont l'eau est fort amère; le Cocyte, & le Léthé.

D. *Qu'y*

cyperem u Amfitryty żony Neptuna i Corki Oceanu i Dorydy.

P. *Co mówisz o Trytonach ?*

O. Są to, z których się składa Dwór Neptuna. Połowa ich ciała, od głowy aż do pasa, podobna jest do człowieka, druga zaś połowa ma postać rybą.

P. *Jak je wyrażają ?*

O. Na Delfinie, trąbka morska w pysku ?

P. *Ktore są własności Neptuna ?*

O. Wyrażają go siedzącego albo stojącego na konfze z perłowej macicy, którego wiozą dwa konie morskie, mając Trydent w prawej ręce, którym bije wody.

P. *Gdzież mieszka ?*

O. W Pałacu kryształowym na samym dnie morskim.

PLUTON.

P. *Który jest Bóg Piekiełny ?*

O. Pluton, który ma za żonę Prozerpinę córkę Cerery, porwał ją, gdy się zabawiała z Nymfami zbieraniem kwiatów.

P. *Ktore są znaki Plutona ?*

O. Widły i Korona żelazna.

P. *Ktorzy są Sędziowie umarłych w Piekle ?*

O. Minos, Eak, i Radamant.

P. *Kto pilnuje Piekła ?*

O. Wielki pies o trzech głowach, który jest przykowany, i nazywa się Cerber.

P. *Ktore są ośobliwsze rzeki Piekiełne ?*

O. Styx, Acheron, w którym woda jest bardzo gorzka, Kocyt, i Lete.

I 5

P. Co

- D. *Qu'y a-t-il à remarquer à l'égard du Styx?*
- R. Que c'est par ce Fleuve que jurent les Dieux, & que c'est un ferment inviolable.
- D. *Comment passe-t-on ce fleuve pour entrer aux Enfers?*
- R. Dans une barque conduite par Caron.
- D. *Qu'est-ce que le Tartare.*
- R. C'est le lieu où l'on met les ames des im-pies.
- D. *Combien y a-t-il de Furies?*
- R. Trois; Tisiphone, Mégère, & Alecton.
- D. *Combien de Parques?*
- R. Trois aussi; Clotho, Lachéis, & Atropos.
- D. *Et où place-t-on ceux qui ont bien vécu sur la Terre?*
- R. Dans les champs Elysées.

SECTION XIV.

Continuation de la Mythologie?

Demande. *Qui est Mars?*

Réponse. C'est le Dieu, qui préside à la Guerre; on le représente armé de toutes parts, & un coq à ses pieds.

D. *Quelle est la Déesse de la Guerre?*

R. C'est Bellone, qui conduit ordinairement le char de Mars.

D. *Qui est la Déesse de la Sagesse?*

R. C'est Minerve; on la représente avec un casque & un hibou à ses pieds.

D. *Comment s'appelle la Déesse des Blés?*

R. Cérés; ses marques sont des gerbes entre ses bras.

D. *Qui*

- P. *Co jest uwagi godnego względem rzeki Styx?*
- O. Ze się zaklinaią na tę Rzekę Bogowie, i że taka przysięga jest nie przełamana.
- P. *Jak się przeprawiaią przez tę rzekę do Piekła?*
- O. Na łodzi, którą Charon przewozi.
- P. *Co jest Przepaść Piekielna?*
- O. Jest to miejsce, do którego odsyłają dusze zmarłych niebożników.
- P. *Wiele jest Furyi?*
- O. Trzy: Tyzyfona, Megera i Alekto.
- P. *Wiele jest Parkow?*
- O. Trzy także: Kłoto, Lachezys, i Atropos.
- P. *A gdzie są ci, którzy dobrze żyli na Ziemi?*
- O. Na polach Elizeykich.

ROZDZIAŁ XIV.

Kontynuacja o Mytologii?

Pytanie. *Co jest Mars?*

O. Jest Bóżeł, który włada na wojnie; wyraża go uzbroionego ze wszęch stron, i inaiącego koguta u nog.

P. *Ktora jest Bogini Woyny?*

O. Bellona, ktora ma staranie za zwyczaj o wozie Marfa.

P. *Ktora jest Bogini Mądrosći?*

O. Minerwa; maluię ię z szyszakiem i z sowa u nog.

P. *Jak się nazywa Bogini Zboż?*

O. Ceres; iey znaki są snopki pod pachę.

P. *Co*

D. *Qui est Morphée?*

R. C'est le Dieu du Sommeil.

D. *Qui est le Dieu de la Raillerie?*

R. Momus; on le représente avec un masque, & un visage moqueur.

D. *Qui est le Dieu du Silence?*

R. C'est Harpocrate, qui a le doigt sur la bouche.

D. *Et celui de la Médecine?*

R. C'est Esculape; on le représente par un Serpent.

D. *Qui est Vénus?*

R. C'est la Déesse des Amours, qui a ses principaux Temples à Cithère, Paphos & Amathonte.

D. *D'où dit-on qu'elle naquit?*

R. De l'écume de la Mer.

D. *A-t-elle des Enfants?*

R. Oui; on la fait Mère de Cupidon, Dieu de l'amour, que l'on représente comme un jeune enfant nud ayant les yeux bandés, un flambeau à la main, un arc & un carquois sur l'épaule.

D. *Combien Vénus a-t-elle de suivantes?*

R. Trois, qu'on nomme les trois Graces; savoir, Aglaé, Thalie, & Euphrosine.

D. *De qui Vénus est-elle femme?*

R. De Vulcain, le Dieu des Forges. Il est boiteux & fort-laid. On le représente travaillant avec les Cyclopes.

D. *Comment étoient faits ces Cyclopes?*

R. Ils étoient d'une grandeur démesurée, fort-laid; & n'avoient qu'un oeil au milieu du front.

D. *Que dit-on de Vulcain?*

R. Que Vénus lui étoit infidèle, & avoit Mars pour Amant.

D. *Qui*

P. *Co jest Morfeusz?*

O. Jest Bożek snu.

P. *Kto jest Bożek Nagany?*

O. Momus; wyrażają go w maszce i z twarzą śmiejącą.

P. *Kto jest Bożek Milczenia?*

O. Harpokrat, który ma palce przy ustach.

P. *A Bożek Lekarskiej nauki?*

O. Eskulapiusz; ktorego wyrażają w postaci węża.

P. *Co jest Wenus?*

O. Jest Bogini Miłości, która ma znaczniejsze swoje Świątynie w Cyterze, Pafie, i Amaruncie.

P. *Z czego się narodziła?*

O. Z piany morskiej.

P. *Masz ona dzieci?*

O. Tak jest. Mniemają być ią Matką Kupidyna Bożka miłości, ktorego wyrażają w postaci młodego dziecka nagiego, z oczyma zawiązanemi, z pochodnią w rękę, z łukiem i sądakiem na ramieniu.

P. *Wiele Wenus ma służebnic?*

O. Trzy, ktore nazywają się łaskami; to jest: Aglaa, Talia, i Eufrozyna.

P. *Czyją żoną jest Wenus?*

O. Wulkana Bożka Kuźni. Jest kulawy i bardzo brzydki. Wyrażają go robiącego razem z Olbrzymami.

P. *Jacy to byli ci Olbrzymi?*

O. Byli wielkiego wzrostu, bardzo szpetni, i po jednym tylko oku mieli na środku czoła.

P. *Co powiadają o Wulkanie?*

O. Ze Wenus nie była mu wierna, i Marfa kochała.

P. *Co*

D. *Qui est Eole?*

R. C'est le Dieu des Vents, qui les fait souffler & les retient selon sa volonté. L'Aquilon & Borée font les vents du Nord; & les Zephirs font de petits vents frais, très-agréables en Été.

D U P A R N A S S E.

D. *Qu'est-ce que le Mont Parnasse?*

R. C'est le lieu de l'Assemblée des neuf Muses, Filles de Jupiter & de Mnémofyne, & où Apollon préside.

D. *Qui est Apollon?*

R. C'est le Dieu de la poésie, & en général de tous les ouvrages d'esprit. On le représente une lyre pendante au côté, une couronne de lauriers sur la tête, & un corbeau à ses pieds.

D. *Quel est le Fleuve qui coule au bas du Mont Parnasse?*

R. C'est l'Hyppocrène.

D. *Comment nomme-t-on les neuf Muses?*

R. Calliope, Clio, Erato, Thalie, Melpomène, Terpsicore, Euterpe, Polymnie, & Uranie.

D. *A quoi chacune de ces Muses préside-t-elle?*

R. Calliope préside au Poëme Héroïque, Clio à l'Histoire. Erato aux Poésies amoureuses. Thalie à la Comédie. Melpomène à la Tragédie. Terpsicore à la Danse. Euterpe aux Instrumens. Polymnie à l'Ode. & Uranie à l'Astrologie.

D. *Quel*

P. *Co iest Eolus?*

O. Jest Bózek Wiatrow, który im rozkazuje wiać i zakazuje, podług swego upodobania. Akwilo i Boreas są wiatry północne, a Zefiry są wiatry małe, chłodne i bardzo miłe w lecie.

O P A R N A S S I E.

P. *Co iest gora Parnaska?*

O. Jest miejsce zgromadzenia dziewięciu Muz, Corek Jowifza i Memnozyny, i gdzie Appollo przydował.

P. *Co iest Apollo?*

O. Jest Bózek poetycki, a w powszechności, Bózek wszystkich nauk. Wyrażają go lirę wiszącą mającego u boku, koronę laurową na głowie, i kruka u nog.

P. *Ktora iest rzeka płynąca przy gorze Parnaskiej?*

O. Hipokrena.

P. *Jak się nazywają te dziewięć Muz?*

O. Kaliopa, Klio, Erato, Talia, Melpomena, Terpsicora, Euterpa, Polimnia, i Urania.

P. *Ktora z tych Muz ma staranie o czym?*

O. Kaliopa ma staranie o Wierszach. Klio o Historji. Erato o Wierszach miłosnych. Talia o Komedji. Melpomena o Tragedji. Terpsykora o Tańcu. Euterpa o Instrumtach. Polimnia o Odzie. Urania o Astrologii.

P. *Ktore*

D. *Quel sont les Vers, faits par Mr. Perault sur les différens départemens des Muses?*

R. Les voici.

La noble Calliope en ses vers sérieux,
Célèbre les hauts faits des vaillans Demi-Dieux.
L'équitable Clio, qui prend soin de l'Histoire,
Des illustres Mortels éternise la gloire.
L'amoureuse Erato, d'un plus simple discours,
Conte des jeunes gens les diverses amours.
La gaillarde Thalie incessamment folâtre,
Et de propos bouffons réjouit le Théâtre.
La grave Melpomène en la Scène fait voir,
Des Rois qui de la mort éprouvent le pouvoir.)
L'agile Terpsicore aime sur-tout la danse,
Et se plaît d'en régler les pas & la cadance.
Euterpe la rustique, à l'ombre des ormeaux,
Fait retentir les bois de ses doux chalumeaux,
La docte Polymnie en Pardeur qui l'inspire,
De cent sujets divers fait résonner la lyre.
Et la sage Uranie élève dans les Cieux
De ses pensées diverses le vol audacieux.

DES HEROS DEMI-DIEUX.

D. *Qu'est-ce qu'un Demi-Dieu?*

R. C'est un homme, né d'un Dieu & d'une Mortelle, ou d'une Déesse & d'un Mortel. Il y en a un très-grand nombre.

D. *Qui*

P. *Ktore są Wiersze napisane od Pana Perolego o tych różnych podziatach Muz?*

O. Te są.

Wspaniała Kalliope w wierszach nieśmiertelnych
Wielkie czyny rycerzów wstawiać zwykła dzielnych,
Klio rozważna, pierwsza historyi mistrzyni,
Sławnych mężów pamiętkę nieśmiertelną czyni.
Miłośna Erato, w swej potocznej rozmowie,
Młodszych ludzi swywole i miłości powie.
Gadatliwa Talia żartami nas cieszcy,
I teatru komicznym dykurssem rozśmieszcy.
Poważna Melpomena na scenę wprowadza (zładza,
Krolow, których śmierć z tronów lub los smutny
Terpsykora kibitna lubi tańce, skoki,
I w nich zwykła układać wszytek skład i kroki.
Euterpa zaś wieśniaczka, pod cienistą sofną
Na piszczałce wesołą pieśń gra, lub żałośną.
Uczona Polimnia w wieńczących duchów tłumie.
Na lutni wszytkkich rzeczy treść wywodzić umie,
A mądra Urania pod niebiekcie osi
Zapędem bystrych swoich myśli się unosi.

O RYCERZACH POŁ-BOZKACH.

P. *Co jest Poł-Bożek?*

O. Jest to Człowiek, zrodzony z Bożka i z Nie-wiaisty, albo z Bogini i człowieka. Jest ich wielka liczba.

K

P. *Ktorzy*

D. *Qui sont les principaux?*

R. Enée, Hercule, Thésée, Persée, Achille, & Jason.

D. *Qu'y a-t-il à remarquer dans l'Histoire d'Enée?*

R. Il étoit fils d'Anchise & de Vénus. A la Guerre de Troie, lors de l'incendie de cette Ville, il emporta son père sur ses épaules à travers les flammes.

D. *Que dit-on d'Hercule?*

R. Il étoit fils de Jupiter & d'Alcmène. Junon l'exposa toujours à des périls les plus grands, dont il se tira; ils sont nommés les douze Travaux d'Hercule. Du reste on le représente couvert de la peau d'un lion, qu'il avoit vaincu.

D. *Que dites-vous de Thésée?*

R. Il étoit Fils de Neptune & d'Aéthra, & il tua le Minotaure.

D. *Qui étoit ce Minotaure?*

R. C'étoit un monstre, moitié homme, moitié taureau, enfermé dans le Labyrinthe de Crète.

D. *Qui étoit Persée?*

R. Il étoit Fils de Jupiter & de Danaé. On lui donne des aîles, l'Egide de Minerve, le Casque de Pluton, & un Cimenterre forgé par Vulcain, avec lequel il coupa la tête de Méduse. Il délivra aussi Andromède d'un monstre, & l'épousa ensuite.

D. *Que dit-on de la tête de Méduse?*

R. Elle avoit des serpens pour cheveux, & pétrifioit ceux qui l'envisoient.

D. *Que remarque-t-on d'Achille?*

R. Il étoit Fils de la Déesse Thétis & de Pélée, & fut nourri de moëlle de lion par le Centaure Chiron. Sa Mère le plongea dans la Stix, afin de le rendre invulnérable; mais le talon, par où elle le

P. *Ktorzy są znaczniejsi?*

O. Eneas, Herkules, Tezeusz, Perseusz, Achilles, i Jason.

P. *Co jest uwagi godnego w Historji o Eneaszu?*

O. Był Synem Anchizefa i Wenery. Pod czas wojny Trojańskiej, gdy zapalone było to Miasto, wyniósł Ojca swego na ramionach swoich przez sam płomień.

P. *Co mówią o Herkulesie?*

O. Był Synem Jowisza i Alkmeny. Juno wydała go zawsze na niebezpieczeństwa największe, z których wyszedł; nazywają się dwanaście prac Herkulesowych. W reszcie wyrażają go okrytego skórą lwią, którego zabił.

P. *Co mówisz o Tezeuszu?*

O. Był to Syn Neptuna i Actry, i zabił Minotaura.

P. *Co to był Minotaurus?*

O. Była to poczwara, połowę człeka, a połowę wołu postać mająca, zamknięta w Labiryntycie w Krecie.

P. *Kto był Perseusz?*

O. Był to syn Jowisza i Danai. Wyrażają go ze skrzydłami, z dzidą Minerwy, z szyszakiem Plutona, i z mieczem od Wulkana ukowanym, którym on uciął głowę Meduzie. Uwolnił także Andromedę od poczwary, z którą się potem ożenił.

P. *Co mówią o głowie Meduzy?*

O. Ze miała węże zamiast włosów, i w kamień obracała tych, ktorzy patrzyli na nią.

P. *Co jest uwagi godnego o Achillese?*

O. Był Synem Bogini Tetys i Peleusza, i był szpikiem lwim przez Centaura karmionym. Matka go zanurzała w rzecze Styx nazwanej, chcąc go zachować od rany; lecz pięta, za którą go trzymała, nie

tenoit, ne le devint pas; aussi fut-il tué par Paris, qui lui tira une flèche à cet endroit.

D. *Qu'est-ce qu'un Centaure?*

R. C'est un monstre, moitié homme, moitié cheval.

D. *Que dit-on de Jason?*

R. Il a fait la conquête de la Toison d'or.

D. *Qui étoit Paris, & quel fut son Jugement?*

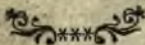
R. Il étoit Fils de Priam, Roi de Troie. Aux noces de Thétis & de Pélée, où étoient Junon, Vénus & Minerve, la Discorde jeta dans l'assemblée une pomme d'or avec cette inscription: *A la plus belle*. Chacune de ces trois Déeses prétendant l'être, Jupiter leur donna Paris pour Juge, qui décida en faveur de Vénus.

D. *Que dit-on d'Ulysse?*

R. Comme il revenoit par mer de la Guerre de Troie, pour se rendre dans l'Isle d'Ithaque, dont il étoit Roi, les Sirènes voulurent l'arrêter; mais, pour n'être pas surpris par leur chant mélodieux, il se boucha les oreilles, & en fit faire de même à tous ceux de son Vaisseau.

D. *Que remarque-t-on de Pénélope sa femme?*

R. Obsédée par des Amans en l'absence de son Mari, elle s'en délivra par artifice, en leur disant, qu'aussitôt qu'une tapisserie, à laquelle elle travailloit, seroit achevée, elle se rendroit aux vœux d'un d'entre eux; mais la nuit elle défaisoit, ce qu'elle avoit fait le jour.

SECTION

<http://rcin.org.pl>

usza rany, albowiem był zabity od Parysa, który mu utkwiał strzałę w to miejsce.

P. *Co jest Centaurus?*

O. Jest to straszdyło, mające połowę postaci człowieka, a połowę konia.

P. *Co powiadaią o Jasonie?*

O. Ze on dobył złotego Runa.

P. *Kto to był Parys, i jaki jego był sąd?*

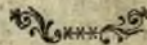
O. Był Synem Pryama Króla Trojańskiego. Na weselu Tety i Pelei, gdy się znajdowała Juno, Wenus i Minerwa; Bogini niezgody, rzuciła wpośród nich jabłko złote, z tym napisem: *Dla najpiękniejszej*. Każda z tych trzech Bogiń przywłaśczała sobie największą piękność, Jowisz kazał osądzić Parysowi, który przyśądził Wenerze.

P. *Co mówią o Ulyssesie?*

O. Gdy powracał morzem z woyny Trojańskiej przebierając się na Wyspę Itakę, ktorej był Królem, Syreny chciały go zatrzymać, ale żeby się nie dał uwieść ich melodyjnemu śpiewaniu, pozatykał sobie uszy, i toż samo kazał uczynić wszystkim, ktorzy byli z nim na okręcie.

P. *Co jest godnego pamięci a Penelopie żonie jego?*

O. Ze będąc napaŝtowana od Kawalerow w niebytności Męża, tą się wykrciła sztuka, mowiac do nich, że iak tylko dokończy tego kobierca, tak zaraz żądaniom ich zadoczyć uczyni, ale w nocy to rozrabiała, co w dzień uszyła.

K 3

ROZDZIAŁ

SECTION XV.

Du Blason.

Demande. *Qu'est-ce que le Blason?*

Réponse. C'est la Science des Armoiries.

D. *A quoi cette Science est-elle utile?*

R. A plusieurs choses: un Gentil-homme surtout ne doit pas l'ignorer; car c'est elle qui prouve la Noblesse, qui distingue tous les états, & qui fait voir l'ancienneté d'une Famille.

D. *N'a-t-elle pas encore une autre utilité?*

R. Oui; c'est qu'elle apprend à donner des livrées aux domestiques, conformément à ses Armoiries.

D. *En quoi consiste la principale connoissance du Blason?*

R. Elle consiste à connoître les Emaux, les Métaux, & les figures des Armoiries.

D. *Quels sont les Métaux?*

R. C'est l'Or & l'Argent.

D. *Et les Emaux?*

R. Ce sont l'Azur, & les Gueules, le Sinople, le Sable, & le Pourpre.

D. *Quelle est la principale règle du Blason?*

R. C'est celle qui nous apprend à ne jamais mettre couleur sur couleur, ni métal sur métal.

D. *Comment nommez-vous cette figure?*

R. Un Ecuillon ou Ecu.

D. Com-

ROZDZIAŁ XV.

O Herbowney nauce?

Pytanie. *Co jest Herbarska Nauka?*

Odpowiedź. Jest wiadomość Herbow.

P. *Do czego jest potrzebna ta Nauka?*

O. Do wielu rzeczy: Szlachetny człowiek naderwżytko powinien ją umieć; ponieważ ona dowodzi Szlacheństwa, różnicę czyni między wżytkiemi Stanami, i daie poznać dawność Familii.

P. *Nie iestże iestżce pożyteczna do czego innego?*

O. Tak iest; gdyż ona naucza, iaką dawać liberyą służącym, stosując się do koloru Herbow.

P. *Na czym zawisła osobliwsza umiętność nauki o Herbach?*

O. Zawisła na poznaniu kolorow, metallow i figur Herbownych.

P. *Ktoreż są Metalle?*

O. Złoto i Srebro.

P. *A kolory?*

O. Są te: Lazurowy, Czerwony, Zielony, Piaszczysty, i Purporowy.

P. *Ktora iest nayosobliwsza reguła Herbowney Nauki?*

O. Jest ta, ktora nas uczy, abyśmy nigdy koloru za kolor, ani metallu za metal nie brali,

P. *Jak nazywasz tę figurę?*

O. Tarcza czyli Puklerz.

K 4

P. Jak

D. *Comment distinguez-vous les couleurs sur un cachet?*

R. Par les traits & les points. Dans les deux métaux, l'Or est marqué par des points,

l'Argent est tout blanc.

D. *Et dans les Emaux?*
R. L'Azur est ainsi marqué,

voilà les Gueules.

ici le Sinople.

là le Sable.

& ainsi le Pourpe.

D. *Comment divise-t-on un Ecu?*

R. En parties.

coupé

P. *Çak możesz różnicę uczynić na pieczęci między kolorami?*

O. Przez kreski i kropki. We dwóch metallach złoto jest znaczone kropkami.

a Srebro jest ze wszystkim białe.

P. *A Kolory iak poznajesz?*

O. Lazurowy tak bywa znaczony.

Czerwony tak.

Zielony.

Piaśczyfty.

i tak Purpurowy.

P. *Çak się dzieli Tarcza?*

O. Na części.

coupé.

tranché.

taillé.

écartelé.

flanqué.

Ecu sur le tout.

gironné.

à tiercé en pal.

Przecięta.

Odcięta.

Przedzielona na ukos.

Przedzielona na cztery pola.

Figury po stronach mająca.

Tarcza ze wżech stron.

Z ośm sztuk złożona.

Na trzy podzielona słupy.

D. *Quelles sont les piéces qu'on nomme honorables, & qu'on trouve le plus souvent dans d'anciennes Armoiries?*

R. Les suivantes.

Chef de Gucules.

Pal.

fafce.

bande.

barre.

croix.

fautoir.

chevron.

&

P. *Ktore są sztuki, ktore za szacowne mają i ktore nayczęściej znaydują się w dawney Herbarskiej nauce?*

O. Następujące:

Część herbu naypryncypalniejszy.

Pal.

Poprzeczna balka.

Wstęga.

Drag.

Krzyż.

Krzyż S. Jędrzeia.

Krokwa.

Laur.

& bordure.

D. *Qu'y a-t-il encore à remarquer à l'égard de ces figures?*

R. Que, lorsqu'elles se multiplient, l'on dit: fascé, bandé, chevronné, &c.

D. *Comment donc, selon les couleurs du Blason, doit-on donner une livrée?*

R. On doit toujours donner l'habit suivant le champ. L'Azur est bleu; les Gueules, rouge, le Sinople, vert; le Sable, noir; le Pourpre, violet.

D. *Comment se règle-t-on pour la veste & le reste de l'habillement?*

R. La principale pièce de l'Ecu doit fournir la couleur pour la veste & les haut-déchauffes. Les passemens, paremens, & aiguillettes se prennent des moindres figures de l'Ecu.

D. *Comment blasonne-t-on, c'est-à-dire, explique-t-on les Armes?*

Q. Il faut toujours commencer par le champ, & dire: un Tel porte l'Or au Chef de Gueules.

D. *Comment doivent être les Supports?*

R. Cela est indifférent, & dépend d'un chacun.

D. *Comment distingue-t-on les Couronnes & les Casques?*

R. Par leur nature; chaque Etat a une Couronne différente.

D. *Quelles sont-elles?*

R. Couronne Impériale.

Cou-

3 Laur.

P. *Nie maszże ieszczże czego godnego uwagi względem tych figur?*

O. Jest to, że gdy się one pomnażają, mówią: poprzeczna balka, wstęga, krokwa, &c.

P. *Jakże więc podług Kolorow herbownych trzeba dawać liberyą?*

O. Trzeba dawać zawsze suknie takie, iakie jest herbowne pole. Lazur jest niebieski, &c.

P. *Jaka się powinna dawać Kamizelka i reszta stroiu?*

O. Jaka jest naysnaczniejsza część tarczy, takiego potrzeba dobierać koloru, na kamizelkę i na spodnie. Pasamony, wyłogi i taśmy, stosują się do ostatniej części Tarczy.

P. *Jak się te Herby wykladaia, to jest, iakie wyrażaia?*

O. Potrzeba zawsze zaczynać od pola, i mówić, ten Herb ma złoto na naypryncypalniejszym kolorze.

P. *Jakim porządkiem czynić się to powinno?*

O. Nie masz na to reguły, każdy dobiera według swego upodobania.

P. *Jak się różnią Korony i Szyzaki?*

O. Przez swą naturę; każdy Stan ma inakszą Koronę.

P. *Jakie one są?*

O. Korona Cefarska.

Koro-

Couronne Royale.

Couronne Electorale.

Couronne Impériale - Mahométane.

Couronne d'Archê-Duc,

de Duc,

de Marquis.

de Comte.

de Baron.

Les

Korona Krolewska.

Korona Elektorska.

Korona Cesariska Turecka.

Korona Arcy-Xiązęcia.

Xiązęcia.

Margrabi.

Hrabi.

Barona.

L.

Szla-

Les Gentils-hommes doivent porter des Casques ouverts ; mais depuis un Siécle, qu'on ne cultive plus l'Art du Blafon, chacun a fur fes Armes la Couronne qu'il veut.

D. *Qu'y a-t-il a remarquer, outre les Couronnes & les Casques?*

R. La Tiare, ou Couronne du Pape.

D. *Que remarquez-vous à l'égard des animaux, qu'on trouve dans les Armoiries?*

R. Qu'ils doivent toujours regarder le côté droit de l'Ecu; autrement on les dit contournés.

F I N.

Szlachta powinna nofić Szyfzaki otwarte ; lecz iuż wiek ieden minął, iak zaniechane iest ćwiczenie fię w Nauce Herbowney, każdy ma nad herbem Koronę, iaką chce.

P. *Co iefzcze oprócz Koron i Szyfzakow uważyć potrzeba.*

R. Infuła czyli Korona Papiezka.

P. *Co uważasz względem zwierząt, które w Herbach zraydują fię?*

O. Ze one zawfze powinny być ku prawey stronie Tarczy obrocone.

K O N I E C .

TABLE DES SECTIONS.

SECTION	I. Du Tems.	Page	8
- -	II. De la Cosmographie.	-	18
- -	III. De la Géographie.	-	28
- -	IV. Suite de la Géographie.	-	34
- -	V. De l'Histoire.	-	42
- -	VI. Des Maisons Impériales en Europe.	- -	48
- -	VII. Des Maisons Royales en Europe.	- -	60
- -	VIII. Suite des Maisons Ro- yales.	- - - -	76
- -	IX. Du Pape.	- - -	92
- -	X. Des Républiques.	-	98
- -	XI. Des Electorats.	- -	106
- -	XII. Des Principaux Trai- tés.	- - - -	114
- -	XIII. De la Mythologie.	-	130
- -	XIV. Suite de la Mytho- logie.	- -	138
- -	XV. Du Blason.	- -	151

TABLICA ROZDZIAŁOW.

ROZDZIAŁ I.	O Czase.	- - - -	9
- -	II. O Kosmografii.	- - -	19
- -	III. O Geografii.	- - -	29
- -	IV. O Geografii.	- - -	35
- -	V. O Historji.	- - -	43
- -	VI. O Familiach Cesarzkich w Europie.	- -	49
- -	VII. O Familiach Krolewskich w Europie.	- - -	61
- -	VIII. O Domach Krolewskich.	-	77
- -	IX. O Papiezu.	- - -	93
- -	X. O Rzeczachpospolitych.	-	99
- -	XI. O Elektorstwach.	-	107
- -	XII. O Znaczniefszych Tra- ktatach.	- - -	115
- -	XIII. O Mitologii.	- - -	131
- -	XIV. O Mitologii.	- - -	139
- -	XV. O Herbowney Nauce.	-	157

REGISTR

NIEKTORYCH KSIĄG;

- Do uczenia się Języków, Zum Gebrauche bey Er-*
Polskiego, Niemieckiego, lernung der polnischen,
Łacinińskiego i Francuzkie- deutschen, lateinischen
go, do Rachunkow i pi- und französischen Spra-
sania znaydujących się chen, Rechnen und Schrei-
u mnie. ben, sind nachfolgende Bü-
cher bey mir zu haben.
- Nowa Książeczka do syla-** **Nouveau Syllabaire, po-**
labizowania i czytania, **lonois. & françois 8.**
po Polsku i po Francu- **rel. fl. 1.**
zku 8. opr. Zł. 1.
- A, b, c, ou instruction pour** **A, b, c, oder Unterricht für**
les Chrétiens, françois **Christen, deutsch und**
& allemand, 8. rel. **französisch, 8. geb. fl.**
fl. 1. gr. 15. **1. gr. 15.**
- Nowa Książeczka do sy-** **Neues Buchstaber = und**
labizowania i czytania, **Lesebüchlein, polnisch**
po Polsku i po Niemie- **und deutsch, 8. geb. fl. 1**
cku, 8. opr. Zł. 1.
- Rozmowy bardzo łatwe** **Gespräche, sehr leichte, für**
dla chcących się uczyć **die, welche die polnische**
Polskiego i Niemie- **und deutsche Sprache**
ckiego języka, 8. alla- **lernen wollen, 8. geb.**
rust. Zł. 1. gr. 15. **fl. 1. gr. 15.**
- Rozmowy bardzo łatwe** **Gespräche, sehr leichte für**
dla chcących się uczyć **die, welche die polnische**
Polskiego i Francuzkie- **und französische Spra-**
go języka, 8. alla rust. **che lernen wollen, 8. geb.**
Zł. 1. gr. 15. **fl. 1. gr. 15.**
- Książka dla Dzieci, albo** **le Livres des Enfans, ou**
wyobrażenia ogulne i **idées générales & défini-**
odstosczenia rzeczy, w **itions des choses dont**
ktorych Dzieci powin- **les Enfans doivent être**
ny być ćwiczone po pol- **instruits: en polonois**
sku i po Francuzku, 8. **& en françois, 8. br.**
alla rust. Zł. 2. gr. 15. **fl. 2. gr. 15.**
- Książka dla Dzieci, po** **Das Buch für Kinder, pol-**
Polsku i po Niemiecku. **nisch und deutsch, 8. geb.**
8. alla rust. Zł. 2. gr. 15. **fl. 2. gr. 15.**
- Zebranie krotkie wszyt-** **Abrégé de toutes les Sci-**
kich Nauk ku pożytko- **ences, à l'usage des en-**
wi młodzi oboiey pci, **fans de deux sexes, fran-**
po Pol. i po Franc. 8. **çois & polonois, 8.**
alla rust. Zł. 2. gr. 15. **br. fl. 2. gr. 15.**
- Rady przyiacielskie dane** **Conseils d'un ami à un**
młodemu Kawalerowi, **jeune-homme qui entre**
po Pol. i po Franc. 8. **dans le monde, en fran-**
alla rust. Zł. 1. gr. 15. **çois & en polonois, 8.**
Manualik poczciwego **br. fl. 1. gr. 15.**
człowieka, czyli maxy- **Manuel de l'honnête hom-**
my potrzebne we wszy- **me, ou maximes néces-**
stkich kraiach i czasach, **saires en tous lieux &**
po Pol. i po Franc. 8. **en tous temps, en fran-**
alla rust. Zł. 2. gr. 15. **çois & en polonois, 8.**
br. fl. 2. gr. 15.
- Epzopa Bayki wyborne z** **Fables d'Esopo Phrygien;**
naukami moralnemi; **avec celles de Phèdre,**
tudzież naypiękniejsze **enrichies de discours**
baieczki Fedra, &c. po **moraux & des quatrains**
francusku, po polsku i **à la fin de chaque di-**
po niemiecku, 8. w **scours &c. françois, po-**
Warszawie 1779. **lonois, & allemand, 8.**
à Varsovie 779.
- Komeniusza, Jana Am.** **Comenii Joh. Amos die er-**
Swiat rzeczy pod zmy- **neuerte sichtbare Welt, d.**
ssy podpadających we **i. gründliche Abbildung**
czterech językach od- **und Benennung aller in**
malowany i poprawio- **der Welt sich befindli-**
ny, staraniem Karole- **chen Sachen, lateinisch**
Kutelle, 8. w opr. Zł. 9. **poln. franz. und deutsch,**
gebunden fl. 9.
- Zebranie krotkie wszyt-** **Inhalt aller Wissenschaf-**
kich Nauk &c. po pol- **ten für Kinder; deutsch**
sku i po niemiecku 8. **und poln. fl. 2.**
alla rust. Zł. 2. gr. 15. **15. gr.**

- Arytmetyka, czyli nauka o rachunkach, przez X. Skaradkiewicza, 8. w Warsz. alla ruft. Zł. 2.
- Arytmetyka podług reguł J. P. Ben. Hedrychsa, z Niemieckiego na Polski. 8. alla ruft. Zł. 2. gr. 15.
- Forzryfty (*lub Charaktery*) nowe polskie w 4. kartach. Zł. 1. gr. 15.
- Forzryfty nowe polskie, niemieckie, francuzkie, angielskie i włoskie, w Warsz. 11. kart. Zł. 4.
- Sztuka pisania, czyli nauka o charakterze dla Dam i Kawalerow, fol. w Warsz. 778. z figur. Zł. 3.
- Magazyn dziecinny, wydany przez Panią le' Prince de Beaumont, z Francuzkiego na polski przez X. Dębińskiego. Tom. IV. 8. we 2. Książkach. Zł. 8.
- — Paniński, to jest kontynuacya magazynu dziecinnego, Tomikow IV. 8. w Warsz. za przyw. alla ruft. we dwóch książkach. Zł. 9.
- — Dokończenie magazynu Panińskiego, czyli nauki dla Dam dorofłych na świat wychodzących, i zabierających się do stanu małżeńskiego, 4. Tom. w 3. książkach. 773. 8. w Warsz. alla ruft. Zł. 11.
- — Ubogich rzemieślnikow, przez Jeymość Panią le Prince de Beaumont, II. Tom. 8. w Warszawie 774. alla ruft. Zł. 7.
- Le Noble, Szkola świata, albo nauka Oyca dana Synowi, iak ma żyć i postępować na świecie, na rozmowy podzielona, IV. Części w Warszawie 778. opr. w papier. Zł. 13.
- Geografia: Atlas dziecinny, czyli nowy sposob, krotki, łatwy, i do nauczenia dzieci Geografii naydoświadczeńszy, z 24. Mapami, przez X. Szybińskiego 8. alla ruft. Zł. 10. gr. 15.
- Geografia Krolestwa Polskiego i W. X. Lit. z Niem. na pol. P. D. Antoniego Fryd. Büfchinga, 8. alla ruft. Zł. 3.
- R. P. Gregorii Cnapij * S. J. Thesaurus latino-polonogermanicus, novo synonymorum & phrasium poeticarum apparatu auctus; nec non innumeris latinis polonicis ac germanicis vocabulis locupletatus per Adm. R. P. Paulum Kollacz, *Imprim. priv.* 4. 1780.

XVII. 1.437

<http://rcin.org.pl>

